

3
19. ყუყუზი

МИНГРЕЛЬСКАЯ

А З В У К А.

Одобрена Педагогическим Советом Кавказскаго учебнаго округа къ употребленію въ школахъ для мингрельцевъ (см. Сбор. распор. по управл. Кавк. учебн. окр. Т. VI).

ТИФЛИСЪ.

1899.

взрывѣ получаютъ звонкіе: г, ѓ (ѓ у небной занавѣски) и
 б, к, к: ѓ — къ болѣе передней части твердаго неба, к — бо-
 лѣе задней, а к — у небной занавѣски *).

3. Если преграда образуется въ самой гортани, то по-
~~лучаются~~ шумы 8, h: голосовая щель крѣпко
 сужена меньше,

А З В У К А

499.962.3

Одобрена Попечительскимъ Совѣтомъ Кавказскаго учебнаго округа къ
 употребленію въ школахъ для мингрельцевъ (см. Сбор. распор. по управл.
 Кавк. учебн. окр. Т. VI).

ТИФЛИСЬ.

Типографія Канц. Главномач. гр. ч. на Кавк., Лорисъ-Мел. ул., домъ казен.

1899.

взрывъ получаются звонкіе: г, ѓ (ѓ у небной занавѣски) и
ѓ, к, к: ѓ—къ болѣе передней части твердаго неба, к—бо-
лѣе задней, а к—у небной занавѣски *).

3. Если преграда образуется въ самой гортани, то по-
лучаются гортанные шумы 8, h: голосовая щель крѣпко
замкнута, взрывъ даетъ 8; голосовая щель сужена меньше,
чѣмъ для произведенія голосового тона, но больше, чѣмъ
для дыханія,—получается спирантъ h.

R 213.530
3

			Губныя.		Язычные.			Гортанные шумы.	
					Передне-язычные.		Задне-язычные.		
			Губо- губные.	Губо- зубные.	Язычно-зубные, альвеолярные.		Язычно-небная, велярные.		
Ш у м н е.	Простые.	Смычные.	Глухіе.	Ѣ п		Ѣ т		ѓ к к	
			Звонкіе.	б		д		г ѓ	
	Проторные.	Глухіе.			с ш		х	h	
			Звонкіе.	в	з ж				
	Сложные.				ч ч; ц ц				
					ѓ ѓ				
Сонорные.		Носовый.	м		н				
	Звонкіе	л			л				
		р			р				

*) Русскаго к въ мингрельскомъ нѣтъ: мингрельскій к съ твердымъ
взрывомъ (какъ п, т), а ѓ—съ придыханіемъ.—Небная занавѣска=velum pa-
lati; velares—велярные.

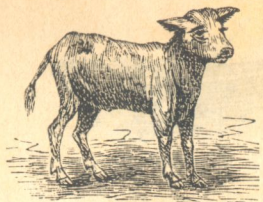
„Мингрельская Азбука“ издается исключительно с целью облегчить дѣтямъ-мингрельцамъ усвоеніе русской грамоты.

Нѣтъ надобности пояснять г.г. учителямъ, какъ пользоваться настоящей книгой при обученіи русскому языку. Это имъ хорошо извѣстно изъ наставленій ихъ руководителей и изъ практики.

Приношу искреннюю благодарность всѣмъ, принимавшимъ участіе какъ въ составленіи Азбуки, такъ и въ переводѣ статей изъ книги Вольпера и рассказовъ про старое время на Руси.

М. З.

VI, 100 стр., 22 см., [5.47].

г. гини.

г. Нуга.

Г—і—н—і.

Н—у—г—а.

Г. г.—І. і.—Н. н.—Ш. ш.—А. а.—О. о.

Гу.—Гіні.—Гані.—Га.—Гошіна.—Ігі.—Гініі—
гі.—Гаганіа.—Гагона.—Гініігі гині.—Нуга.

п. папена.

П—а—п—а—н—а.

т. туг.

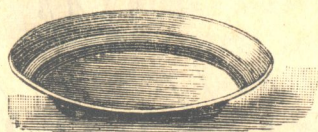
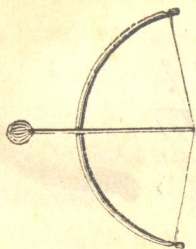
П. п.—Т. т.

Т—у.

Гіні — теленокъ. Нуга — поддойникъ. Гу — вальд-
шнень. Гані — ширина. Га — холмъ. Гошіна — напоми-
нать. Ігі — плати. Гініігі — заплати. Гаганіа — рѣзвый.
Гагона — слушать. Гініігі гині — заплати теленкомъ.

Тітіні. — Пінті. — Патоні. — Тані. — Нтіна.
Потіні. — Тітоні. — Гіні ітітонґ. — Шошіа іті-
шонґ. —

e. сені.

с. сагані.

С — е — н — і.

С — а — г — а — н — і.

С. с. — Е. е.

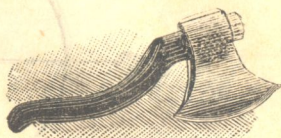
Носа. — Паантее. — Огіне. — Гееніа. — Іангее. —
Сашіші. — Остаті шанґнс нішіс. — Нана ні-
шенс сенс. — Шошіа ітішонґнс танс. — Гіго
ношос анішенс саганс.

Папана. Тґ — вымя. Тітіні — шопоть. Пінті — тряпва.
Патоні — баринґ. Тані — туловище (тѣло). Нтіна — бѣ-
жать. Потіні — силиться. Тітоні — щипать траву. Гіні
ітітонґ — теленокъ щиплетъ траву. Шошіа ітішонґ —
скворецъ чистится.

Сагані — стрѣла. Сені — тарелка. Носа — невѣства.
Паантее — дикая груша. Огіне — телятникъ. Гееніа —
пламя. Іангее — притча. Сашіші — страшный. Остаті
шанґнс нішіс — мастеръ дѣлаетъ дно лодки. Нана нішенс
сенс — мать осматриваетъ тарелку. Шошіа ітішонґнс
танс — скворецъ чиститъ свое туловище. — Гіго ношос
анішенс саганс — Гіго стрѣлою цѣлится въ вѣточку.

р. гурґні.

Г-у-р-у-н-і.

у. аргуґні.

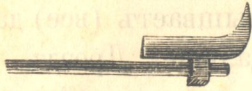
Р. р.—У. у. А—р—г—у—н—і.

Гері.—Ура.—Гурі.—Шурі.—Гүрі.—Ангаріа.
—Шара.—Сура.—Соро.—Осаре.—Осурі.—
Осерішо.

Гүрґні гере гас.	Осель стоить на холмѣ.
Гүрґні норго угунурі,	Осель, отъ природы,
виргаре, іро іні ірінтанс.	глупъ, невѣжа; всегда
Іна ангаріаше гіасу гү.	внизъ смотритъ. По вели-
Тура геріші норго ре.	чинѣ, похожъ на теленка.
Іна ірі оруґнс он. Тура ші-	Шакаль породы волка.
нууріші тері ре. Тура сер-	Онъ вредитъ всякому жи-
серс ішоренс ес іс; сері гі-	вотному. Шакаль врагъ

Гүрґні—осель. Аргуґні—топоръ. Гері—волкъ. Ура—недоуздокъ. Гурі—сердце. Шурі—душа. Гүрі—сыворотка. Ангаріа—видъ. Шара—дорога. Сура—сума. Соро—оврагъ. Осаре—рубаха. Осурі—женщина. Осерішо—ужинъ.

Очі.—Оче.—Чілі.—Черіа.—Чіламури.—Чуані.
—Чу.—Ча.—Чуа.—Ларчемі.—Чуну.—Чубу-
рі.—Мечечі.

Бурчулс чкадгна чкаду-
ецї очкадуреџс ркінаше.
Бурчулі бергіші мабалеџ,
варі могвердіеџ іџвалуу
џваналас; џешені ре џоџі
нарагадџ: „бергі бурчулі-
ші намушеері џііідасі ва-
ра џвіні ііінда вара му џо-
лаџіа“. Бурчуліџ чваргна
џванас, чваруас гаасурена-
ні кваџгна чунус до џобу-
на џванас мукџмукіі; уку-
лі џелі џваналас бергі до
бурчулі арџо гілуула вішо
до ашо: очумарес арџо гі-
нілена џванаша, діісерууні
арџо дірџууна џудеша. Іне-
џї умучілаџ мабалеџі ре-
на арџіаніші.

Сѣкиру выковываютъ
изъ желѣза кузнецы въ
кузницахъ. Во всѣхъ по-
левыхъ работахъ сѣкира
считается товарищемъ, да-
же половиною мотыги; по-
этому вѣрно говорятъ: „для
мотыги и сѣкиры лишь
бы было что работать, а
если вина не будетъ, такъ
что же дѣлать“. — Сѣки-
рой очищаютъ поле; ког-
да вончатъ очищать, нарѣ-
зываютъ хворостъ и ого-
раживаютъ поле кругомъ;
послѣ, во все (время) об-
работки поля мотыга и
сѣкира вмѣстѣ ходятъ: ут-
ромъ вмѣстѣ выходятъ на
поле, а какъ стемнѣетъ
вмѣстѣ возвращаются до-
мой. Онѣ неразлучные
друзья.

Рзені — равнина. Закалі — пальма. Зесџві — дроздъ. Зоџо-
ні — зима. Нузу — сосна. Зізеа — кормилица. Загварі —
щетина. Занза — мѣшокъ. Заџї — нитки.

Очі — возель. Оче — большое поле. Чілі — жена.
Черіа — веретено. Чіламури — слеза. Чуані — котель. Чу

цақас чкучкучеці цїццо ді-
 цунуана до деекаалена;
 ъвалс арзо—чїче до кабе-
 ді—садїлс міочкумана; чкуч-
 ні қаана зофонїші мето гва-
 ло тїші ъвалїт сқудк,—қо-
 тї тїшені нарагадк ре:
 „Чвала вауқуні, іс Самга-
 ріо вауткбуніа“,—„Іші тїс
 цоло гочїлазілі муға іпа-
 лууніа“.

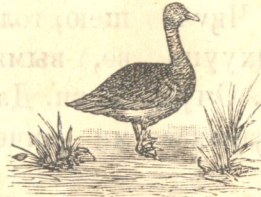
коровы. Утромъ, какъ вый-
 муть сыръ, дѣти дѣлають
 себѣ кашу изъ сыворотки;
 сыръ всѣ—малые и боль-
 шіе—ѣдятъ за обѣдомъ;
 нашъ край только ея сы-
 ромъ питается (все время),
 кромѣ зимы, а потому
 и говорится: „(кто) мо-
 лочныхъ продуктовъ не
 имѣетъ, того Гавріиль не
 жалуетъ“,—„въ его дворѣ
 ничего не найдется съ раз-
 двоенными копытами“ *).

Ж. ж. в а б у

Ж. ж.

Ж — в — а — б — у.

Ц. ц.

Ц. ц. о р о н ц и

Ц — о — р — о — н — ц — и.

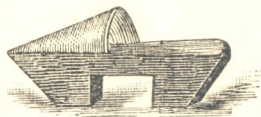
*) Хоть шаромъ покати.

Бжа.—Бже.—Кажі.—Нажурра.—Жвері.
 Бжалара.—Ціма—Нца.—Онцуа.—Цанші.—
 Онціруу.—Цаваші.

Ѓорѣонці ре дінохлені
 црінвелі. Іна аарзо дінох-
 лені црінвелеціші умосі ре,
 гарда кокушіші; кучхеці
 кунта-кунта іѣодгв, мара
 кісері рібалі гедгв. Цѣро
 умосо че ібііна мара міѣі-
 нееша акатууна цѣро-цѣ-
 ро. Ѓорѣонці сѣунсв мар-
 цвалс аѣунсв. Оѣанаѣеѣ,
 до муііѣунанс жінтеѣс.
 Іші жінті, озіраѣало, зала-
 мі сѣвамі ре. Бзархулс ѣор-
 ѣонс жірсуміша пугорчна
 ндо ѣіші бурдѣаше акеѣе-
 на, балішеѣс до бумбулеѣс.

Гусь есть домашняя
 птица. Она больше всеѣхъ
 домашнихъ птицъ, кромѣ
 индюковъ; ноги имѣетъ
 короткія, но шею длинную.
 Цвѣта большею частью бѣ-
 лаго, но встрѣчаются и сѣ-
 раго. Гуси несуть яйца
 весною, къ Пасхѣ, и вы-
 водятъ гусятъ. Гусенокъ,
 на видъ, очень красивъ.
 Лѣтомъ гуся скубятъ раза
 два-три и изъ пуха его
 дѣлаютъ подушки и пе-
 рины.

к. какеді.

К — а — к — а — б — і.

Бжа—молоко. Бже—уксусъ. Кажі—кремень. На-
 журра—близнецы. Жвері—мокрая трава. Бжалара—
 лучъ. Ціма—братъ. Нца—дерево. Онцуа—вечеръ. Цан-

норѣваѣуе; кварчхіше мукуурѣандүні—орѣо до варчхілсү. Арѣішах ѣенеѣсү жүрі сумарѣу ѣумаакаѣес. Соледігардүні гагүласхаѣу чукиѣу до окебүрес гемкірулу. Амарі мушахе катүні гаѣѣааѣхозү чукисү до, хвімуриші міѣууласү амарі ѣігіючішуасі, ѣісү ѣімкааѣабу. Дедүбіѣу дііцхванталуу, мучомі катуѣу мідүнуа, до, гекнірулу кунѣхушані, ѣісү ѣімкааѣабу. Бадүдіѣу, муѣ аѣолү дедүбісіа, до, мерѣуо, ѣіс ѣімкааѣабу. Муѣ аѣолү мәнзелсіа, до, мерѣү арѣі сумарѣо, бадүдіс ѣімкааѣабу. Муѣ аѣолү мабалесіа, до, мерѣү мажіра сумарѣо, ѣісү ѣімкааѣабу. Сумарѣу сумарсү моѣкүнү, сумарѣу бадүдісү моѣкүнү, бадүдіѣу дедүбісү моѣкүнү, дедүбіѣу катүс моѣкүнү, катуѣу чукис моѣкүнү до гамкозіндес чуки.

М ы ш к а.

Жили-были одна старуха и старикъ. У нихъ былъ домъ. Они имѣли оди́нъ та́кой жерновъ: повернёшь его́ вправо—выброситъ питьё и пи́щу; повернёшь его́ влево—золото и серебрó. Одна́жды къ нимъ пришлі два гóстя. Отёүда-то выскочила мышь и пробѣжала́ о́коло очага́. Сидѣвшая здѣсь у очага́ ко́шка погналась за мышкой и, совсѣмъ её догнавъ при вхо́дѣ подь фунда́ментъ, приліпла къ ней (ухватилась за неё). Старуха обезпóкдилась, что та́кая ко́шка погйбнетъ, и, подбѣжавъ къ углу́, ухвати́лась за неё. Старикъ, говоря́: что ста́ло со старухой,—подошёл и ухвати́лся за неё. Говоря́: что случи́лось съ хозяиномъ,—оди́нъ гóсть подошёл и ухвати́лся за старика́. Говоря́: что случи́лось съ товарищемъ, друго́й гóсть подошёл и ухвати́лся за пёрваго. Гóсть потяну́лъ гóстя, ётотъ послѣдній потяну́лъ старика́, старикъ потяну́лъ старуху, старуха потяну́ла ко́шку, ко́шка потяну́ла и вы́тащи́ла мы́шеу.

3. Բալіері вачарі до уџоно мечеџме.

Չարգվալսւ մւլարԴւ уџоно мечеџме. Դիւի хертџе олаџарес ілуухорандւ Գалиері вачарі. Мечеџме ордւ Զаламі мхіарулі вочі. Очумареше овосеруаша іро мука-абірԴւ саџварс. Вачарі іріџеліџ бедінері рԴւ. Хвале арџіџւ рԴւ ицвалебулі: мезобеліші біра ваарулуандւ сер-серіџւ. Муџімініас Գакі? Аріша вачарџւ Գүміџчануу мечеџме до Գаачуџу сакіші еџша Գара. Мечеџмеџւ Գі-ніірџւ Գалиеро. Мара Գе дџаші увулі іс меудіւнւ лур-џуџі до біраџүті: мечеџме іро ԳіџренԴւ Գареџіші Գе-ша до укаруулудւ Գінеџсւ. Мара увулі іџւ Գімехवादւ Գвуас: Գեџоџу сакі до мідарџւ вачаріша. Գіџւ Գімеџւ вачарсւ сакі до уџуу: — „Դіірџінее Գүні сԳані Գара! Інеџішах ма бсџүԴүді уџірало до ваміморсебу урулуо-ба. ԳареџіџԳала ма меміԴүнւ лурџу до мосвандаџւ. Уџгуші ре, ԳүдіібԳка ԳүмахіаніԳало саџваруас, до Գе-уџерԴүџւ Գџімі бес.

Богатый купецъ и бѣдный сапожникъ.

Въ хижинѣ жилъ бѣдный сапожникъ. Съ нимъ изъ ок-
 на въ окно жилъ богатый купецъ. Сапожникъ былъ человекъ
 очень веселый. Съ раннего утра до поздней ночи онъ безъ
 умолку пѣлъ пѣсни за работою. Купецъ всею былъ счастливъ.
 Однимъ только онъ былъ недоволенъ: пѣсни сосѣда не давали
 ему спать по ночамъ. Что тутъ дѣлать? Разъ купецъ призвалъ
 сапожника и подарилъ ему мѣшокъ денегъ. Сапожникъ сталъ
 богатъ. Но съ этого же дня его оставили и сонъ и пѣсни:
 сапожникъ не переставалъ думать о деньгахъ и все караулилъ
 ихъ. Наконѣцъ онъ хватился за умъ: взялъ мѣшокъ и пошелъ
 къ купцу. Онъ подалъ купцу мѣшокъ и сказалъ: „Возьми
 назадъ свой деньги! До нихъ я жилъ беззаботно и не зналъ
 безсонницы. Съ деньгами же я потерялъ сонъ и спокойствіе.

Начнў лўчше работать попрѣжнему и довѣлствоваться своей судьбой“.

4. Чиче цираші залімі.

Во, муџуно гинморџинуасіа!
Маџшалиаџ гинморџинуасіа,
Маџшалурі џудмогуруасіа
До џе баџус џенмохунуасіа!

Желаніе маленькой дѣвочки.

Ахъ, какъ я желала бы во что нибудь превратиться! Я желала-бы превратиться въ соловья, выучилась-бы пѣть по соловьиному и жила-бы въ этомъ саду!

5. Жүрі моџгиреџі.

Стеџане до Петре мїшес џаронсу до увело шоріше џозїрес џунџї. Стеџанеџу інту до нџаша ішеелу. Петреџу џїгїласџуду шарас. Му око џїмінџко — џїгїлееху џура џумїгону. Ёунџїџу џїмерџу џїша до дуучџу гошураџа: Петреџу шурїші џалаџї мїотуу. Ёунџїџу іџїџру, џурелї ренїа до ішо мїотуу до мїдарџу. Ёїџџума Стеџанеџу гумеелу нџаше до кїџху: — „Му рду сї џунџїџу џус дїлгопурџївнї?“ — „Ёунџїџу мїџуу: — Веергу сџанї мабале! Іна гачїребас мїнотеебуе моџгирес“.

Два прїятеля.

Степанъ и Петръ шли по лѣсу и вдругъ увидѣли издали медвѣдя. Степанъ брѣсился бѣжать и взлѣзъ на дерево. Петръ же остался на дорогѣ. Дѣлать ему было нечего — онъ упалъ на землю и притворился мертвымъ. Медвѣдь подошелъ къ нему и сталъ обнюхивать: Петръ и дышать пересталъ. Медвѣдь принялъ его за мертвого и отошелъ. Тогда Степанъ слѣзъ съ дерева и спрашиваетъ: „Что тебѣ медвѣдь на ухо

сказалъ? — Медвѣдь сказалъ: „Негодный у тебя товарищъ! Онъ въ опасности оставляетъ друга“.

6. Мадале.

Цігірі мадалѣ тіна ре,—

Ндо уцоле ма тісіа,—

Мадалеші гурішені

Мі квлурсі данчхурсіа.

Товарищъ.

Хордшій товарищъ тотъ (и я буду это признавать),—
это за товарища пройдетъ сквозь огонь.

7. Жвабу.

Жвабу маалкѣ доберѣв. Жвабуѣ ісоцѣ, ікекѣ, мара
згаша вакүнәрѣв. Мудос џеџачінѣ, муџа галедүні, іџі
рагадуу: „Уї, ішені џумокодѣ Чохатіша ула!“

Лягүшка.

Лягүшку понесла рѣка. Лягүшка рвалась, металась, но
къ берегу не могла приплыть. Когда убѣдилась, что ничего
не добьется, проговорила про себя: „Ну что-жъ, все же я хотѣла
отправиться въ Чохаты!“

8. Меткуранџе.

Иване џхіландѣ цогіс џароніші холос. Унело маан-
домінѣ даашџурінууко џазахеџіні, до діічкѣ џвараџі.
— „Нгереџі! нгереџі!“ — Ёүмірулес џазахеџкѣ џоџорамо,
тункамо, орџкена веепалѣ нгереџі. Ондо Иване џігерендо
џігіізіџанс. Маџіра дџас Иване күні џеџі џхіландѣ цогіс.
Унело тебіше геклаалесѣ жүрі нгереџкѣ. — „Нгереџі!
нгереџі!“ — міоџваруу Иванекѣ. Мара асе іс міџінкѣ ва-
дууџерѣ до вamorџкѣ маахваребуша, до нгереџкѣ ікү-

Неисправный Кдстя.

Кдстя готдвилъ урдкъ къ слѣдующему дню. Окднчивъ рабдту, онъ пошелъ на дворъ играть, не убравъ на мѣсто свойхъ учебныхъ вещей. Въ это время маленькій братъ его, Пѣтя, взялъ карандашъ и исчертилъ одну изъ его тетрадей каракулями. На слѣдующее утро Кдстя торопливо собралъ со стола въ сѹмку все свои книги и тетради и побѣжалъ въ шкдлу. При повѣркѣ письменнымъ рабдтѣ, учитель увидѣлъ исчерченную тетрадь Кдсти и поставилъ его въ уголъ. Вернувшись домой, Кдстя со слезами на глазахъ пожаловался матери на брата. Но мать сказала ему: „Тутъ виноватъ не Пѣтя, а ты самъ: если бы ты любилъ порядокъ и не разбрасывалъ своихъ вещей куда попало, то этой бѣды не случилось-бы.“

13. Мадені.

Յազախի օկօրժւ մշի սջւաւեժի շիմօրշչւանսսկօ քանժասի. Մսդօս շիմօժւրշչւ քսրասի, շիմիժանսս շիւնեժի ժօսսս:— „Այ, սջւաւեժի, շչւա ղիտաւեժս շչաժքա ժօ մինժօրե; իկօնշխօրիշչւ ժցրօ մինժօրի, շչաժի ժինօնշխօրս մաժենի; իքանժիշչւ ժօ շօզիրցնժի ղիս“. ժօքսսրս քաժսժիքս. Տջւաւեժիքս ցսրիգեժւալիրօ իկօնշխօրես մինժօրի, մառա մաժենի վազիրես. Մառա մինժօրե շչերի մսնաժիժիքս շիցիժիսսս, ի ժցսրա ժքաս յաժօշենի. Շիժչալա շիւեքաժեսս շիւնեժիքս, մս մաժենիսենի նօրագաժսեժս մսմա.

Кладъ.

Крестъянинъ хотѣлъ пріучить своихъ дѣтей въ трудѹ. Когда онъ сталъ умирать, позвалъ ихъ и сказалъ: „Вотъ, дѣти, вамъ въ наслѣдство изба и поле; вскопайте поле хорошенько, тамъ зарытъ кладъ; потрудитесь—и тогда найдете его. Умеръ старикъ. Дѣти усердно вскопали поле, но клада не

нашлі. За то поле дало такой урожай, какго они не знали. Тогда они догадались, о какомъ кладѣ говорилъ отецъ.

14. Мокоеці.

Міці хес векніікарѣансія, іна веібшанс харѣасія.
Ні гіоціне гечас, Ђоронці тіс мечанс.
Вахачѣіда—вагавінія; вабаргіда—тка гавінія.
Вахачѣла, вабаргела, гумас ѣурчудеіа!

П о с л о в и ц ы.

Кто не засучитъ рукавъ, тотъ не наполнитъ своего мѣха.—Кто слѣдитъ за заправдой для рыбъ, тому Богъ дастъ рыбу.—Не сѣявшій, не полѣвшій, веселись во время жатвы!

15. Зесѣві.

Ђурчудуу—зесѣві уча,
Нунзгг морче, куделі пѣча!
Онѣѣас ѣеѣв вадіѣурча:
Вара чуме ма сі му рча?
Вагоконі ча до ѣурча?

Д р о з д ь.

Пѣвецъ—чёрный дроздъ, бѣлый носикъ, распущенный хвостъ! Рано съ вечера не располагайся отдыхать: завтра что я дамъ тебѣ ѣсть? Вѣдь, ты не желаешь солёмы и шелухи?

16. Дедубі до ціра.

Дедубіѣв уѣуу цірас:—Гееді, ѣуде гоѣосі!“ Ціраѣв угааму:—„Ма амарі мідаміѣуванана ѣомонѣіша, до ѣосѣнда, вара цірі вамоче“. Дедубіѣ іѣітумінуу:—„Ма амарі добѣуруѣу: ваѣосѣнда—вазіруѣо“.—Ціра мідѣѣ іѣуну дедубіѣв ваѣуру, до ѣудеѣв нахверіѣ ііѣшѣ.

Старуха и дѣвица.

Старуха говоритъ дѣвицѣ: „вставай, подмети домъ“! Дѣвица отвѣчаетъ: „меня скоро возьмутъ замужъ, и если ты не подметешь, то мнѣ всё равно.“ Старуха сказала: „я скоро умру; увидишь, что придется тебѣ подметать.“ Дѣвицу никто не взялъ замужъ, старуха не умерла, а домъ наполнился нечистотой.

17. Н а л і .

Міишн ариша базахі қалақіша сқуаламо.— „Гіоцінуда, Кімоџе“, уцуу мумаџн:— „е шарас гілазун налі; гѣчоці қіна“.— „Әуһн, бабаһа!“ угааму Кімоџеқн:— „қі цгура акабуцхашені ваџнрн докүна.“ Мумас шүрі ваџқалғні қеші, гѣчоцу муқу до қумлѣдву лубаша. Шарас қіқн қімебідн қі налі чқадгсн қапейкеңіша до қі қареңіша қібідн булі.

Міишес инеңі ішо. Сінчхе дға рдн: мук-мукі вѣпалдуду варті нца до феле. Кімоџе қуруду Әуменс до зіуқн ікоқхозудн мумас. Унело мумақн гарзахн іғамн гүцуолғкони қеші қудабоқн арті булі. Кімоџеқн хеџе гѣчоцу до очқуму. Қіқн мусхіті рдғні муушқу Әумені. Цүмікүнес чені қіқн холо қудубоқн мажіра булі, уқулі масума до қаші-қаші арзо; ондо Кімоџе іріарто ікіокоробандн. Мудос қіқн гѣчоцу до қімлѣчқуму уқонасқелі буліні қіцқала, мумақн даарқн до уцуу зіцебуло:— „Қаарцкеқо, сі арқіша қудогікүнүдүкони, наліші іочоңушані, сі вагабідрн қесхіішахн даакүналі буліша“.

П о д к о в а .

Шель однажды крестянинъ со своимъ сыномъ въ городъ. „Посмотри-ка, Тимѡша“, сказалъ отецъ: „вонъ на дорогѣ лежитъ подкова; подними еѣ“— „И, тятенька!“ отвѣчалъ Тимѡша: „изъ-за такой малости не стѡитъ нагибаться.“ Отецъ

не возразилъ ни слова, самъ поднялъ подеву и положилъ её за пазуху. По дорогѣ онъ продалъ подкову кузнецу за нѣсколько копѣекъ и на эти деньги купилъ вишень.

Пошли они дальше. День былъ жаркій: солнце такъ и жгло, а кругомъ ни дѣрева, ни ручья. Тимошу мучила жажда, и онъ еле-еле тащился за отцомъ. Вдругъ отецъ, какъ будто невзначай, уронилъ одну вишню. Тимоша тотчасъ же поднялъ её и съѣлъ; она нѣсколько освѣжила его. Пройдя нѣсколько шаговъ, отецъ обронилъ другую вишню, затѣмъ третью и такъ до послѣдней; а Тимоша все подбиралъ одну за другою. Когда онъ съѣлъ послѣднюю, поднятую имъ, вишню, отецъ обернулся къ нему и сказалъ смѣясь: „Видишь, если-бъ ты только одинъ разъ нагнулъся, чтобы поднять подеву, тебѣ не пришлось бы нагибаться столько разъ за вишнями“.

18. Жүрі кінахона.

Арті ркінаше до арті очкадүрес рдес чваділі жүрі кінахона. Артіңу қешүолү мебванес до хеңе мідартү сасақвароша; мажіра міаро ханс усақваретү гүңозүдү вачаріші дуғанс. Гүшартү ханңі, жіріхоло начінебуецү артіанс қааухвадес. Кінахона Ғазахі мебванес уғудуні рцкінүдү, мүчо варчхілі, до тіше уңгушо, мүдос очкадүреше гүңортүні. Кінахона дуғанс гүңозүдүні, іна даўчоребе до данцагебе.

— „Ғомітті, махаріа, мүшені ре, сі қалі рцкінүңжі?“ кітхү қангірі кінахонаңу мүші цвеші начінебусу. — „Хандаше, шүрікіа“, уғааму тіңу: — „сі дәнқангі до рдіні тіші уңурашо гініртідо, енаңу тішені гағолү намуда ірі арто елақанүді усақваретүні.“

Два плүга.

Изъ одного и того-же куска желѣза и въ одной и той-же мастерской были сдѣланы два плүга. Одинъ изъ нихъ по-

паль въ руки земледѣльца и немедленно пошёлъ въ работу. Другой же долго и совершенно бесполезно провалялся въ лавкѣ купца. Случилось черезъ нѣсколько времени, что оба земляка опять встрѣтились. Плугъ, бывшій у земледѣльца, блестяль, какъ серебрѣ, и былъ даже ещё лучше, чѣмъ въ то время, когда онъ только что вышелъ изъ мастерской. Плугъ же, пролежавшій безъ дѣла, потемнѣлъ и покрылся ржавчиной. „Скажи, пожалуйста, отчего ты такъ блестяшь“? спросилъ заржавѣвшій плугъ у своего стараго знакома. — Отъ труда, мой милый, отвѣчалъ тотъ: а если ты заржавѣлъ и сдѣлался хуже, чѣмъ былъ, то это потому, что ты все время пролежалъ на боку, безъ всякаго дѣла.

19. Ы а л а.

Арті уфоне боши кочку қаухвадк муші цумахіані магураңалк до гурчвіло іцаварку тис муші убедурі бедіші геша. Муші класіші намабалуецкун гиніірдес қаліереңо до чінеңулі қаңақу, қіцкала мудоск мус муңуні ванапууні. — „Марқало сі теңгура уфоне қореқо, мучоті рагаданкі?“ кітху тис магураңалк: — „муда сі горцкекі заламі қелі реқу, — до аңе хе күніері ле до шеулебу сақваруа“, уңуу магураңалк, муші намогураңусу меузгмү хе марзгвані хесүдо. — „Сі тис міюкватаңуанқо анғасі манағіша?“ — „Ғоронтқу машорк, віқанғасішағі!“ уғааму боши кочку. — „Аба, муша қі мечанді ті сқані марқве қолеңс, намуті қаші цғуро орцкена Ғоронтқіші қіванасі, — сқані цқвіті рқвілас до сқані манғарі кучхеңс? Ма қібқре, намуда сі қінеңс вагоңура муңуні маденіша қіванас?“ — „Му рагаді око — вару“, уғааму бошіқу. — „Аба, мучо інарқуқу сі уфобас, мудоск ті қогібу қесхіі дідебані?“

Богатство.

Одинъ бѣдный молодой человекъ встрѣтился со своимъ

прѣжнимъ учѣтелемъ и горько жаловался ему на свою несчастную судьбу. Изъ его школьныхъ товарищей многіе сдѣлались уже богачами и людьми извѣстными, тогда какъ онъ во всемъ терпѣлъ недостатки.— „Неужели ты въ самомъ дѣлѣ такъ бѣденъ, какъ говоришь?“ спросилъ его учитель: „вѣдь ты, кажется, вполне здоровъ,—и вотъ эта рука сильна и способна къ работѣ“, прибавилъ учитель, указавъ на правую руку своего бывшаго ученика. „Позволилъ бы ты отрѣзать ее за тысячу рублей?“ Сохрани, Боже! Даже за десять не позволилъ бы!“ отвѣчалъ молодой человекъ.—А за сколько бы отдалъ ты свои зоркіе глаза, которые такъ ясно видятъ Божій міръ,—твой острый слухъ и крѣпкія ноги? Я думаю, что ты не промѣнялъ бы ихъ ни на какія сокровища въ мірѣ?“— „Конечно, нѣтъ!“ отвѣчалъ юноша.— „Какъ же ты жалуешься на свою бѣдность, въ то время, когда обладаешь такими богатствами?“

20. Базахі до Курдгелі.

Мішнѣ уѣно базахі міндорс, қозірн Курдгеліні, ахіолн до тѣуу:—Ана Боронті ма бедіс марзенс! Қімувот-Коба ма тѣ Курдгелсн, допілнннн бигаѣн, гегмобча қалақіс до ті қареңіша қііпідс қесн. Бегі қоміхәнс віѣожүрі тѣулеңс; тѣулеңі міірдүна до қоміхәнна холо віѣожүр-віѣожүрі тѣулеңс. Ті тѣулеңс ма дувогвануа, допілн, хорпіс гегмобча, одо еначоңа тінеңіше қараша қодіібдн дудесн. Аі тімтеңума мабіі ріна!“ Бетқала базахіңн заламі қіміоңваруу, қаші, намуда Курдгелнн еентнхн до ішо інтн ткаша.

Мужикъ и заяцъ.

Шелъ бѣдный мужикъ по полю, увидаль зайца, обрадовался и говоритъ: „Вотъ Богъ мнѣ счастье дасть! Подердусь-ва я къ этому зайцу, убью его палкой, продамъ его въ

гòродѣ и на эти денъги куплю себѣ свѣнку. Свѣнка прине-
сѣтъ мнѣ двѣнадцать поросѣтъ. Этихъ поросѣтъ я выкормлю,
убью, мясо продамъ, а на вырученныя денежки выстрою се-
бѣ домъ. То-то будетъ житье!“ При этомъ мужикъ такъ гром-
ко крикнулъ, что заяцъ испугался и ускакалъ въ лѣсъ.

21. Чхомі до мечхоме.

Мечхомеу чіче цігу очоу. Цігуу уцуу мечхо-
мес:—Варцкео, мучомі чіче ворежі; ака лука вагабірку.
Ѕанмохунѣ куні, до кабеті мїбрдуужі, аржі діара ґуга-
дірку.“ Мечхомеу уцуу:—„Укулі мучо рчоца ма сі?“
—Згаша ґоморжі, до мучо ґодомізахунжі, хеґе кімеулу“,
уцуу чхому. Мечхомеу дууґер.

ґушарґу міаро ханґу; мечхомеу ґегіахвілу чхомсу,
ґоморґу згаша до дуучан. Чхому ґомончуру до уцуу:
—„Чкімі мецінаґ жүрївара сумарі мідгале ухеґеу.“

Рѣбка и рѣбакъ.

Рѣбакъ поймалъ маленькую рѣбку. Рѣбка сказала ры-
бакъ: Развѣ не видишь, какая я маленькая! ни одного глот-
ка я тебѣ не составлю. Пусти меня опятъ въ воду, и когда
я вырасту, то пригожусь на цѣлый обѣдъ“.—Рѣбакъ спро-
силъ:—„А потѣмъ какъ я тебя поймалю?“—„Приходи на бе-
регъ и лишь только ты меня позовѣшь, я тотчасъ придѣ“,
отвѣтила рѣбка. Рѣбакъ повѣрилъ. Прошло много времени;
рыбакъ повѣдобилась рыба, подошелъ къ берегу и позвалъ.
Рѣба подплыла и сказала: „Въ ожиданіи меня гѣсти у тебѣ
не разъ уйдѣтъ безъ угощенія“.

22. Бурчулі дґнаґілі.

Мідгенс бурчулу мереша ґанууолу. Ѓурі каґас
уцуу, нам ґаші-ґаші маґолуа, до дґмогораґеґіа. Ѓурі
каґау ґуморґес до уґііс, наму авано іногіолуа. Бур-

чулі дүнацілқу мукітіңурінү аргуни,— ене, еңеқа!— до аргуни холо міодоғ.

Потерявший сѣкиру.

Нѣкто печально уронил сѣкиру въ озеро. Сосѣдямъ онъ сказалъ о случившемся и просилъ помощь. Сосѣди собрались и спросили, гдѣ именно она упала. Потерявший сѣкиру швырнулъ топоръ: вотъ тамъ!— и топоръ потерялъ.

23. Мехвамілацїлі гүрүні.

Цімуші харгелі гүрүңү арҗиша цкаре унело җенәнҗху. Цімуңү дондбулу, оҗалқу дееҗеңү до гүрүңү җеҗасу геедүрҗ. — „Ена цгүрі җобоҗе сі надоміҗуре“, җкуу гүрүңү: — „җоҗі моміргілуу до җоҗі моміҗеңү. Анцїанішо ес цгүро җіміібҗоненқу.“ Гүшарҗу ханкі җе гүрүні дохаргеес до җе шараҗу малеедунес. Мучо җуморҗу гүрүңү җе цкарішані, ішо җанііңірү. Учҗуду холо оҗалқу дееҗеңе будуні, мара сагіозіҗеҗ асе монҗкоріҗі харгелҗу ідуу до җеҗі җаніішҗвїдү.

Догадливый осель.

Однажды осель, нагруженный солью, переходилъ по мосту черезъ ручей. Вдругъ онъ оступился и упалъ въ воду. Часть соли въ водѣ распустилась, и осель почувствовалъ, что ноша стала легче. „Ну, сказалъ осель, въ слѣдующій разъ, какъ только почувствую тяжесть ноши, сейчасъ же опущусь въ воду“. Вотъ пришлось ослу опять итти черезъ ручей, но уже не съ солью, а съ гүбками. Чтобы облегчить свою ношу осель нарочно бросился въ воду. Но онъ жестоко заплатился за своё невѣжество. Гүбки въ водѣ намокли и сдѣлались такъ тяжелы, что осель не могъ выйти изъ ручья, и утонулъ.

хасілас домізѣнсуда, ма міцінсу вадуабраленку, ібцінер-
ку шурбумуо до гінібчквіду. Сі мус ікмаціюрду ма?
Вамічануацукі?”

Живі своїмъ умомъ.

Козёлъ повѣдился въ огородъ: бывало, какъ только па-
стухи выгоняють стадо, Васька мой сперва какъ добрый идеть,
головой помахиываетъ, бородой потряхиваетъ; а какъ только ре-
бятішки засядуть въ овражкѣ гдѣ нибудь въ камушки играть,
Васька и отправляется прямо въ капусту.

Разъ пошѣлъ онъ знакомымъ путёмъ. Въ это время
отбилась отъ стада глупая овца, зашла въ чащу, въ кро-
пиву, да въ лопушникъ; стоитъ сердечная, да кричитъ, да
оглядывается, не найдётся ли какой добрый человекъ, чтобы
вывелъ её изъ этой бѣды. Увидѣвши козла, обрадовалась она,
какъ родному брату: „Пойду, думаетъ, хоть за нимъ. Этоть
выведеть: не въ первый разъ мнѣ за нимъ итти; у насъ впе-
реді стада тѣже козёлъ вожакомъ ходитъ; за нимъ ступай
смѣло!“ Пошла овца наша, увязавшись за козломъ. Онъ че-
резъ оврагъ—она черезъ оврагъ; онъ черезъ тынь—она че-
резъ тынь, и попала съ нимъ въ огородъ.

На этоть разъ огородникъ заглянулъ какъ то пораньше
въ капусту свою, да и увидѣлъ гостей. Схватилъ онъ хворос-
тину предолгую и винулся на незванныхъ. Козёлъ, какъ про-
ворный, успѣлъ перескочить опять черезъ тынь, мемѣкнулъ,
да и пошѣлъ себѣ въ чистое поле; а бѣдная овца замоталась,
стала кидаться, оробѣвъ, во всѣ стороны, да и попалась.
Пришла овца домой, въ стадо, да и плачетъ на козла. А ко-
зёлъ говоритъ: „А кто велѣлъ тебѣ за моимъ хвостомъ бѣ-
гать! Я пошѣлъ въ свою голову, такъ мой и отвѣтъ; а коли
мужикъ отобѣтъ мнѣ бока, такъ я ни на кого плакаться не
стану: а ужъ буду молчать, да терпѣть. А тебя зачѣмъ по-
несло за мной? Я тебя не звалъ“.

Приходить въ это время простой мужикъ и говоритъ: „Я уберу этотъ камень за сто рублей!“ Выкопалъ онъ возлѣ самаго камня яму, свалилъ въ нее камень, землю разбросалъ и разровнялъ по площади. Мужикѹ заплатили сто рублей по уговору да дали еще сто рублей за умную выдумку.

28. Мучо базахікѹ борфонцеці рѣвні.

Арѣи уѣоно базахіс қешелуу қобалқу. Ыікѹ иііікѹ қотхѹко қобалі муші патонсѹні. Хе цаліоро вемертѹко патонішані, їікѹ очоѣу борфонці, дочу їіна до кімууѹ. Патнѹкѹ мііѹ борфонці до уцуу:— „Мардобелі, базахі, борфонцішені; мара вамічкѹна, мучо брѣаѣі сѣані борфонціні. Аї ма пунсѹ чілі, жѹрі қомолісқуа до жѹрі осурісқуа. Мучо марѣна арѣіанізмма міѣудані ѣеші?“ Базахі рагадансѹ:— „Ма гогірѣнѣѹ“. Гечоѣу хамі, мекваѣ дуді до урагадѹ патнсѹ:— „Сі ѣелі ѣудеші дуді реқѹ, сі—дуді.“ Укулі мекваѣѹ куртумо, арзене осурчпатонсѹ:— „Сі ѣудес око хердѣве, ѣудес око уціневе, сі—куртумо“. Укулі мекваѣѹ кучхеѣі до арзене қомолісқуалеѣс.— „Ыѣва“, рагаданс,— „кучхеѣі—чабакуаѣѹ мумаші шареѣіні“. Ондо цірасқуалеѣс қімеѣѹ суалеѣі.— „Ыѣва“, урагадѹ,— „малас ѣудеше тегмоѣурінѣѹ, аһа ѣѣва суалеѣі. Дѹнасқіледі ма қоміѣудас!“—до муқѹ қудакѹні ѣелі борфонці. Патнѹкѹ гіізіцѹ; қачуқу базахіс қобаліѣі до цараѣі.

Қогегонѹ қаліері базахікѹ, мучо патнѹкѹ борфонцішені ачуқу уѣоносѹні, дочу хуѣі борфонцеѣі до қемууѹ патнсѹ. Патні урагадѹ:— „Мардобелі борфонцеѣішені, мара—аї ма пунсѹ жѹрі қомолісқуа, жѹрі осурісқуа до чілі, арѣо амшві вореѣѹ; мучо марѣна қамгваро сѣані борфонцеѣіа?“ Діічкѹ базахікѹ ціркі, мара муѣақу маїрѣбѹ.

Қумаачанаѣѹ патнѹкѹ уѣоно базахі до узоцѹ гор-

туконі. Іку гѣчоцу аржі борфонці, җемечу осурпатҗеу до җомолпатҗесу до урагаду:— „Аһа тҗва борфонцамо сумі реҗу“; аржі җимечу җомеліскуалеҗс— „Аһа тҗваті сумі реҗа“; аржі җимечу җираскуалеҗс— „До тҗваті сумі ретҗ“; до муку җудаҗнҗу жҗрі борфонцеҗі.— „Аһава чҗуҗі сумі вореҗа борфонцеҗамо,—арзо аржіанізума вореҗа“.

Патҗнесу гаазиҗіну до җачуҗу тҗс холо җобалі до җара, до і мумаҗаларі җараҗу.

Какъ мужикъ гусей дѣлйлъ.

У одного бѣднаго мужика не стало хлѣба. Вотъ онъ и задумалъ просить хлѣба у барина. Чтобы было съ чѣмъ итти къ барину, онъ поймалъ гҗся, изжарилъ его и повѣсь. Баринъ принялъ гҗся и говоритъ: „Спасибо, мужикъ, тебѣ за гҗся; только не знаю, какъ мы твоего гҗся дѣлить будемъ. Вотъ у меня жена, два сына, да двѣ дочери. Какъ бы намъ раздѣлить гҗся безъ обиды“? Мужикъ говоритъ: „Я раздѣлю“. Взялъ нѣжикъ, отрѣзалъ голову и говоритъ барину: „Ты всему дому голова, тебѣ голову“. Потомъ отрѣзалъ задѣкъ, подаётъ баринѣ; „Тебѣ“, говоритъ, „дома сидѣть, за домомъ смотрѣть, тебѣ задѣкъ“. Потомъ отрѣзалъ лапки и подаётъ сыновьямъ. „Вамъ“, говоритъ, „нѣжки—топтатъ отцовыя дорожки“. А дочерямъ далъ крылья. „Вы“, говоритъ, „скоро изъ дому улетите, вотъ вамъ по крылышку. А остаточки себѣ возьму!“—И взялъ себѣ всего гҗся. Баринъ посмѣялся, далъ мужику хлѣба и денегъ.

29. Нарамі цоҗорі.

Цоҗорі мінімішҗу җалҗесу хінҗіҗу до кібірҗесу гіонзгилҗуду звалі. Унело җозіру җкаре мушҗі ланді до іҗіҗру, наму ена шхва цоҗорі реніа. Тҗіку җінаанҗхҗу җкаре шхва цоҗоріші зваліші мідараҗалҗша. Варҗі шхва цо-

բորі, արթі звалі іқу еқі венаахвілуу, ондо мушіқуңті меудуну. Ағаші қігесқуду тіқу пісі еше.

Жадная собака.

Собака шла по доскѣ черезъ ручей и въ зубахъ несла кость. Вдругъ она увидѣла себя въ водѣ, и подумала, что она видить въ водѣ не себя, а другую собаку. Она бросилась въ воду отнимать кость у чужой собаки. Ни другой собаки, ни кости она въ водѣ не нашла, а свою кость потеряла. Такъ и осталась она ни при чемъ.

30. Лума мугідашені.

Жүрі қималеці рдес до арті лагвані бвині удгүдес шецоро. Ёе бвиніші орғуша жүріхолоқу мінілес маравіша.— „Ма умосі бхваду“, рагадуу артіқу.— „Вар, ма умосі“, інағачалуу мажірақу. Гекііласес дінохале до артіані гозепес. Мерҕес лагванішані, холері қозірес.

Драка изъ-за ничего.

Были два брата и имѣли одинъ общій кувшинъ вина. Для раздѣла этого вина они оба вошли въ винный сарай.— „Мнѣ больше слѣдуетъ“,—сказалъ одинъ.— „Нѣтъ, мнѣ больше“.—Они поспорили между собою и другъ друга побили. Подойдѣ въ кувшинъ, увидѣли, что онъ пустъ.

31. Пуха до боші.

Міішү шарас тіче кочі діді пухуамі. Ешмакі до концарі бошіқу қаботу тіс қуа до қуқуро пухус қумахвاملу.— „Ой, мучомі боні боғама норҕе, маха“, уцуу тіс пухақу:— „аһа сі тішені!“ до қууботу бошіс калейкі.— „Ма уғоно кочі вореқу до меті вемумаче, мара ай уқохале гепунсу қаліері: қомәхвاملе тісүті

թешի бонаас, мучо мані, до іна қутачуңенсі, муңи рхвадүні“.

Бошиқу гечоцу мажира қуа до цери морзгвас қаодоцу, қумāхвамилуу қалиерс. Мара моввенци моинале қалиершиқу қумāчишү бошисү до нцарас дүчкічқолу дүңеңі. Аңаші бошис қаангү тїқу, муңи хвадүдүні.

Горбұнъ и мālъчикъ.

Шель по ўлицѣ мālенькїй челоувѣкъ съ большїмъ горбомъ. Шаловлївый и злой мālъчикъ пустиль въ него кāмень и неожиданно попāль прāмо въ горбъ. „О, какъ ты мѣтко бросаешь, друждѣ“, сказалъ ему горбұнъ: „вотъ тебѣ за это!“ и бросиль мālъчику копейку. „Я бѣдный челоувѣкъ“, прибавиль горбұнъ: „и не могу тебѣ дать больше, а вотъ идеть богачъ! попади въ него такъ же ловко, какъ въ меня, и онъ дастъ тебѣ, чегѣ ты стоишь“.

Мālъчикъ подняль другой кāмень, и бросиль его такъ мѣтко, что попāль въ богача. Но слуга, сопровождавшїй богача, догналь мālъчика и бѣльно выдраль его за уши. Такїмъ образомъ мālъчикъ получилъ то, чегѣ стоиль.

32. Мокоецї.

Лагванс мус інаазаханқи, тїс ішгозаханс.

Гүделс онтуудуа, до қварқвалі гїазїцандуа.

Послѣдїцы.

Что ты закричишь въ кувшїнъ, то и онъ тебѣ закричитъ. („Какъ аукнется, такъ и откљивнется“).

Корзина для винограда горѣла, и ея рұчка издѣвалась. („Не смѣйся чуждой бѣдѣ: свой на градѣ“).

33. Мікмаалу.

Жүрі мешареңі мїшесү до гїнісересү арғи соңелс.

Серсв җінеңкү җүгөгөнес рекуа до кужіні: соңелс җорҗи
 җіндр данчхүркү. Арҗи мешареку діічкү нчуаңило му-
 козуна, мідарҗуко маахваребушані; мажіраку дүчкү
 гілавараҗа.— „Міобшаҗ уңгу чҗүні шараша, екі учҗі-
 неҗүҗі міаро каҗа ре. Му мовона чҗү шхваші җіванас!“
 Мара маҗалеку ваурҗілдү іс:— „Сі ламосі вагіҗу!“ уңуу
 җіс до мідеерулу хеҗе. Мудос іку морҗүні ічкүма, арҗи
 җуде гвало горшвілі рдү данчхүріші. Ғіші цохоло іцордү
 осурі до җваша ісоңуандү до ркіандү:— „Сҗуалеҗі чҗі-
 мі, сҗуалеҗі чҗімі!“ Ғе мешареку арҗи җінааңінү җе
 осурсу до җімшаасхапу алі данчхүрсв.— „Медүнү воч-
 җу!“—рагадандес каҗа; мара җі цанс іку дуді гекла-
 арҗқінү данчхүріше. Ғума җүгөману іс, мукозунале
 онтууду, до хес укүнебуду жүрі чҗүчҗуеҗі: җінеңі җү-
 даакүнү сарало дідас. До җі цанс җудеку ікааҗхү.

П р о х о ж и й.

Двое проходжихъ шли вмѣстѣ и остановились на ночлѣгъ
 въ одномъ селѣ. Ночью они услышали крикъ и колокольный
 звонъ: въ селѣ случился пожаръ. Одинъ проходжій сталъ ско-
 рѣе одѣваться, чтобы итти на помощь; другой началъ его от-
 говаривать. „Пойдемъ лучше своею дорогою“, говорилъ онъ:
 „тутъ и безъ насъ людей довольно. Какое намъ дѣло до чу-
 жихъ!“ Но товарищъ не сталъ его слѣшать: „Совѣсти въ те-
 бѣ нѣтъ!“—сказалъ онъ и пошелъ самъ скорѣе. Когда онъ
 прибѣжалъ на пожаръ, одинъ домъ уже кругомъ охватило
 пламенемъ. Передъ нимъ стояла жѣнщина, ломала рѣки и
 кричала: „дѣти мой, дѣти мой!“ Проходжій только взглянулъ
 на нее, и кинулся прямо въ огонь. „Пропалъ человекъ!“—
 говорили люди; но черезъ минуту онъ снова показался изъ
 пламени. Волоса его обгорѣли, платье пылало на немъ, а въ
 рукахъ онъ держалъ двойхъ дѣтей: онъ отдалъ ихъ несчаст-
 ной матери. Въ ту же минуту горѣвшій домъ рѣхнулся.

34. Իճարե ծորոճա.

Արժի Բոսի Գինիւրլեդս փարս. Սնելո ճիցիոճիսիւ ֆաետոնկս. Բոսիս Իկաախաբալիւ ճեճաանճիս ֆաետոնս; Բարբալկս մետախս ճիս կսչի. Իբեդսրա ճիւմիճես ծսդեսա. Գիսի ճիճա օրճս Լեի ճո, մսդոս ճիւգեոնոս սիսաի կսսաճի, Գիսիճիս րեղսսախս Լոցիսիսե ճո Գինիւրճիս. Բոսիճիս Խեճե ԽոԼո միոճի կսսաճի ճո, սոնճարո սնճոնճեսս ճո սկսրոնճեսի, արճի սեմիւրկիսիս. — „Յարաճիւո ճե սի?“ կիճիս ճիս սկսլի մեճամաԼեճ. — „Իսարի նաԼետանս մաճի!“ ճիսճիսիսիս սիսսս Բոսիճիս: — „մարա մա սաոոո ճիսնա նանաս փեւոճկսիսսս: Ինա ցսաԼո րեոնճարեԼս“.

Сильная любовь.

Օճինս մաճկիկս Բիճալս ճերեզս սիսս. Յճրսցս նաճիսճաեճս տեճիցա. մաճկիկս սփոճնիւս Ի սոճալս սոճի տեճիցս; կոԼեսո քերԼոմիԼո սիւ ոնոս. Բիճնիճիսս քրինեճի ճոմի. մաճ րեճո Բիճա Բոճնա Ի, կոճճա սսկիսաԼո սոնս սիսնա, սոսկոճիԼա Յճ Իսկսրճի սս սոստեԼի Ի սնճաԼա Բեզս ճսստւս. մաճկիկս սեիճասս ճե քերեստալս սոնաճի, Ի, սոկա սիւ սքրաճիԼի Ի քերճիսսսսսս ոնոս, օնս նի րաճս նե կրիկնսլս. „Րաճիճ տեճի նե Բոճնո?“ սքրոսիճ րեճո նաԼոնեճս ճոկտորս. — „ճաճե ճոճնս Բոճնո!“ սոճո սոտոմս օտճիճալս մաճկիկս: „նո Ի նե Խոճի, ճոճոԼս մաճա սնաճա օԼ Գոմս: օնա ճոճնս օրոճիսեճս“.

35. Մակսչսրի.

Արճի ճսճե մաճորո ճաճաի րճս. մսճսնի Իս սարկսճս, ԻրիճեԼիսի ճոցի ճսնս. Գսչա օճսմարես րեճսրճիս ճո օոո սկսչսսսս ԻրիճեԼոս մսճի, օրճե—միճցսսրենի ճոմսսրճսսս սնո օճսսսԼեսա, օճսնեճա, օսկսսա, օկարիեսա ճո ԻրիճեԼիսա ճիւկսչսսսսս. Գսչա րաճիեԼսնի, միկսրճիս ճո միճսրճսսսս մսսի ճիսա. Մալերի քիոԽ ճիւրես. — „Ճոճ, րեճա միճցա րենի, ճարսակի սարե!“ — Իճիկս ճաճաիճիս ճո ճաճիսոս

Դե наулерс. Іду, іду до арті гвала-до-гвала шқаша-гем-
шеєғу наулері; мімабуну робусу до арті қвібіша мі-
тілу. Міоцінүні, орцке—қімтохе діді прімулами цхване
кочі до қверсемі, гүнзе тарамі сағуғумоғ қошунсу ту-
ғумсв. Іқу, қозірв е Ғазахіні, гәзіцінв до кітхв, со Ғо-
цкеҗа. Ғазахіқу марді гінаагв до мәшінв: Ғаші-Ғаші
мағолв, патоніа. Еқу інаацінв до уцуу:— „Іна, қогічқу-
но, ма ворді. Сі муғі қогіғуні, дроғ гобарвдв; вара
іріщелі—чқімі ре, до анці мідагіғе око. Ғазахісв нга-
рақу даачқақінв до уцуу: мушені? Ғері му меучврҗі
Ғоронсіа? Іқу уцуу:— „Рахан Ғесхіі нахандв рекі, арті-
до-арті муғуні қобтхіі, до қімерчанқу.“ Ғазахіқу іңіқр,
іңіқр, мара муғақ ағзуу; укүлі мікаартв до тхуу:—
„Неба қомучі Ғудеша мідабрҗе до чілі до сқуас қобкіғ-
хе—му уцғу—ндө му вари“. — „Цғүрі, меу до чуме қо-
морҗі“, уцуу тіқу.

Ғазахіқу Ғудеша қуміінгар. Ақі чілі до сқуалеғу
кітхесі,—Ғаші-до-Ғаші Ғоҗе чқүні сағмева, уцуу чілі
до сқуалеҗе. Інеҗғүҗі шііцухес; мара му қімінесвко?
Говодоходес до схунес, му ісхунессвко, мара вегнәч-
квідес. Кочішүрі тхуасі,—му ағу, сінҗеле вағалуунда?
сіғарібеғу шқүренс доғурунда? Орінці до Ғвала тхуасі,
—мушо око, кочішүрі гучқордвнда? Муғі рені, гіноч-
квідв холо кочішүріші тхуала.

Ағес ахалі мунабунеңі носа Ғунду. Мудос тіқу гі-
нілүні, носақу тхуу:— „Чқімі муантілі гәрҗінеєғу, муд-
гасүрені вочінанқу“. Гәрҗінеес муантіліні, уцуу моч-
кудуқу:— „Сі қоғхі тіс сғані махоробаші Ғороҗа,— шхва
муғуні вағхуа“.

Муқіірғу до моларту Ғазахіқу, до Ғаші қоғхуу тіс:
— Чқімі махоробаші Ғороҗа қомівколоҗі“. Іқу гізіцв до
уцуу:— „Піці вағматахе, до Ғороҗа қімерчіда, муғі гі-
ғуні, іна ака вемдүмағе. Мушеніда, соде махоробаші

ґороґа рені, ґеґі івіі ґалаґі до кочішуріґі“, — до дохва-
му іґі до іна, мідґаґу дааґуруні ґіґі, до іріґелі кґні
ґґрґінуу.

Первый новогодній посѣтитель *).

(Вѣстникъ судьбы).

Былъ одинъ очень богатый человекъ. Онъ ни въ чѣмъ не нуждался, имѣлъ стада различныхъ животныхъ. На первый день новаго года утромъ всталъ и отправился поспать; захотѣлъ самъ посѣтить всѣхъ; видитъ—кто-то, оказывается, уже приходилъ и хлѣвъ, конюшню, свинятникъ, курятникъ и всѣ помѣщенія обсыпалъ. Этотъ неизвѣстный, оказывается, окончивъ свой обходъ, повернулся и пошелъ во-свойси. Слѣды были замѣтны по снѣгу. — „Эхъ, это что-то не къ добру!“ — подумалъ крестьянинъ и погнался по тому слѣду. Онъ шелъ, шелъ и по слѣду дошелъ до одного ущелья между двумя горами; онъ продолжилъ дальше путь и вошелъ въ одну котловину. Смотритъ,—видитъ:—сидитъ съ большою сѣдою бородою человекъ и куритъ табакъ изъ трубки съ большимъ длиннымъ чубукомъ. Увидѣвъ этого человека, онъ поневолѣ улыбнулся и спросилъ, гдѣ онъ былъ. Крестьянинъ поклонился и доложилъ: такъ-и-такъ случилось-де со мною, господинъ. Этотъ взглянулъ на него и сказалъ:— „это, знаешь ли, былъ я. Все что ты имѣешь, было поручено тебѣ на время; а собственно — все это мое, и теперь я все это долженъ взять отъ тебя. Крестьянинъ прослезился и сказалъ: за что? Въ чѣмъ-де такъ я согрѣшилъ передъ Богомъ? Тотъ сказалъ:— „Колѣ столько ты уже потрудился, то попроси что либо одно, и я дамъ тебѣ“. — Крестьянинъ подумалъ, подумалъ, но ничего не могъ сказать; потомъ обратился и попросилъ:— „Дай позволеніе (позволь) пойти мнѣ домой и посоветоваться съ женой и

*) Первый посѣтитель въ 1-ый день новаго года, приносящій счастье или несчастье. Обычай „поспать“, какъ и въ Малороссіи (поспаютъ гоми съ приговариваніями).

дѣтьми — что лучше и что хуже“.— „Хорошо, ступай“ тра приходи“, — сказалъ тотъ.

Крестьянинъ пришёлъ домой съ плачемъ. Здѣсь, когда жена и дѣти его спросили, — онъ разсказалъ имъ всё, что случилось. И тѣ опечалились; но что было дѣлать? Собрались въ кружокъ и начали рѣшать, что, имъ выбрать, — но не могли рѣшить. Если онъ будетъ просить о размноженіи и цѣлости семьи, то на что это, если не будутъ здоровы, если отъ бѣдности умрутъ съ голоду? если попросить скотины и богатства, то на что это ему, если у него семья перемретъ? Какъ бы то ни было, онъ всё-таки рѣшилъ просить о сохраненіи семьи. У него была, недавно привезённая, молодая невѣстка. Когда онъ ушёлъ со двора, невѣстка сказала: — „Верните моего тѣста, я имѣю что то сказать“. — Когда вернули тѣста, невѣстка сказала: — „Ты попроси у него любви въ твоёй семьѣ, — ничего другаго не проси“. — Повернулся и пошёлъ крестьянинъ, и такъ попросилъ у него: — „Даруй мнѣ любовь въ моей семьѣ“. — Онъ улыбнулся и сказалъ: — Слова нарушить не могу, и если дамъ тебѣ любовь, то изъ того, что имѣешь, я ничего у тебя отнять не могу, ибо гдѣ въ семьѣ есть любовь, тамъ будетъ и богатство и цѣлость семьи; — и благословилъ его и ту, которая научила его этому, и всё опять ему вернулъ.

36. Бабу до моѳа.

Міакуло дірчгнѣ бабуку. Іна убаѳу орцкедѣ, убаѳу ірчкіледѣ; хе до кучкі аѳанцалѣдѣ сірчгнѣуеше: меуѳудуко кѳзі піцішані, супі дѳцендѣ. Веехѳедес ѳеѳу сѳуа ѳіші, Іване, до носа Тасіас; ѳүміотес ѳінеѳѳу мумаші мунеѳіцкала століші мукохунаѳа; дѳчкес ѳінеѳѳу ѳіс зохо діараѳа діхаші атаріше. Дѳанцалѳу бадѳдіс хеша, атарѳу гегѳуолѣ до гѳтѳрхѣ. Цѳмахіані

уцѣурашо гѣрѣвинцес носа до сѣуаку, діічкес діараца мумаші цвеші нцаші наатаріаѣ.

Іванес ѡунду муші чіче сѣуа Васіа. Арѣіша Іванеку цозіру, мучо муші чіче Васіа мудгаренс ікіотцкранс нахацѣулецїше.— „Мусу ре орѣуку, Васіа?“ кіѣху цїс мумаку.— „Кочобіас“, урагаду боші:— „аї, сі до на діірчунѣї, ма годіаруанѣу аѣ кочобіаше“.—Інацінес діда до мумаку арѣіанс до гочіѣондесу. Цїміотѣс інецѣку ішіукулі рчуну мумаші зоку дохунаца до нцаші атаріѣу діараца.

Дѣдушка и внѣчекѣ.

Сильно одряхлѣль дѣдушка. Плѣхо онѣ видѣль, плѣхо слїшаль; рѣки и нѣги у него дрожали отѣ старости: несѣтъ лѣжку ко рѣу и щі расплѣскиваеѣ. Не понравилось ѣто сыну, и невѣсткѣ Настасѣѣ; перестали оні отѣа сѣ собою за столѣ сажать; стали кормить его отдѣльно изъ глиняной чашки. Задрожали рѣки у старика, чашка упала и разбилась. Пуще прѣжняго разсердїлись сынѣ и невѣстка, стали кормить отѣа изъ старѣй деревянной чашки.

У Івана былѣ маленкій сынѣкѣ Вася. Однажды Іванѣ увидѣль, какѣ Вася на полѣ складываеѣ что-то изъ щѣпочекѣ. „Что ты дѣлаешь, Вася?“ спросилѣ у него отѣцѣ.—Корѣбочку, отвѣтилѣ малчикѣ: вотѣ какѣ ты сѣ мамѣй состарѣетесь, я и бѣду васѣ изъ ѣтой корѣбочки кормить.—Переглянулись отѣцѣ сѣ матерью и покраснѣли. Перестали оні сѣ тѣхѣ порѣ старика-отѣа отдѣльно сажать и изъ деревянной чашки кормить.

37. Кочіші таніші націлеці.

Націлеці кочіші танішіку арѣіша цѣкідес до вѣкордес арѣіанс цалчнесукові.

— „Вамокона гілабрѣжі, вамокона гілагіваді, арзоні“, рагадана кучхеці:— „Гіларѣжѣ тѣва“.

— „Вамокона сазваруа тѣвано, кімініжѣ дудо“, рагадана хееці.

— „Ге ма му боро ворежѣ“, бурдѣінѣне шці:— „годіаруанті тѣва: вамоко бѣачѣ цашишо очкумалі“.

— „Аѣе чжѣ му карѣлеці ворежѣ тѣвано“, тѣвііс тѣолежѣжѣ:— „вамокона ціна!“

Цаши ебунтес арзо націлежѣжѣ до гініварес нінала. Мужѣ гшарѣжѣ теше? Цеші мучо жучхежѣжѣ вегіларѣсесі, хеежѣжѣ вакімінесі, пічжѣ вачжѣмуні, тѣолежѣжѣ вецінѣні, — тѣлі танжѣ дѣзабуну до арзо націлежѣжѣ діічжѣ хумаца. Ціцкала тїнежѣжѣ кіічінес, мучо сунелоба доѣе пахідані, мучо сачіро доѣе арѣіаніші мохварані. Інежѣжѣ віні кігічкес арѣо ханда до квіні досжѣдес до геемаргесѣ.

Члѣны человѣческаго тѣла.

Члѣны человѣческаго тѣла однажды поссорились мѣжду собію и не захотѣли служіть другѣ другѣ.

„Не хотімъ ходіть, не хотімъ носіть васѣ всѣхъ“, говорятъ нѣги: „ходіте сáми!“

„Не хотімъ работать для васѣ“, говорятъ рѣки: поработайте сáми“!

— „Что я за дурáкъ“, ворчятъ ротъ: „что стáну корміть васѣ: не хочѣ жевать пїщу для желѣдка“.

— „А мы что за сторожá для васѣ“, сказáли глаза: „не хотімъ смотрѣть!“

Такъ взбунтовáлись всѣ члѣны и отказáлись отъ слѣжбы. Что же вѣшло изъ этото? Такъ какъ нѣги не хотѣли ходіть, рѣки работать, ротъ кѣшать, глаза смотрѣть, то всѣ члѣны нáчали ослабѣвать, все тѣло сѣхнуть. Тогда оні пѣняли, что глѣпо сѣоріться, что нѣжно помогать другѣ другѣ. Оні принялись дрѣжно за рабѣту и снѣва окрѣпли и поздоровѣли.

38. Шквіжі чандакеці.

Рдѹ до сѹдѹдѹ ґазахі. Ѓіс ґунду шквіжі қомолі-сѹуалеці. Сѹуалеці рдес ухуцѹро. Ѓелі дґас ацудес дѹма до ґачалі. Аї арґіша бадѹді мумақѹ ікїчанѹ арзо муші қомолсѹуалеці до ґінецс қецѹдоцѹ шквіжі чандакеці, арґо івокурїло, до урагадѹ:— „Варзе опї манаґіс ґіс, мїжі ґқванде ґе кѹруас готахґнсі“.

Сѹуалецѹ мерґес ґіґо-ґіґоц, усоцґес-укекес, мара муґақѹ ақїмінес; арзо гїґїдвандѹ кѹруас до рагадандѹ: — „Вар, баба, ваґґматахе!“ — „Наї, ґқва умеухвамїлуецї!“ уцуу ґінецс мумақѹ.— „Муґунї варе е чандакеціші гїнотахуашї маеца“. Гечоцѹ, гонцкѹ кѹруа до дѹчкѹ тахуа чандакецс зозохѹ.— „ґе!“ мїокуґїнес сѹуалецѹ, — „ашї, му рагаді око, ецї ре! Ашї іс чѹчѹґї готахґнсѹ!“

Ңецкала бадѹдіц уцуу:

— „Ңқва, сѹуалеці, ґїна реґѹ, му івокурїлі чандакеціні! Сондаро арґїанїша қїмегїґхґна хе мангаронї, арзо цѹґро іѹуацѹґѹ: муґунї убадо кос вегїаркїтє ґқванда; ондо мучо варено ґқва ікәрґванцѹ цїмалобасї, ґїна гаґолена, муґї аґе чандакецісї.“

Семь прѹтьевѹ.

Жиль-быль крестѹянїнѹ У неґо бїло семь сыновей. Сынѹвѹ жили недѹжно. Цѣлые дни у нїх проходили вѹ ссѹрахѹ да спѹрахѹ. Вотѹ однаґды старїель-отецѹ призываетѹ всѣхѹ свойхѹ сыновей, кладетѹ передѹ нїми семь прѹтьевѹ, крѣпко свѹзанныхѹ вѹ одїнѹ пѹчекѹ, и говоритѹ: „Даѹ сто рублєй томѹ изѹ васѹ, кто переломїтѹ эту свѹзку прѹтьевѹ“.

Стали сыновѹя подчереда подходить еѹ свѹзкѹ, пробовали переломїтѹ,—нікомѹ не удаетѹся; вѹждѹй клалѹ свѹзку обратнѹ и говоритѹ: „Нѣтѹ, батѹшка, не могу!“ — „Ахѹ вы неразумные!“ —сказалѹ имѹ отецѹ. „Нѣтѹ нїчегѹ легче, какѹ пе-

Мальчик гуляв съ отцомъ въ полѣ. Это было лѣтомъ. Приближалось уже время жатвы. Зрѣлыя колосья опустили свой головы и стояли неподвижно. Лишь одинъ колось высоко поднялъ свою голову и съ гордостью смотрѣлъ на своихъ товарищей. Мальчикъ спросилъ отца: „Почему одинъ только этотъ колось держитъ голову прямо и не гнѣтся въ землѣ?“ Отецъ объяснилъ ему: „Головы всѣхъ прочихъ колосьевъ полны зѣренъ, поэтому онѣ гнѣтся. У этого же колоса голова пуста“.

41. Могурацѹеціші обіреші.

Оцѹвацалі ре ті боші,
 Міті цгґро ігурґанс:
 Іна уборс магурацалс,
 Дус хес уцґчонуанс,
 Ачуґенсґ до оцґвансґ,
 Дґас вагічґолідуанс;
 Навасґті тіна уборс,
 Хурхіс іхутолуанс.
 Міті класіс ешмакенсі,
 Іро орґґу убадос,—
 Іна іро чічіе ре,
 Кочі вебі муґґуні дрос;
 Мара міті цгґрі лені,
 Іна уборс ірі кос.
 Міґґґі цгґіро вегуруасі,
 Нум ганцансґ іна ґолс.
 Міті класіс швіді рені,
 Еґі боші оре чґвері;
 Мара іна муша ґурґґ,
 Міті варе цесіері?

43. Տինջեւե զո ցարձեբա.

Դամորչիւնի տոբս զբաս մշնի լիւսքաշնի աբարձաս ցի-
լաքեմս օջոնեչի լաների քաճոճի. Դոճի ալոսոս զիս զորի
լիցրա ցարչիօլեբոսլի, մարա լիւսի լիւսոճոճոս զեւի, միարոսլի,
լիօլեւի լիւսիւսի, օճոս քեւիւսի ազիրեմս քոլօս ցրոճոս ցրի ցարի
սազարիօ. Կինի զաչի միւսօրս լիւսմիլաքալոսոս զեւի-լիւսի
քերոսլի լիցրա մօլալեւի զօ մօլաշնի սոսլալեւի զիւնի.

Կիւրեղոս քաճոճիա զալաչիօս աքալի մոսաոսլա քօնի
քոչոս զօ զոչոս կիւսիւսի, մոսնօրօ քե զիւս զքեքի ցարչոնի
զօ զաշնի լիցրօ քենի.

Կաճոճիւս սոսոս զիս:— „Չիլալօքաշնի աօսօ չիւսմա զբաս
քաւոչիւսալոս լիւսմալս քիւս քօրչալս. Մա զիւսլիւսիւսի, մոս-
չօ զօճօքօճոս քենի, նաւոսի չիւս մոսքեմս Միւսալի Կօրօնչ-
իւս մասքաճեբօլօնի. Կեքօրչիւսի լօցինիօնի, մա զբաս քեք-
օլօքօճի, զբաս քաօքրոսլեւնի, ցրօ քիւսնոսլեւնի ցրի ցե-
քալիւրօ. Կաճա-սազարոսլա աւարցեմս չիւսի տաքս, օնօ քիւս-
ա աւարցեմս չիւսի իւրսոս. Մա ցրօ քօրօնի միարոսլի, զքե-
քենի նաւոսա ցրօ քիւսնոսլի Կօրօնչի զօ մեմի միւսոսլի Կիւնի
չիլօլօսլոսաշնի; մա քիւսնոսլի Կօրօնչի զօ չիւսի քեւիւսի, զօ
իւսեւս քարչի սօքօքօքօս մա.

Здорѡвье и долголѣтіе.

Въ тёплый осенній день на завалянкѣ у своей избѣ си-
дѣлъ восьмидесятилѣтній старикъ. Голова его была бѣлая, какъ
снѣгъ; но лицо было здоровое, весёлое, глаза живые, а руки,
казалось, годились ещё ко всякой работѣ. Тутъ же на дворѣ
играли здоровые и румяные внѣки старика.

Подосѣлъ къ старику молодой человекъ, недавно при-
ѣхавшій изъ города, и сталъ допытывать, какъ онъ дожилъ
до такихъ лѣтъ и сохранилъ столько силъ и крѣпости?

Старикъ и говоритъ ему: „Отъ самыхъ малыхъ лѣтъ
меня не заставляло восходящее солнце въ постѣли. Я ложился

спать, какъ только наступала ночь, которую Господь Богъ даётъ намъ для отдыха. Вставши съ постели, я никогда не зѣвѣлъ, никогда не лѣнился, а работалъ усердно. Работа крѣпила моё тѣло, а молитва крѣпила мой духъ. Я всегда былъ веселъ, такъ какъ всегда вѣрилъ въ Божью помощь; я вѣрилъ въ Бога и въ свои руки, и онѣ меня не обманули.

44. Ушқуриши нѣа.

Бадуди Маѣ гүѣохердү диді ушқуриши орос, намуѣ гедгүдү муши ѣудеші цохолө. Ыиши моѣалеѣи чвүндес до іриарѣо оцѣвандес ѣиши сіһамас.

Ыицвала бабуқу уцуу ѣинеѣс: — „Ма қогіцолентъ, мучо ерѣу ѣе нѣақүні. Арѣиша, жәрнечідовіѣи цанаші күноху ма гіворді ѣаваѣу ѣеѣі, сіде гечанс асе ѣи нѣані, до меванартүді ѣалиері мезобелс. Во шүрі сакварелі, брагаданді ма, қумашідасі оші манаѣіні іриѣеламо дүмобақу“.

Мезобелқу міцуу: — „Іши шііба муѣуні варе сі қу-гахандіненда. Аі, сіде сі гереѣі, ѣеѣі генѣхорү оші манаѣіші умосі. Сі гоко хвалө ерѣваѣа ѣинеѣіші“.

Ма ѣицвала ворді холо гауморсебу боші до ѣимсерсү қігібчкі нѣхоруа, гешабѣхорі диді робу, мара арѣи манаѣіѣи вабзірі.

Мудос мажіра дѣас ѣена қозірү мезобелқі, гізіңү до міцуу: — „Ма вამічқүдү, сі ѣеші машхва үчқүве қордіні!.. Мара ѣе нахандіѣи шегілебу қіргебуе. Ма қу-гачүѣе сі чіче ушқуриши нергіс; қінәргө ѣіна ішанѣхорілсү, намуѣі сі ішагінѣхорүні ѣіс, до міаро ханіші үкүлі ѣіна гаѣіі сі ѣареѣі“.

Ма қудууѣері цгүрі мезобелсү, қінворгее ішанѣхорілсү ушқури, до ѣіқу гінірѣу ѣі цгүрі диді нѣаѣу, на-мусү ѣѣва асе орцкеѣүні. Цгүрі хілеѣқу, муѣі ѣіқу үкүлі гүміѣүні, қомучесү ма оші манаѣіше дидо умосі.

45. Մոփիլեբա վարե լկունլկոբա.

Արլի թալալիս յւրի մաճալեւս օկորլես կլմեխարեսլ-կօ յոնօ մախօրօբա. Մարա մլո լմլնեւլիլի վարլես թալերլնի, օկօ թիլեփիլեսլկօ թալերեւեւլկալա.

Աթաշի թիլնեւկլ յիմիօլրթլեսլ արլի թալերի վալարս, նալմլշեւի ևլլլլես մօխվարեբա. Մարա միլնլես օշեթանի, կլրթեոնես, մլո թիլնա օկօրանլ մլշի մօլմալաթիլրես թիլշենի, նալմլա միլնօրս լիվալաշա կլլկմլլալեւլլալ սերիլ թօվիլնի. — «Թիլնա սի վալիլկլոնօ», թալալանլ թիլնա, — «նալմլա թօվի ճօրլ սիլալմեթենի? Մլա թիլնա լթարաշա թե նալլերի, նալմլի սի լիլկրենկի ևլիեւի օշիլբելի վարե?»

— «Մի, և վալարի լիլ մլթա սլալանա», թլլալ արլի-լո-արլի մաճալեւ: — «մլլոսլթի թլլկլրա ալալուլկա թարթիլշենի թաշի ևլնլես յօկօրալլունի. Միլլաթլ յլլկլ մալթիրա ճլլալա». — «Իլշենիլի թլլիրաթլ», յլլալ մալթիրա մաճալեւ: — «միլլաթլ յօկլլալթլ, մլա մօրթիլի». Աթեւկալա վալարի, մլշի մօլմալաթիլնի մաթալալարկլ, լալիօսանօ յիլերթլ մլլիրեւիլա յօկմիլլունլ թիլնեւի մլշի օթալալա.

Թեշիլկլ, մլա մօրթլես թե լկլրի կաթալի, վալարկլ յիլեւլ թիլնեւս լթարեւի յօկի թարա յլլիր իօլո մեւթօնա յօնօս միարօ կլվիրիլի. Թլլկլրա թլմօլիլալ թե վալարիլիլ թալկլիր մաթալալեւի, յօ վալլալլես, մլսլթի լիլկրենլ իլնեւի թիլշենի, մլլոս կլրթեոնես թիլնի թալալի թլլկլրա լիլե թարթիլշենի. — «Թիլշենի թե, մա թեմիլեւլ միլթիլնա կլմլվեխվարե միլթիլնի յօնօս, նալմլա իրօ վօրլ մօփիլե-լուրիլնի», յալալմլ վալարկլ, — «մօփիլեբա լկունլկոբա վարենի».

Բերեյլիվօսլթե Նե սկլլօսլթե.

Յլ օկնօմլ թօրօլլ յալա յօվարիլա իօթլի օկալալթ լմօլալթ թլլլոնլմլ սեմեյլսլթլ. Նօ թալե կալե սալմի օնի թլլի լլլլի Նեօթալթե, յօ սլալի օրաթալթալ սլ լրօսլթլօյ օ լմօլալթի կլ լլլլալթլ.

бодѣ достаточнымъ и описывали имъ крайнюю нужду бѣднаго семейства.

Такимъ образомъ они пошли къ одному богатому купцу, у котораго надѣялись получить пособіе. Но вошедши къ нему во дворъ, они услышали, какъ купецъ бранилъ своего работника за то, что работникъ забылъ положить въ сарай веревки и оставил ихъ на цѣлую ночь подъ дождёмъ. „Развѣ ты не знаешь“, говорилъ купецъ: „что веревки гниютъ отъ сырости? Вѣдь онѣ стоятъ денегъ, которыя заработать не такъ легко, какъ ты думаешь!“ — „О, этотъ купецъ ничего не дастъ“, сказалъ одинъ изъ товарищей: „когда онъ за такую ничтожную вещь такъ сердится и бранится. Пойдёмъ лучше въ другой домъ“. — „Можно попробовать“, отвѣчалъ другой товарищъ: „пойдёмъ къ нему и скажемъ, зачѣмъ пришли“. Между тѣмъ купецъ, побранивши своего работника, вѣжливо подошёлъ къ пришедшимъ и пригласилъ ихъ въ свою комнату.

Узнавъ, зачѣмъ пришли эти добрые люди, купецъ далъ имъ нѣсколько рублей и сверхъ того, общалъ ещё прислать бѣдному семейству нѣсколько четвертей муки. Такая щедрость удивила посѣтителей, и они не могли не сказать ему о томъ дурномъ мнѣніи, которое они составили о нёмъ, слыша его брань за такую ничтожную вещь. „Оттого-то я и могу иногда помогать неимущимъ“, отвѣчалъ купецъ, „что былъ всегда бережливъ, — бережливость не скудость“.

46. Мешаре.

Арті мосарікебелі ардгілс, намуѣі, асе веепалууні, сѣудуду арті ґаліері ґавадісѣуа. Ђіна харѣуленду ґіванаші ґареѣс муші дохореші осѣвамебело, до ґарібеѣс до чічіеѣс міківадінердѣ. Артіша ґе ардгіліша ґумшадлу арті мешареѣу до ґхху гесераѣа. ґавадісѣуаѣу вамнашѣу мешаре до медуруо уѣуу:— „Аѣі гостіница варе“. Ђіѣѣала мешареѣу уѣуу:— „ґомучіѣ неба сумі

кітхва кімерчаці“. — „Бкітхі, мусхі гоконі“, ушчууітхва
 вадісқауау: — „ірі кітхіріша гігааменкв“. Мешарекв кіт-
 хх: — „Мі сквдудв тє ардгілсв сканішахв?“ — „Мума
 чкімі“, угааму твадісқауау. — „Ондо мі рдв тїшахв?“
 гумабуну мешарекв. — „Ішахв рдв-бабу чкімі“. — „Ан-
 тідо мі івіі скані укулі?“ — „Іменді мібу, сқауа чкімі іві-
 іні“. — „Абадо арзо тє ардгілсв дреобіт ренанда, укулі
 арті мажірас уталенанда гостініца рені муро му оре,
 до ттва сумарі режі море му оретв. Нум ортвантв тку-
 ратв міаро тареце осквамебело ттвані дреотітв мула-
 ренці бдудешені, варі утгу тлазі умосо гачіребулеце
 тігіробуа“. Твадісқауас ехутв тев до мінашку тїна до
 ті жаміші укулі гініртв самагаліто гуріші мочвец убо-
 неці до гачіребулецішені.

Стр а н н и к ъ .

Въ одномъ прекрасномъ помѣстьи, отъ котораго въ на-
 стоящее время не осталось и слѣда, жилъ богатый князь. Онъ
 тратилъ много денегъ на великолѣпное украшеніе своего дома
 и парка, но бѣднымъ дѣлалъ мало добра. Разъ забрѣлъ въ
 это помѣстье странникъ и просилъ ночлега. Князь отка-
 залъ страннику въ его просьбѣ и съ гордостью сказалъ: „Здѣсь
 не гостинница“. Тогда странникъ сказалъ: „Позвольте мнѣ
 предложить вамъ только три вопроса“. — „Спрашивай сколько
 угодно“, отвѣчалъ князь: „на всѣ вопросы я дамъ тебѣ от-
 вѣтъ“. И странникъ спросилъ: „Кто жилъ до васъ въ этомъ
 имѣніи?“ „Отецъ мой“, — отвѣчалъ князь. „А кто жилъ до
 него?“ продолжалъ странникъ. — „А до него жилъ мой дѣдъ.“
 — „А кто будетъ жить послѣ васъ?“ — „Надѣюсь, что мой
 сынъ“. — Итакъ продолжалъ странникъ: „если каждый живѣтъ
 въ этомъ помѣстьи только известное время, а потомъ усту-
 паетъ своё мѣсто другимъ, то кто всѣ вы, какъ не гости, а
 домъ вашъ какъ, дѣйствительно, не гостинница. Не тратьте

же такъ много денегъ на украшеніе вашего временнаго лица, а лучше дѣлайте побольше добра бѣднымъ". Книзю поправилась рѣчь странника, онъ далъ ему прійѣтъ, и съ этого времени сдѣлался весьма сострадательнымъ къ бѣднымъ.

47. Һалалі цоѳорі.

Арѣ вачарѳу цхеніѳу мідарѳу шараша, ѳіс ікоѳхозувдү муші Һалалі бека. Вачарі мійшү міаро ѳараші іочоѳүша. Гѣчоѳу ѳареѳі, ѳүмкіікүрү сакіѳу анагеріша до дірѳу Һудеша. Шарас сакіѳу мійршүму до гемколү, ондо вачарс гурі ваучамү. Бека орѳкедү, мүчо ѳудолү сакіѳі, еумонкү кібіреѳіѳу, мара ѳачінү, мүчо веіачоѳедүні. Ыіцвала бекаѳу ѳіміотү сакі, ѳегіотішү муші мінѳес, іѳүрулү ѳохле, дүчкү цхенс еласханүа, гажѳамебуло лалүа до вауталендү цүмі. Вовучѳудү, му ордүні, вачарс до ачкорүдү, уѳачалүдү, марѳахіс міѳіогандү, мара муѳаѳу мѣхвар. Һалалі шурдгүма ѳеші гаацхванталүдү до гасоѳүдү, намуда меѳінү іѳіѳрендү мінѳеші гілаѳала оковіа. Ыәрѳке, мүчо муѳуні вāхварүні, до вачарі іріарѳо меурсү до меурсү, дүчкү цхенс кучхіші чаміні, ведүконі цүмі, ондо дірѳүко мінѳеѳі. Вачарѳу дошѳурондү: ѳіѳу іѳіѳрү, намуда муші цоѳорі Һалардүні, до ѳіѳүѳі ѳүгāшінү, мүчомі ошѳуранѳе рдү Һала цоѳоріні, до іѳіѳрү Һвілүа муші Һалалі моіналеші.

Мара ішені міаро хансү оцадүдү вачарі, дѣтхінүконі мі ѳераѳіѳу, мі чкорініѳу, мі марѳахіші мегамаѳу, мара муѳаѳу мѣхварүні ѳачінүні, шещухебулі гуріѳу гелѣѳу табача до ѳаѳоѳу Һалалі цоѳорсү. Сацодарі шурдгүмаѳу ѳешāнѳхү ѳеѳі; мара чіче ханіші укулі күні геѳмібірүлү до гуріші очвалі рѳіаѳу зүсхүрші еѳаѳілѳу мүндомү ікоѳхозіні мінѳес. Вачарс заламс үѳордү муші цоѳорі, іс вамаазірү іші иѳвалебаѳу, до ѳешені моурѳуу цхенс до мідеерүлү. Мідарѳу чені, вачарс кү-

Долго ещё, однакожь, старался онъ отдѣлаться отъ пуделя то ласками, то угрозами, то ударами кнута; но видя, что это не помогаетъ, вѣнулъ пистолетъ и съ стѣсненнымъ сердцемъ выстрѣлилъ въ вѣрную собаку. Бѣдное животное упало; но черезъ минуту опять поднялось и съ жалобнымъ визгомъ, обливаясь кровью, старалось слѣдовать за хозяиномъ. Купецъ очень любилъ своего пуделя, ему было тяжело смотреть, какъ онъ страдаетъ, и потому онъ, приподривъ лошадь, ускакалъ впередъ. Отъѣхавъ немного, купецъ захотѣлъ взглянуть, что сталося съ бѣднымъ животнымъ, и тутъ только, оборачиваясь назадъ, замѣтилъ онъ, что мѣшка съ деньгами нѣ было у сѣдла. Понялъ тогда купецъ, почему такъ упорно лаяла и бросалась на него вѣрная собака, и ему было больше жаль собаки, нежели денегъ. Онъ тотчасъ же поскакалъ назадъ; но не нашёлъ уже пуделя на томъ мѣстѣ, гдѣ его оставилъ. Слѣды крови по дорогѣ показывали, что собака воротилась назадъ. Какъ больно было доброму купцу, когда, отправившись по этимъ слѣдамъ, онъ нашёлъ вѣрное животное у мѣшка съ деньгами. Понятливо смотрѣла собака на своего хозяина и ласково лизала ему руку.

48. Нціло до цїніа.

Арґі қалақіс озірандес қағас ноткелеңс до назіраңуело оғаңуандес вара қараңу до вара шурдғмаңу ноткелеңіші очқумало. Арґі кос оқордү қозірүко ноткелеңіні; тїқу қігілаңоңу шарас цїніа до қумібуну оноткелоша. Іна мінәшүзвес оқинүша, ондо цїніа гөчөңс до қимтүдоғес нцілос очқумало.

Цїніақу моғурікү куделі до қүкнїцүрцолү қунтхусу. Нцілоқу қімертү до мівүшуруу тїс.

Цїніақу піці ішө очішіс қігішцүрцхелү, гөчөңу ішө кучхеңі до діічкү куделітү қвағалі.

Нцілоқу микӯдқиуу қис тотіғу до гемнәрқиниуу
Қініақу гёсхапу уқохолени кучхеңіғу, қепуудіғу
нцілос.

Нціло ақінердү қініас, урғанду дус ішо-ашо до хе
вемкӯрабуағу қініаша. Мужансүғі нцілос қимтубоғес
хорқіні; іқі гемкосоғу до қігүтуу қініас муші қіа.

Серіғ, мужанс нцілоқу қудіінқір до қудірулууні,
қініақу қис қіміанқірү до дуді қімкодву тватвеңс.

Ғіші уқулі жүріхоло қоро сқудғес, лурдес қоро,
ідіардес қоро, до нціло іс муғунсү вәрчүдү, вари міді-
нәша ілабағудес қоро.

Арқіша арқі патғні-кочқу қумортү қақі до қічінү
муші қініа; іғу уқуу оноткелеші мінцес, намда қініа
чқімі рендо, қомучіа. Мінцес окордү дүрқінууво қініа
муші мінцес; мучо дүчкес қініас гүғочанағані, нці-
лоқу гёңірқондү до мюғваруу.

Ағаші қосқудғес қінеңі қоро қелі қанас.

Қанамоқанаші уқулі қініақу қудёлах до добуру.
Нцілоқу қүміотуу чқүмуа до іріарто ушуруандү до
улотқуандү қурелі қініас, до урқінуандү тватвіғу. Му-
дос қешітқу, мучо қурелі рдүні, унело геёолү гобізғвон-
дү, мінчү куделі хасілеңіша, арағву рқінаші галіас до
дуучкү рқінас сінцареше гүрголі.

Ғелі дғас қіна қеқі мідісоғуду, мідівекүдү до міді-
қоғүжінүндү. Уқулі қеләнқірү қурелс до дёманқү. Мін-
цес окордү гегғіғүкво қініані, мара нцілоқу мідіні вем-
күнчү.

Мінцес учқудү, шхва қініас қимтүхунуандүда, іна
гәчқордүдүні, до қимтүхунуу шхва қелі қініа; мара
нцілоқу іна хеґе холо ікосоғу. Уқулі қіхутолуу қуре-
лі гуріша до қеші қоқанүрдү хуғі дғас.

Мәмшва дғас нцілоқу добуру.

Левъ и собачка.

Въ одномъ городѣ показывали дѣвкихъ звѣрей и за смотрѣнье брали деньгами или собаками и кошками на кормъ звѣрямъ.

Одному человѣку захотѣлось посмотрѣть звѣрей; онъ ухватилъ на улицѣ собаченку и привёсъ её въ звѣринецъ. Его впустили смотрѣть, а собаченку взяли и бросили въ клѣтку ко льву на съѣденіе.

Собачка поджала хвостъ и прижалась въ уголъ клѣтки. Левъ подошѣлъ къ ней и понюхалъ её.

Собачка легла на спину, подняла лапки и стала махать хвостомъ.

Левъ тронулъ её лапой и повернулъ.

Собачка вскочила и стала передъ львомъ на заднія лапки.

Левъ смотрѣлъ на собачку, поворачивалъ голову со стороны на сторону и не трогалъ её.

Когда хозяинъ бросилъ льву мяса, левъ оторвалъ кусокъ и оставилъ собачкѣ.

Вѣчеромъ, когда левъ легъ спать, собачка легла подлѣ него и положила свою голову ему на лапу.

Съ тѣхъ поръ собачка жила въ одной клѣткѣ со львомъ.

Левъ не трогалъ её, ѣлъ кормъ, спалъ съ ней вмѣстѣ, а иногда игралъ съ ней.

Одинъ разъ баринъ пришёлъ въ звѣринецъ и узналъ свою собачку; онъ сказалъ, что собачка его собственная, и попросилъ хозяина звѣринца отдать ему. Хозяинъ хотѣлъ отдать; но какъ только стали звать собачку, чтобы взять её изъ клѣтки, левъ оцетинился и зарычалъ.

Такъ прожили левъ и собачка цѣлый годъ въ одной клѣткѣ. Черезъ годъ собачка заболѣла и издохла. Левъ пересталъ ѣсть, а всё нюхалъ и лизалъ собачку и трогалъ её лапой. Когда онъ понялъ, что она умерла, онъ вдругъ вспримъ-

нулъ, оцетинился, сталъ хлестать себя хвостомъ по бокамъ, бросился на стѣну клѣтки и сталъ грызть засовы и полъ.

Цѣлый день онъ бился, метался по клѣткѣ и ревѣлъ; потомъ легъ подлѣ мѣртовой собачки и затихъ. Хозяинъ хотѣлъ унести собачку, но левъ никогда не допускалъ къ ней.

Хозяинъ думалъ, что левъ забудетъ своё горе, если ему дать другую собачку, и пустилъ ему въ клѣтку живую собачку; но левъ тотчасъ разорвалъ её въ куски. Потомъ онъ обнялъ своими лапами мѣртовую собачку и такъ пролежалъ пять дней.

На шестой день левъ умеръ.

49. Шарікі.

Соцеліші мошоребо цкарі пісч гіладгуду хвалахе тісқвілі. Ғіші цохле абарцас іцохердч морчілі боші. Ғіші гохолуас ака 8уде веецалуду, метісқвілеші цацхаші гарда, до варҒі бошіс 8унду ака мабале, цачвіц мікокурілі цоҒорі. Шарікіші меті, намуҒі ілудангуду муші оцоҒоре кучхус.

Горчқіндес цас уча мунацецыу, говалч валқу, гогургінч гургінч, до цвімақу маларҒу цкаріцало. Бошіқу мідарҒу 8удеша, до Шарікіқу қімҒітқобу муші кучхус. Ғецгура хврчіше чіче Ғалқу іріарҒо ізінч до ізінч, до укулі гінілч метісқвілеші озес.

Орцкедч боші акошқаше, мучо мїсоцуду цкарі озесі, мучо марҒуу ікіорҒінуандч Шарікіші ціхурсі; Шарікіқу жі ішеелч Ғіші до гурічвіло адінердч бошіс, мучоҒі охвещудко гінотѣбасі Ғеші. Ғі мінутіс гегмїрулу бошіқу оҒахчше, гегмїрулу ҒқваҒу Ғудо до саорткацуе цкарс қімшасхау до қімірулу Шарікіша. Ғіқу, мучо гунцкч бошіқу цачвіні, хеҒе гіашқу до цацхаші варс қіміончуру.

АҒе дрос цкарқу умосо мїзінч до бошіс кучхі гег-

շօքը. Բոսիկը, մучո քաչինը քանրզնե քարիշանի, միօկ-
շինը. Գոթեցոնը կռչինինի, Շարիկը քինասխալը քարե,
սնեղո քիմիօնչուրս Բոսիշա, քիմեկիճը կիբիրի մսոքոսնալե
քո քոմիճոսնս քաչքաշիսնի սԲարքաշա.

Մ ա Ր Ի Կ ՚

Մը ստօրնիճ սօղ քերնիս, նա Բերեցը քրիկի, ստօյլա օճ-
նօկայա մեղնիկա. քերեղ նեյս քօղլե քրիլեչկա սիճլեղ մաղ-
չիկը. քօ Բլիզօստիս նե Բիլո նի օճոցօղ քիլիշիս, քրօմլե օճԲոսի-
կի մեղնիկայա, ս ս մաղչիկայա նե Բիլո նի օճոցօղ տօվարիշայա,
քրօմլե քիքնիօղ սօԲաքի, Մարիկայա, կօղօրայա կեղալա քօղլե սօեյ
կօնսրի. քօկաղիսլե նա նեԲլե տեմնիկայա տուչի, Բլեսնուլա մօղնիկայա,
քաղրեմլեղ քրօց, ս քօղք սօլիլեղ կիվնեմը. Մաղչիկը քօշեղ
քօմօղ, ս Մարիկը կրիլեկս ք սօեյ կօնսրի. Օղ սիկնայոց
քօղլե մաղեղնիկայա քրիկա քօճնիմաղսլա սեղ քիշե ս քիշե ս նա-
կօնեչը սղալա քալիվաղ քերտը մեղնիկայա.

Միճլեղ մաղչիկը օճ օկնա, կաղ Բոսեղալա քօղա նա քեր-
քի, կաղ քօղնի քալիվաղալ Բոսքս Բիճնայոց Մարիկայա, կօղօրիկ
սիճլեղ նա եյ կրիշի ս քեչաղեղ սօղրեղեղ նա մաղչիկայա, կաղ
Բի մօղի եղօ օ սօսեղնի. Միցօմը քիճլեղաղ մաղչիկը օճ
կօմնայա, սԲիղաղ քօ կիստնիկիք քնիշը ս, քօ քօյաշը ք սօղլե,
քօսիլիլեղ կը Մարիկս. Լիշ տօղկօ օնը սսիլեղ սնիղ քիքնի
սը սօԲաքի, օնա Բրօսիլաղ ք սօղս ս քիստրօ քօսլիլա կը քեր-
քիսը օճԲի.

Մը էտօ քրեյա քօղա քօճնիլաղ սեղ քիշե, ս սիկնիկայա քօղ-
նի սԲիլի մաղչիկայա սը նօղը. Մաղչիկը, քիճի, կօ օնը նե մօ-
քեղը օճղե Բօրօղեկս սը քօղնայա, սեկրիկնսլ. Սսլիկաղ քրիկը,
Մարիկը օԲօրօղիլա, քիստրօ քօճլիլեղ կը մաղչիկս, սքաղիլեղ
եղօ քա օղեղս օ քիտալիլեղ նա կրիլեչօ օճԲի.

66. ԳիճօղեԲա մաղքիճաղսի.

Իկօղքսճ մեչքօմեշի քաչքա մերե սիս. Բարի-քսմօղս
քաչքաշիսիսնիս քեճես Մանա, քիճօղքրի—քանեղի, քօ Մաղա, քի-

җәрҗитанелі, сқуалеҗі мечхомеші. Їнеҗі уҗінердес мун
неҗіші мумас, намуҗі іро ірҗуду очхомӯше твіано іко-
серілсі. Іганду иҗаре қарі. Мере ілвндү, мүчо збвані
җеші. Унело мудгарені кҗжінҗу мірҗқілӯ мереше.

— „Ғірҗқілеқо, Маша? мідга рені кҗжінҗусу; һе
кїні!“

— „Ғо, нандуло, кҗжінҗусу. Мівақїні, е іварі муд-
гарені уча дүшәзїре җқарс. Мәмїҗқу кочі ре“, угаму
Машақу.

— „Вешқвідӯдас мїҗїні? Мїібшағ, Маша, нүшіғу;
егебу қїмувехварағї ғїс“.

Ванїа до Машақу қїноцїисү нүшіс, гемконтқес ғїна
до мїдарғес ғеуре, соуре ізїредү учані. Мүчотї мечхо-
меші сқуалеҗїні, інеҗс моркуло учқудес нүші. Убеду-
роба борїадү, мара ішені қїмїончурес машқвідақуша до
гешәсаргаләс нүшіша. Машақу гөҗоқу хопї, ондо Ванїа
ғїнҗндү нүшіс зғашо до гїніобуду зғаше дїлнақума
җқарсү. Зғаша кҗнїлесї, мунеҗїші гїнатәбі вїҗохуҗїца-
нерї боші, қумїдунес мунеҗїші җацхаша. Ғена доҗе
ғеқїанї холоші соҗелїші җазахїші сқуа. Іна меновердү
поркағ мерес, борїа вардҗнї ғешї, укулі қумочїшақу
борїа, до җорка гемнүрғїнуақу. Іс унчүру, унчүру до
дошуладе, до ғенеҗї вемечїшақудукода қверсемїша гү-
ғїлендү ғї җанс. Ғуморғу мечхомеқҗғї. Ғөҗїс мумас,
мүчо ғїнеҗқу гїнатәс машқвідақунї до дудо мунеҗї
інгардес хїолїғу. Укулі іро гүғїшінандес ғїс до Ғоронс
мардобас шїғеҗїрендес ғїна гїнаатғебақунї ғїшенї.

Спасеніе утопаящаго.

Стояла рыбацья избўшка у сáмого óзера. На порóгѣ из-
бўшки сидѣли, — Ваня, лѣтъ двѣнадцатї, и Маша, лѣтъ одїннад-
цати, — дѣти рыбака. Онї ждали своего отца, котóрый обыкно-
венно поздно вѣчеромъ возвращался съ рыбной ловли. Дуль

сильный вѣтеръ. Волны шумѣли. Вдругъ послышался какой-то жалобный крикъ на озерѣ.

— „Слышишь, Маша? кто-то кричитъ; вонъ опятъ!“

— „Да, точно, кричитъ. Смотри, вонъ что-то чернѣетъ на водѣ. Кажется, человекъ“, отвѣчала Маша.

— „Не тонетъ ли кто? Поѣдемъ, Маша, въ лодкѣ; можетъ быть, мы поможемъ ему“.

Ваня и Маша бросились къ лодкѣ, отвязали её и скорѣе поплыли къ тому мѣсту, гдѣ чернѣло. Какъ дѣти рыбака, они отлично умѣли справиться съ лодкою. Несмотря на сильный вѣтеръ и большія волны, они подѣхали къ самому утопающему и помогли ему влѣзть въ лодку. Маша взялась за весла, а Ваня правилъ къ берегу и отвѣчивалъ воду, которая набралась въ лодку отъ всплеска волнъ. Доѣхавъ счастливо до берега, они привели въ избѣшку спасеннаго ими мальчика, лѣтъ пятнадцать. Это былъ сынъ крестьянина изъ сосѣдней деревни. Онъ поѣхалъ въ челнокъ, когда было тихо на озерѣ. Вѣтромъ опрокинуло челнокъ, и пловець, выбившись изъ силъ, пошелъ бы ко дну, если бы Ваня и Маша не спасли его. Приѣхавъ и рыбакъ. Дѣти рассказали отцу, какъ они спасли утопающаго, и сами плакали отъ радости. Всю жизнь они вспоминали объ этомъ и благодарили Бога, что Онъ помогъ имъ спасти человека.

67. Шкъвиделіші обіресі.

Во, донцквілі обішхас

Вадібшкъвідіо ма цкаре!

Комуртумуд чкімі дѣас,

Коті куаші зѣвас!

Цкарі шкъвіда доце, мара

Чкім цалі ваѣоламу шхвас.

Чацьулақ міѣалатү, вара

Ікібленді холо згас.

Սրա՛յ կարտի շեղմա՛շքս
Շեմշմոծո՛յ մա ի՛շքաճիհաս.
Օրգի՛աչ լըրո քեղմա՛շքս
Ըո՛ քոբե՛քսճի քոքորի լճարե.

Չի՛ւլի ճո՛ւփի՛ւլի քոքսու...
Չարա ճի՛ւլի ճի՛ւլի ճսսս,—
Գեղմո՛ւլ ճի՛ւլի ճսսս,
Չի՛ւլի ցըրս ճի՛նա ճսսս.

Մս՛յ մա՛օլս՛նի, ճս՛չս՛սճս,
Մս՛չո՛ւլի վա՛ճըրս՛նս ճսս,—
Դա՛մսո՛ւնս ճսս ճսս
Ըո՛ ցըր՛սի՛ւլո ճո՛մսնցարե.

Չի՛ւլի ճի՛նա՛լի ճսսսս
Չի՛նի՛ քոքի՛ա մո՛մսնս;
Ի՛ն ճսսս ճո՛ ճի՛նա՛սսսս
Օս՛սըր՛ճի՛նա մո՛մսնս.

Չե՛նա քոքո մար՛ճեքսսլի?..
Ախա՛ւս, ճի՛ւլի ճսս!..
Չի՛ւլի ճո՛ւլի ճո՛ ճսսսս
Ե՛մերի՛ քի՛ղսնաքս ի՛շքսս.

Ախա՛ւս, մս՛յ մա՛օլս!
Մա՛ ա՛մարի՛ քի՛նքսնաքոք!
Չի՛ւլի մա՛ճքոքսի՛նա ճո՛քոք
Ե՛մերի՛ ի՛շքսսսս քի՛նա՛լսր.

Սի՛քսա մի՛լսնի՛ ա՛նճի՛ նցարա՛լ...
Վարա մս՛սսե մա մի՛նցարե?..
Ճոքո՛ւլի՛նե՛լի՛նս քոքո
Չա՛նճի՛ մի՛ճոքոքսսս ճսրե.

Չե՛լի ճս՛քոքսսսս օճսսսսսսս,
Չսսսսս կս՛նոքսսսսս ճսսս.
Չի՛ւլի ճի՛նա ճո՛ւփսսսսսս;
Չսսսսսսսսսսսսսս ճի՛ւլի ճսսս.

Пісня утопленника.

Ахъ, въ проклѣтую пѣтницу я утонѹлъ въ водѣ! Настѣль роковѣй для мене день и я сталъ добычею моря. Тонѹли, бывало, люди, но ни съ кѣмъ не случалось ничегѠ подѠбнаго. Чувѣики мнѣ измѣнили, а то я бы вышелъ на берегъ. Необъѣзженная лѠшадь лягнула мене, и отбросила мене въ пучину. Я не могъ хорошѣнько управлѣть руками (справиться съ волнѣй) и я застрѣлъ въ Ѡмутѣ. Я имѣю просвѣтанную за мене невѣсту.... Для моеѣ головѣ сгорѣвшая судьба (для мене мой судьба пропала), (такъ какъ) она (т. е. невѣста) упала съ (моихъ) плечъ, моѣ сердце жжѣтъ то, что я лишился своей сѹженой; ѣслибы она звала, что случилось со мною, (ѣсли бы она звала), что никогда не увидить мене, то она истерзала бы своѣ бѣлую щеку, и горько оплакивала бы мене. На моѣ погѣбшую дѹшу подѹетъ холодный вѣтерѠвъ, и еѣ рыданія и слѣзы онъ донесѣтъ до рая. Развѣ этому суждено бѣло случѣться? О горе моеѣ судьбѣ! Моѣ ружѣе и шапка висѣтъ уже на другѠмъ. Ахъ, что случилось! Мене вотъ сюда занесло вѣтромъ! Мой преслѣдователь отыскалъ другѠго (т. е. прѣятеля) и вонъ тамъ кружитъ по вѣтру. Теперь кто нибѹдь чуждѣй (для мене) бѹдетъ мене оплакивать.... Но почему онъ бѹдетъ мене оплакиватиѹ.. Вмѣсто моихъ родныхъ, возлюбленныхъ (т. е. близкихъ, родственниковъ) мѹха пропоѣтъ мнѣ погребальную пѣснь. Рыба уже съѣла моѣ мѣсо, а кости на морскѠмъ берегу свалены въ кѹчу, на моѣ долю пошелъ дождь, я встрѣтился со своимъ жребѣемъ.

68. Варе кїѣана цггрі каѣаші умушеѣу.

Рдѹ чѣуні кїѣанас ѣазахі Ыондо. Махороба мїаро ѣунду ѣїс, мара ішені арзо ѣарїбаас вардѹ ѣешені, намуда усашвелѠѣ хандулєндѹ. Ыодоходѹ аѣунѣу, ѣомортѣу хонѹаші дроѣу. Арзо ѣазахєѣѣу гегмїнцкїїс огаѣѣѣї; гегмїнцкѹ Ыондоѣѣї, ордошо мїдарѣас ѣванашані,

какаліа җимсері җиміохірес хоҗеҗі. Ёваруу Ёндоқу: му-
мохвар анҗіа, җодосқуду чҗімі 8вана ухонуова. Окорду
җіс міҗіні җіҗірууко махоналі, мара арзос мушущі сақ-
варі уғудес. Ёзирв, мучо ухоҗеҗ муҗа гәлені, міоту
мушші 8уде до гегналу хоҗеҗіші огоруща.

Арҗі җіші мезобелі, сахело Ёідоқу, җозирв іріҗелі,
му Ёндосүні, мусуҗі міаро сақварі уғуду, мара міоту
до дохонудо доҗасу мушші оцмаху Ёндосші 8ванеҗі,
кос ваучқудүні җеші.

Жүрі-сүмі мараші укулі, мудос Ёндоқу ткура
шудаші укулі дірҗ 8удешані, орҗке мушші 8ванеҗс
шҗішҗілаңгура җобалі җомоурсі, кіҗху еҗохвадүні җі
мезобелс:— „Міҗу ре хону до җасүні чҗімі 8ванеҗіні?“
— „Ёідос уҗас“, уҗуу мезобелҗу. Ёндоқу җукуро му-
шші 8удеша вемурҗумүні җеші җолі чіламурамо җімірулу
Ёідоша до уҗуу:— „Дҗас вагмочкорду ма сқані наңгі-
ріі“. До җоҗі Ёндос вагочколаду мушші даңіреба.

Ғі зархулсу Ёідо до мушші чілқу җудәлахесу. Му-
чо җугәгону җена Ёндоқі, хеҗе җүмірулу до вачарҗхе-
бу җінеҗс соша лехі рдесі, җіс гилуҗуду җкарі, дішҗа,
орінҗіс җіна одіоруанду до іріҗелі, ондо осүрі мушші
осе-саділс акеҗенду до годунду чҗучувеҗс, мучо му-
шшісі җеші.

Свѣтъ не безъ добрыхъ людей.

Жилъ въ нашемъ селѣ крестьянинъ Тихонъ. Хотя семья
у него была и велика, но жилъ онъ безбѣдно, потому что
работалъ изо всѣхъ силъ.— Пришла весна, настала пора па-
хать. Всѣ крестьяне наладили сѣхи; приготовился и Тихонъ
на утро вѣхать въ поле, да какъ разъ въ эту ночь украли
лошадь у него. Взвиль Тихонъ голосомъ: „Что мнѣ теперь
дѣлать? останется мой земля непашанною!“ Хотѣлъ онъ на-
нять кого-нибудь изъ сосѣдей на пахоту, да всѣ бѣли заняты

своей работой. Видя, что безъ лошади всё дѣло стало, Тихонъ покинулъ деревню и пошелъ разыскивать свою лошадь.

Одинъ изъ крестьянъ того же села, по имени Пахѡмъ, несмотря на то, что у самого работы было много, пожалѣлъ Тихона и его семью, отложилъ на время свою работу, и не говоря никому ни слова, вспахалъ и засеялъ Тихоново поле овсомъ.

Недѣли черезъ двѣ, когда Тихонъ, послѣ неудачныхъ поисковъ за своею лошадью, возвращался опечаленный домой, онъ увидѣлъ, что на его пашнѣ всходитъ овесъ, и спросилъ у встрѣтившагося сосѣда: „Кто это вспахалъ и засеялъ мой полюсъ?—Пахѡмъ, отвѣчалъ сосѣдъ. Тихонъ прямо съ дороги приближалъ къ Пахѡму со слезами на глазахъ и сказалъ: „Вовѣкъ не забуду я твоей доброты!“ И, въ самомъ дѣлѣ, Тихонъ не забылъ своего обѣщанія.

Въ то же лѣто Пахѡмъ и женѣ его заболѣли. Какъ только Тихонъ узналъ объ этомъ, тотчасъ же приближалъ къ Пахѡму и во всё время, пока Пахѡмъ былъ боленъ, Тихонъ носилъ ему воду, кормилъ скотъ, рубилъ дрова. Въ то же самое время, женѣ Тихона топила у Пахѡма печь, кормила и ухаживала за его ребѣтами.

69. Шауріа вѣху мимодоѣу.

Арѣі мухурсу сѣудуду боші Егіа. Мума тѣші, Прокпі, гілеешу кѣраша қалақіс до Егіас гілеесуманду тѣкі. Қалақіс арѣі вачарс ехуцу Егіаку до уцуу мумас:—„Қодомітѣ ма тѣ тіче боші; ма іс бча, мебча, муквоқуна, до муводва, до холо вогуруа таші намда, мудос борці ібііні, дуді вачарі ібуаѣу“. Провоқіѣу іңі-қру, іңіқру муші уѣноба до уѣудоба—до дууѣеру. Тіші укулі Егіа орду қалақіс демі дохорес до ірі дѣас модвалірі, муқоқунелі до рзбелі гілеешу. Мусуѣі қа-цуруанду тѣіс вачаріні, іріңелс морікуло аѣенду. Ірі са-

қонелеңі до мїтїнѣша цареңїтї Егіас гїлўбуду, мара
вачарс дґас іша мутї чорї вемўчаму.

Артїша қумўбес вачарс артї сакїші еңша чече
жвжүрі-шаўріанеңї до тїто шаурїанеңї. Егіас тесхї
цареңї дґас ваузїрү. Тїна утїнердү до охиолүдү, мучо
тїнеңс вачарї уржіалуандү до іркендүні. Вачарқу деіарк
цареңї, қїнәрқу кїні сакїсү; сакї қеләкїлуу зандукїс до
мїдартқу шхвадо.

Егіақу мїоцїнүні—столс қїгїләхвілуу артї шаўріа-
нї, еңерї цїгїрї ахалї. Окордү ікәзахкүко—шаурқу қїгї-
ләчкордүні, мара мудгардүні, гачендү; гачендүні дѣцїрқу.
Ондо мучо акондүні, гурқу уцуу:—„Толї вачарс қелї
сакї еңша аңу шаўріанеңїтї! Му аңу іс тїс тје ака хвалѣ?
Вартї гурс учанс іна іс, ондо сї шаўрї қумғодүртү.“
Арқїлү тје рагадїс Егіақу до тїбеша қеләдву шаўріанї.
Вачарс утүо іші дүнаңа вартї угүнаңу, до Егіақу і
цараша қїїбїдү прїанїкеңї. Мучо очкүму тїқу тїнанї,
холо мағоруу. Едорїа қўзїрүні қу мажіраша шаўрї ва-
рї ргвалї манағүтї мїхүр, мара манағїқүтї мїаро ханс
вәбағу.

Тїші укулі қелўолү Егіас царашї нцарқу. Іро тїс
цїрқулендү, мучо іхїрүко царанї. Цмах тїс меубуду
манағобїтү, укулі іро умосї до умосї. Муқу гүшартү
теше?—Аї муқу гүшартүні.

Мїаро цанашї укулі, тї соңелс, содѣтї сқүдүдү цү-
махү Егіанї, мїкмебүндес тқвѣцї цачвїтү. Каңа гїлар-
дес меле-моле шарас до утїнердес тқвѣңс до арзендес
сацодаренс мї капейкеңс, до мї нотехї қобалс. Унело
артї боші-кочї тқвѣқу, гїцадү мїартї-цанс до қүтәғужо-
лү артї тәкї гїмаренцї цхванс бадүдїс до хонарї маға-
ло қїмїонгарў до тқуу:—„Ахавай, баба, баба! Шаўріан-
қу мїмодоғу! Шаўріанїше гїїбчкї—до аї соша қумобр-
тїнї!“. Ағена рдү тї чқүні Егіа.

Пятачэкъ погубилъ.

Въ одной деревнѣ жилъ мальчикъ Игнаша. Отець его, Прокдпій, ходилъ въ городъ на заработки, да и Игнашу нередко бралъ съ собою туда же. Въ городѣ Игнаша приглянулся купцу. „Оставь у меня малаго-то“, говоритъ онъ Прокдпю: „я его буду одѣвать, обувать, кормить, да ещё и выучу его,—такъ что онъ, пожалуй, когда придѣтъ порѣ—время, и самъ купцомъ будетъ“. Прокдпій подумалъ, подумалъ про свою бѣдность да бездомство—и согласился. Съ тѣхъ поръ Игнаша жилъ въ городѣ, въ большомъ домѣ, и каждый день былъ обутъ, одѣтъ и накормленъ. Что ему купецъ ни поручалъ, Игнаша всё честно исполнялъ. Всякіе товары, а иногда и деньги Игнаша носилъ, и никогда купецъ ни въ чёмъ дурномъ не замѣчалъ.

Разъ принесли купцу цѣлый мѣшокъ серебряныхъ гривенниковъ и пятакѣвъ. Срѣду Игнаша не видывалъ столько денегъ. Онъ долго любовался, смотря, какъ купецъ звенѣлъ по столу гривенниками и разставлялъ ихъ кучками для облегченія счёта. Вотъ купецъ счѣлъ деньги, всыпалъ ихъ снова въ мѣшокъ; мѣшокъ же замкнулъ въ сундукъ и вышелъ вонъ со двора.

Игнаша глядь: на столѣ остался одинъ пятакѣкъ, да такой хоршенькій, новенькій. Хотѣлъ онъ было закричать купцу, что тотъ забылъ пятакѣкъ, да остановился; а остановившись, позадумался. А какъ позадумался, то на душѣ у него какъ будто кто заговорилъ: „Вѣдь у купца цѣлый мѣшокъ пятакѣвъ-то! что ему въ этомъ одномъ? да и не замѣтитъ онъ его, а тебѣ пятакъ пригодится“. Прислушался Игнаша къ этой лукавой рѣчи и положилъ пятакѣкъ въ карманъ.

Купецъ и подлинно потери не замѣтилъ, а Игнаша купилъ на пятакѣкъ пряникъ. Какъ съѣлъ онъ тотъ пряникъ, ему ещё захотѣлось. Улучивъ время, онъ у купца уже не

пятачэкъ, а цѣлый рубль укралъ, но и рубля хватило на него долго. Съ тѣхъ поръ напала на Игнашу тоска по деньгамъ: только и думалъ о томъ, какъ бы денегъ стянуть. Сперва онъ бралъ по рублямъ, а потомъ всё больше и больше. Что же вышло?—А вотъ что. Спусти нѣсколько лѣтъ черезъ ту деревню, гдѣ жилъ когда-то Игнаша, вели арестантовъ въ цѣпяхъ.

Народъ стоялъ по сторонамъ дороги и смотрѣлъ на арестантовъ, подавая несчастнымъ грѣши, копейки, куски хлѣба. Вдругъ одинъ изъ арестантовъ, совсѣмъ ещё молодой парень, остановился на минуту и, бросившись на шею стоявшему тутъ сѣдому старику, громко зарыдалъ и говоритъ: „Ахъ отецъ, отецъ! пятачэкъ меня погубилъ! съ пятакъ я началъ—да вотъ до чего дошелъ!“ Это и былъ нашъ Игнаша.

70. Мокво.

Чквері чігіз жіріхоло кучкіз міабу зуасіа.

Пословица.

Умная птица обѣими лапами попала въ силѣкъ (навланная самонадѣянность).

71. Хонарі сіндісіші.

Аржі кабеті соџелс сқудуду базахі Іване, намусуті чіліші бураші укулі гіосқуду арва чвччүжі. Іване орду цгүрі муша до муші хандаз оскілідуанду сқуасуті до дусуті. Аржіша сасазварос Іванеку ицарас қуделах горгілацаше. Лахараші дрос тіқу дāхарцү арзо муші цареці шуро қāпалуудуда до гесқудүні мушōба холо вешіалебеерду, до око ітхүко чқолоцуані. Шіші до онцборесу буруду іна, мудосүті мітіодүртүду намтіні будеші чішқарсі.— „Муші манцара ле хеші цүмоцірінаца самоцқалоша“, рагадандү тіна гурсу.— Аї ар-

становалъ, что подъ ногами у него что то зазвенѣло. Онъ блонился и увидалъ кошелѣкъ съ деньгами. Съ радостью поднялъ Иванъ кошелѣкъ и поспѣшилъ домой. „Теперь“, говорилъ онъ самъ себѣ: „я не буду бояться голода—есть на что купить хлѣба и мнѣ, и ребѣнку; мнѣ не нужно будетъ просить милостыни“. Но въ это самое время внутри его заговорила совѣсть: „Вѣдь деньги не твоя, ты не навилъ ихъ трудомъ; ты долженъ возвратитъ ихъ тому, кому онѣ принадлежатъ“.

Иванъ послушался глоса совѣсти. Рано утромъ онъ объявилъ о своей находкѣ. Хозяинъ деньгамъ скоро нашелся: это былъ сборщикъ податей изъ сосѣдняго села. Онъ вѣзъ общественныя деньги въ казначейство и по дорогѣ потерялъ ихъ. Сборщикъ былъ радъ, что потерянные имъ деньги нашлись и что за нихъ не придется ему отвѣчать. Онъ отправился къ Ивану и со слезами на глазахъ благодарилъ его. Онъ даже хотѣлъ отдать ему часть денегъ, но Иванъ великодушно отказался отъ нихъ: „Я знаю“, сказалъ онъ, „что эти деньги не твоя и что ты самъ не богатый человекъ; я награжденъ уже тѣмъ, что, несмотря на мою бѣдность, мнѣ удалось сдѣлать доброе дѣло“.

72. М о к о.

Омболіші квері гвіано гүҗічүніа.

П о с л о в и ц а.

Хлѣбъ сироты хотя и поздно, но испечется (т. е. сироту въ концѣ концовъ Богъ не оставитъ).

73. Бедінероба до җала.

Арҗіша каҗа ідѣбудес бедінеробаші геша: міс му беді уҗуніе? Саҗмеҗу ухарбебуо вагетѣбуу. Умосі уҗоноеҗс охарбудес җалиреҗіші,—җінеҗі рагадандес, наму-

да бедінероба оре ґалашава. Арґі бадүдікү мірчкілү угаґе дѣба до укулі ґзуу аґецгура іанґе.

Ібчиненді ма ґаліерс; сқудүдү іна моквінґілі сараіас, мукаґунду звірґасі мукоқуналеґі, һамас шунду до чкүнду; ірі дґас ґіші ґудес орду рхіні, діара. Арґіша ґе ґаліері кос қумаґаґ муші ґвеші намоңгірү кочқү; інеґс міаро ханіґ арґіані ваґудес назіреґі, ондо ґеші ґеша мәнзелкү хіоліґ ґакеґ діара до қоданеґцү сумареґі. Столе ґіладгүдес орқо до варчхіліші бліудеґі, ондо бліудеґс ґезүдү звірґасі ілачқумаґуеґі; звірґасі чкүдеґс інодгүдү зґваші мелені ґвінеґі.

Міаро ханс хердес сумареґі: швес, чкүмес, іқеґес; хвале мәнзелі муґас чкүнду до шунду, мхіаруло қүраґадүдү сумареґс, мара ікоґеґбас мүлірі сумарқү уцуу дохвамілаґу мәнзелс: — „Соґіні вамізір ма ґесхіі цгүрідо сқвами діеба, мусхіі сі ґіґуні; ма ґібрґе, варе ґібанас кочі сқані цгура бедінері“.

ґаліеркү міоқешуу, ґеґоґу орқоші бліудіше ушқүрі до қімеґчү моңгірес. Ушқүрі рду меґінеґло ахілі до чіґа, мара мужанс тоґваґесі, мулахале қумлаґхвілеес мунтурі. Арзо сумареґкү ґасордес. Мдідаркү ґзуу: — „Аі аґе ушқүрі до ма арґі вореґү; меґінеґло ма бедінері вореґү, до міґінеґ ваучкү, ма муґо мунтурі маленсі“. ґе раґадіс ґінцкү муші звірґасі мукоқуналі, до арзос қазір күдүрс усашвело, усқуладү чуа, намусуґі цохо чкомуріні. — „Аі чкімі бедінероба!“ ґзуу ґаліеркү: — „му маґу ма звірґасі очқумалоба? вамоһаму інеґі ма; мушо мско ма орқоші бліудеґі? інеґі вамішвелуанс чуас; му маґу ма ґареґі? інеґіша сінґеле ваґадідіре“. — ґіші укулі міотес ґаліеріші менартеба.

Счастье и богатство.

Однажды люди толковали о счастье: кому какое счастье

суждено? Дѣло не обшлось безъ зависти, — особенно завидовали богатымъ: они утверждали, что только и есть счастье, что въ богатствѣ. Одинъ старикъ, выслушавъ все эти неразумные толки, рассказалъ слѣдующую притчу.

Знавалъ я одного богача; жилъ онъ въ раззолоченныхъ палатахъ, носилъ дорожде платье, сладко ѣлъ и пилъ: каждый день у него въ домѣ былъ словно пиръ какой! Однажды къ этому богачу пріѣхалъ въ гости старый другъ его; долго они не видѣлись, а потому на радости богачъ сдѣлалъ пиршество и созвалъ гостей. На столѣ были поставлены золотыя и серебряныя блюда, а на блюдахъ были дорогія кушанья; въ дорогой же посудѣ пѣнились заморскія вина.

Долго сидѣли друзья за столомъ: ѣли, пили, веселились; только хозяинъ почти ничего не ѣлъ и не пилъ, хоти весело разговаривалъ съ гостями. Подъ конецъ обѣда пріѣзжій гость сказалъ богачу: „Нигдѣ я не видалъ такого богатства и такой роскоши, какъ у тебя; я думаю, что въ цѣломъ свѣтѣ нѣтъ человѣка счастливѣе тебѣ“.

Богачъ вздохнулъ, взялъ съ золотого блюда яблоко и подалъ его другу; яблоко было румяно и свѣжо на видъ, но когда его разломили, то увидѣли внутри его червяка. Все гости съ удивленіемъ посмотрѣли на богача, а богачъ промолвилъ: „Это яблоко и я — одно и то же, съ виду я счастливъ, а никому незамѣтно, что меня червякъ точитъ“. При этихъ словахъ богачъ растегнулъ свое богатое платье, и все увидѣли у него на груди страшную, неизлѣчимую язву, которая называется ракомъ. „Вотъ мое и счастье!“ сказалъ богачъ: „что мнѣ въ дорогихъ кушаньяхъ? не сладки они для меня; — что мнѣ въ золотыхъ блюдахъ? ими раны не залѣчишь; что мнѣ въ деньгахъ? на нихъ здоровья не купишь“. — И съ тѣхъ поръ перестали завидовать богачу.

Н А В Е Ц Ы.

1. Ж в а б у до хоці.

Ђурме жвабус мндоріша.	Жвенурі лечѣвіс ѣглатебу,
Хоці ѣодмухвілуаѣу,	„Хоцо гинібрѣѣѣіа“ —
Дахарбебу ѣіш сідіа,	Ленчіс ѣаші уѣіѣребу,—
Дахе ѣолі гапмолаѣу.	Зіндуа до гомбаруаѣ
— „Хочѣу мучо морѣіінасу“?	Дуді тѣурело шеѣѣухебу.
Діді ѣемеучѣіаѣу,	Мабалесі уѣѣуалѣ:
Гозіндере, гомбареле,	— „Ђіна іѣіѣ, муѣі реѣі;
Дуді ѣелузімуаѣу.	Вемедіна, вагохорѣѣа:
Гезімелас мабалеша	Набетані горѣіѣеѣі.
Шеуѣѣхуу: — „Ђоміѣіа,	Дііѣулі ішо, ѣода,
Мучо морѣовѣ? Мікмоѣіні,	Ђемѣохеда ѣоѣѣіс ѣеѣі,
Ђііѣірѣо ма ѣісѣіа?“	Вееѣіѣра, муѣѣунѣѣу
Мабалесу угамебу:	Ђіѣанасу гаѣвіренѣі!“
— „Сѣані ѣірі, ѣеѣ мерѣіа;	Мабалеші елаѣама
Сі до хоці—му шѣас реѣѣу?	Шуро гурша вемуѣалѣ,
Муе гохварѣ аѣі ѣіа?“	Холо ѣмосі мундомебу,—
Мабалеші гурі ѣколіре	Ухірхінѣ, шурі унѣѣалѣ.
Ђолс зѣсхурі моріебу,	Мара сахос веменѣаѣу,
Асе гвало горѣіѣеле,	Ђучхі гурѣіну, шурі гун-
	ѣалѣ.

Б А С Н И.

Лягѣшка и Ёыѣь.

Лягѣшѣ на лугѣ быѣа пришлоѣ увідѣть. Позавидовала она величійѣ еѣо, ѣуть не лиѣілаѣ глаѣѣ отѣ зависти. „Каѣѣ это быѣь превзошѣль мевѣя?“ — грѣмѣо заѣрѣѣала она, вѣтѣнулась, надѣулась, стѣла рѣдомѣь, ѣтѣбы помѣѣрѣться рѣстомѣь. Мѣрившаяся спросіла подрѣгу: — „Сѣаѣі: какѣ я тебѣ нрѣвлюсь? Посмотрі, бѣду ли я сѣ неѣо? — Подрѣга отѣѣѣала: — „Поѣѣ-

луйста, оставь меня; ты и быкъ—какде сравненіе? чѣмъ можеть здѣсь твой пискъ?“—Уязвлѣнной въ сѣрдце подрѹгою лягѹшкѣ кровь пришлѣ (прилилась) къ глазамъ, тепѣрь она совсѣмъ вытянулась, на губахъ у ней показалась пѣна,— „въ быка превращѹсь“, глѹпая такъ подѹмала. Но вытѣгиваніемъ и напряженіемъ она напрѣсно себя ѹтруждала. Подрѹга сказала:— „ты бѹдешь тѣмъ, чѣмъ ты тепѣрь; не пропади, не лѹпни: ты черезчѹръ вытянулась. Спрѣчься вонъ туда, бѣднѣйка, сиди тамъ въ ѣмочкѣ, не дѹмай, что ты чѣмъ нибѹдь удивѣшь свѣтъ!“ Лягѹшка совѣта подрѹги совсѣмъ не прѣняла къ сѣрдцу, захотѣла ещѣ бѹльшаго; пыхтѣла, надувалась, но совсѣмъ не достѣгла величинѣ быка, нѹги протянула, дѹхъ испустила.

Лягѹшка, на лѹгѹ увѣдѣвши Волѣ,

Затѣяла въ дорѹдствѣ съ нимъ сравнѣться.

(Она завѣстлива была).

И ну топѹрщиться, пыхтѣть и надуваться:

„Смотри-ка, Квѣкушка, что? бѹду я съ него?“

Подрѹгѣ говоритъ.— „Нѣтъ, кѹмушка, далѣко!“

— „Гляди же, какъ тепѣрь раздѹюсь я ширѹко...

Ну, каковѹ?

Попѹлнѣлась ли я?— „Почтѣ что ничего“.

— „Ну, какъ тепѣрь?“ — „Всѣ тожѣ“. Пыхтѣла да пыхтѣла,

И кѹнчила мой затѣйница на томъ,

Что, не сравнѣвшися съ Волѹмъ,

Съ натѹги лѹпнула и—околѣла.

Крыловъ.

2. Муѹї қорққынсі, іріңелі орқо варе.

Арѹї ѹдесѹ кѹдаласѹ Жѹрѹхоло ібірѹдесѹ
Муқобѹду жѹрї галіа: Моцкінебаш гѣмаѹу;
Арѹіс қвнча мїѹхѹе рѹв, Мара қвнчас муѹ абїре
Мажірасѹ—маѹшаліа. Маѹшаліаш маһамаѹу?

Мужансүкі маңшаліа Һа чітеңі, галіеңі:
 Їбірду до Һурчуланду, Зірі, мі ре дардімарду“.—
 Чіче боші муші мумас Бошің чітеңе дееквіру,
 Хведебасу дуучканду, Гаарчқілү, гааңинү;
 Усашвелең осхупуду— Сісқвамаңу дааборү:
 Һомозірі ті чітіа, Цғүріша гурқу ваачинү,
 Намре Һаші Һурчулансі; Квинчас хе меүзімү
 Бабаш чірі, міңіңіа. До уцуу муші мумасү:
 — „Ма вағіңиң, шүрікіа, — „Баба, ате сқвамі чіті ре,
 Сі Һвіғанү қимехваді; Мусүңі цғүро Һурчулансү“:

Не всё то золото, что блеститъ.

Въ одномъ домѣ на стѣнѣ висѣли двѣ клѣтки: въ одной
 чижъ сидѣлъ, въ другой—соловѣй. Оба пѣли, вмѣсто того
 чтобы горевать. Но гдѣ чижю пропѣтъ такъ слѣдко, какъ
 поетъ соловѣй? Когда, бывало, соловѣй запоетъ и вѣжно за-
 тѣнетъ, маленькій мальчикъ начинаетъ просить своего отца,
 неотступно хватается за него: покажи, дескать, ту птицу, ко-
 торая такъ слѣдко поетъ; пожалуйста, сважй.—„Я не скажу,
 дүшенька, ты самъ угадай; вотъ птицы, клѣтки: посмотри,
 котóрая изъ нихъ привлекательна“.—Мальчикъ сосредоточилъ
 своё вниманіе на птицахъ, прислушался, присмотрѣлся; кра-
 сивая внѣшность его обманула: онъ не догадался о лучшей
 изъ нихъ, указаль рукой на чижа и сказаль своему отцу:
 „Папа, эта красивая птичка есть та, что хорошо поетъ.

Соловей и Чижъ.

Былъ домъ,

Гдѣ подь окномъ

И Чижъ и Соловей висѣли.

И пѣли.

Лишь только Соловей бывало запоетъ,

Сынъ маленькій отцу проходу не даётъ,

Всё птичку показатъ къ нему онъ приступаетъ,

— „Что этакъ хорошо поётъ.“

Отецъ, обоихъ снявъ, мальчишкѣ подаётъ.

„Ну“, говоритъ „мой свѣтъ,

Которая тебя такъ много забавляетъ?“

Тотчасъ на Чижика мальчишка указаль.

„Вотъ, батюшка, она!“ сказаль.

И мальчикъ отъ Чижѣ въ великомъ восхищеньи.

„Какія перышки! куда какъ онъ пригожь!

Затѣмъ вѣдъ у него и гдось такъ хорощь!“

Хемницеръ.

3. 8азахі до гвері.

Էրմե, ալսն ծառիւսա	Կանի ճոցիւրս, մարա
Էմիսարսալս գերգիս.	Գիւսս գորի կունի լուշի.
— „Ըմս, սսս սիւսս սորսս,	Տի մսսս գսսսսսսսսսսս?
Էսսսսսսսսսսսսսսսս?	Գերի լսսս, գերի, գերի!..
Անսսի սորո ճոսսսսսսսս;	Մոսսսսսսսսսսսսսսսսս
Մսսսսսսսսսսսսսսսսս	Տի մսսսսսսսսսսսսսսսսս
Ըլսսսսսսսսսսսսսսսս	Էսսսսսսսսսսսսսսսսսս
Մսսսսսսսսսսսսսսսս	Էսսսսսսսսսսսսսսսսս
— „Մար, մար, սսսսսսսսս,	Յսսսսսսսսսսսսսսսսս
Տի սոսսսսսսսսսսսսսս	Մսսսսսսսսսսսսսսսս

Կրստիսսսսսսսսսսսսսսսսս.

Всеною къ крестынину вползла змѣя. Братъ, я теперъ иная!—какъ ты этого не видишь? Отнынѣ вмѣстѣ будемъ жить; не бойся меня: старую кожу я перемѣнила, сердце— дѣшу имѣю чистыми.— „Нѣтъ, нѣтъ, не обманешь, какъ ты желалъ и думаешь! Кожу ты перемѣнила, но имѣешь сердце по прежнему старое. Что тебя могло перемѣнить? Ты змѣя, змѣя, змѣя!... Твою враждѣ я предпочитаю твоей дружбѣ“,— сказаль это крестынинъ и схватилъ тотчасъ палку,

отъ солнечнаго свѣта удалиль её, измѣнницу и сѣрдцемъ предательницу.

Къ крестьянину вползла змѣя
 И говоритъ: „Сосѣды! начнёмъ жить дружно!
 Теперъ меня тебѣ стерѣться ужъ не нѣжно:
 Ты видишь, что совсѣмъ другая стала я,
 И кожу нынѣшней весной перемѣнила“.
 Однакожь мужика змѣя не убѣдила.
 Мужикъ схватиль обухъ
 И говоритъ: „Хоть ты и въ новой кожѣ,
 Да сѣрдце у тебя всё то же“.
 И вышибъ изъ сосѣдки духъ.

Крыловъ.

4. Мумулі до маргалітіші какалі.

Согдені нагвіс қоѳомеѳі	— „Ена му ре ѳе охері?
Ѓоѳумудес чхіркандесу;	Му окорду аѳі ѳесу?
Муѳуне қозірудесуда,	Ѓіна ѳуру ваѳоѳено,
Арѳіанс мідеуѳандесу.	Ѓес міѳі звірас аѳасенсу?
Шѳіренулі махоробас	Ѓвеші какалі місхунуду
Оваѳуду мазоѳалі,	Аѳе марѳкінаіаша:
Кучхеѳі мухамузамі до	Іна ѳгүро дүморзѳансу,
Діді хонаріѳ маѳурчалі.	Еші дуді ѳандабаша“.—
Ѓіа, какаліші гамаѳу	Журѳ до ленчіші амбеѳі
Мумулѳ қозір маргаліті,—	Умос ѳгүро муѳ ічаре?
Гурѳ қумурѳу, шіѳцуху,	Мусѳѳі веечіненсүні,
Узірдво око пінті.	Ішоѳ ірѳелі муѳуні варе.

Пѳтүхъ и жемчүжное зерно.

Гдѣ-то вүры, навозъ окруживъ, стали разрывать; если что нибудь находили, то другъ у друга отнимали. Вмѣстѣ съ голодною семьёю находился ей повелитель, — ндги со шпдрами и врикунъ съ громкимъ гѳлосомъ. Вмѣсто червя, зерна, пѳтүхъ

увидѣлъ жемчужину,—разсердился, отчаялся, точно онъ на-
шѣлъ трѣпку.— „Это что за дрянь? чего ей здѣсь нѣжно?
Тотъ развѣ не глупъ, кто дорого это цѣнить? Я предпо-
чѣлъ бы ячменное зерно этому блестящему: то хорошо насы-
титъ, а это пусть пропадетъ!“ Дѣла глупца и безумца какъ
лучше изобразить? Чего не познаетъ глупецъ, всё то для него
ничтожно.

Навѣзну кучу разрывая,
Пѣтѣхъ нашѣлъ жемчужное зерно,
И говоритъ: „Куда онъ?
Какая вещь пустая!
Не глупо ль, что его высоко такъ цѣнить?
А я бы, право, былъ гораздо болѣе радъ
Зерну ячменному: онъ не столь хоть видно,
Да сѣтно“.

Невѣжды сѣдятъ точно такъ:
Въ чемъ толку не поймутъ, то всё у нихъ пустякъ.
Крыловъ.

5. Кваріа до мела.

Соде рдѣ до соде варі:	Мудос кваріа сарзенс ѓесѣ,
Жі гвала, до ѓудо барі,	Мела орцке шорше чесѣ;
Кочі рдѣ, до муѓуні шхвані,—	Моткобунсѣ, умард брелсѣ;
Кваріас меч ноквеѓ ѓвалі.	Ваурѓенсѣ кучхі дѣ хесѣ.
Кваріаѓ гечоѓ ѓіоніѓ,	Мела кваріас марс огансѣ,
Нѓаша ішелѣ ѓіоніѓ;	Цѓумалаѓѣ гурс урѓѓансѣ,
Квара чвирі ацѣ шѓіреніѓ,	Ішѣ ѓороѓа, цѓумаласѣ
Чкумѣа око хіоліѣ.	Аѓенеро рагадансѣ.
Еѓеѓі око чхондасѣні,—	— „Кісері дудамѣ хантурелі,
ѓвалі уѓу ндо чкомасѣні.	Суа гвало чарчулері...
Че ре, чкумѣас орцке подаѓ.	Му гіѓуа ма бѣрелі?
Нѣнзгѣѓ маргебѣ міочѣ	Сі ѓелі, до шхва ѓурелі.
модаѓ.	Хонарі—ангелозіцалі;

Мічкү міҫа гіҫгу шхвані. Піці ганҫ до дізах— „ріра!“ —
Зіре міарѳ цҫҫрі дҫані, Гуту ҫвалсҫ піці до ніна,
Морчҫіліҫ біра сҫані!“ — Мелас окодҫҫні ҫіна:
Кварҫас мудос учҫҫд біра? ҫваліші еҫоҫҫа нтіна.

Ворѳна и лисҫца.

Гдѳ-то, на горѳ ли, вѳ долинѳ ли, человекѳ или кто
лібо другѳй,—ворѳнѳ далъ кусѳкѳ сѳру. Ворѳна схватила
сѳ вѳрикомѳ, на дѳрево взлетѳла сѳ шѳмомѳ; брюшкѳ у ней
подтянѳлось отѳ голоду, хѳчетъ поѳсть сѳ наслаждѳніемѳ. Тамѳ
хѳчетъ насладѳться,—сѳѳсть имѳющѳйся у ней сѳрѳ. Но сѳрѳ
бѳль, сѳразу сѳѳсть егѳ грѳхѳ, прѳіятно снаҫала поддерѳать егѳ
во рту. Пока ворѳна ѳто дѳмаетѳ, лисҫца вѳдитѳ издалѳ бѳльнѳ
сѳрѳ: подкѳрадываетѳся, довольная судьбѳю она не шевельнѳтся.
Лисҫца кланҫяетѳся ворѳнѳ, похвалами восхиҫаетѳ ея сѳрдце;
своѳ любовь кѳ ней, похвалѳ такѳ расписываетѳ:— „Шѳя и
голова твоѳ разукѳрашены, крылѳ совсѳмѳ узѳрчатое.... что мнѳ
говорѳть мнѳго? на свѳтѳ тѳлько ты однѳ—другѳе пусть хѳть
умрѳтѳ! Гѳлосѳ у тебѳ ангельскѳй; знѳю, что нѳтъ нивѳгѳ
лѳчше тебѳ. Чѳтобѳ тебѳ вѳдѳтъ мнѳго кѳрасныхѳ дней, дай
мнѳ послѳшать твоѳ пѳніе?“ Кѳгда ворѳна умѳла пѳть?! Она
открѳла ротѳ и кѳрҫнула, распустила ротѳ и языкѳ, чѳгѳ и
желѳла лиса: схватила сѳрѳ и убѳжала.

Ворѳнѳ гдѳ-то Богѳ послѳлѳ кусѳчекѳ сѳру.
На ель Ворѳна взгромѳздѳсь,
Позѳвтракать былѳ совсѳмѳ ужѳ собралѳсь,
Да призадѳмалѳсь, а сѳрѳ во рту держѳла.
На ту бѳдѳ Лисѳ близѳхонькѳ бѳжала;
Вдругѳ сѳрҫный духѳ Лисѳу останѳвилѳ:
Лисҫца вѳдитѳ сѳрѳ,—Лисҫцу сѳрѳ плѳвилѳ.
Плутѳвка кѳ дѳреву на цѳпочкахѳ подхѳдитѳ,
Вертитѳ хвостѳмѳ, сѳ Ворѳны глазѳ не свѳдитѳ

И говоритъ такъ сладко, чуть дышà:

„Голубушка, какъ хороша!

Ну что за шейка, что за глазки!

Разсказывать, такъ, право, сказки!

Какія перышки, какой носокъ!

И, вѣрно, ангельскій быть долженъ голосокъ!

Спой, свѣтикъ, не стыдись! Что, ежели, сестрица,

При красотѣ такой, и пѣть ты мастерица,

Вѣдь ты бь у насъ была Царь-птица!

Вѣщуньяна съ похвалъ вскружилась голова,

Отъ радости въ зобу дыханье спѣрло,—

И на привѣтливы лисицыны слова

Ворона каркнула во всё воронье горло:

Сыръ выпалъ—съ нимъ была плутовка такая.

Крыловъ.

6. Гурґні до маѣшаліа.

Маѣшаліа ре мабіреѣ,

Жіні гілахуніло.

Гурґні меуре марчкілеѣ,

Ѣуці ілаѣуріло.

Дуді меуѣў маѣнеѣ

До маѣшін ндуріло:

— „Морікуло ре біра сѣані

Ібрчкінеѣ ѣеші ре ндо варі

Іріарѣо гоѣѣванані,

Сі реѣу до міѣні шхвані,

Рѣхоре морчкілуе біра.

Іе осѣуні міѣу ѣіна;

Оѣінало—ѣолі гвіра,

Орчкіларо—Ѣуці ѣіра“.

Ѣѣумалірі мабіреѣ

Ѣѣодічкѣ мушебура:

Мучо ѣгґрі марчкінеѣ,

Ѣеші ібірѣ ірі ѣгура,

До міс учѣу, ібір муда!..

Ірі сѣуледѣ ірчкіледѣ,

Ѣудоні до жіні:

Ѣітеѣѣуѣі гааманѣес

Ѣвітаѣі до ршвіні,

Ірі орінсѣ ѣударулу

Іші біраші Ѣороѣѣѣ,

Маѣхїлеѣуѣі ѣуѣаѣуну,—

Арѣї азїре ѣхоро ѣѣѣ.

Маѣхїлеѣ ѣододѣ ларѣемеѣі,

Муші ірѣѣаші мабіре;

Шарас гіларѣ меѣареѣі:

Рена ѣіші марчкіле.—

Маѣшаліаѣу гасурѣ біра.

Гүрүңк доушқу 8үді қіра,	Гурәңа ғураша ре іро:
Ічкү дуді ғузїло қїна,	Ірчқїлє қїші қїро,
Шїну оққудунї қїна:	Чқолоңуағ мїфі жїно,
— „Ена — һаһадє қоре,	До гобағу іна чїно“.—
Ма сї қїно қогїцолє;	Ена мучо гєғону,
Мара гүрүңс гїацонє,	Маңшалїақ гєбору,
Іші генацонс—ена морє?	Суа гїлє қїглєңору,
Іші рчқїлас ма сї рғхорє,	Ошї гвалас гегїнолу.
Вара варє охіолє.	

Осёлъ и соловей.

Соловей собирается пѣть, сїдя наверхѹ. Осёлъ подходит, пригнѹвъ ўши, намѣреваясь послѹшать. Онъ считаетъ себя знатокѹмъ и съ важностью говоритъ: „нѹсится слухъ, что твоє пѣніє слѹжить примѣромъ; чѹобы я узнѹлъ такъ это или нѣтъ, прошѹ дать возмѹжность послѹшать твоє пѣніє. Всє, для этого нѹжное, я имѣю: чѹобы наблюдать пѣніє—крупные глаза, чѹобы слѹшать—ширѹкія ўши. Похваленный пѣвецъ началъ по свѹдєму: какъ хорѹшїй знатѹкъ, онъ запѣлъ на всѣ лады, и кто знѹетъ, чегѹ онъ ни пѣлъ!.... Всѹкое живѹє сущєствѹ, на землѣ и въ вѹздухѣ слѹшало: и птїцы перестѹли щебетѹть и свистѹть, всѣ животныя млѣли отъ нѣжности егѹ пѣнїя, и пастѹхъ послѣдовалъ томѹ же,—вмѣсто одного емѹ чѹдилось девѹть (т. е. настѹлько потерѹлся отъ востѹрга, что перестѹлъ различѹть предмѹты). Пастѹхъ отложилъ въ стѹрону свирѣль, своѹ ежедневнѹю пѣвицу; на дорѹгѣ стоятъ пѹтники: это слѹшатели соловья.—Соловей окѹнчилъ пѣніє. Осёлъ опустїлъ ширѹкія ўши, началъ глядѣть исподлѹбья, сказѹлъ, какъ емѹ и подобѹло:— „Это такъ себѣ, я тебѣ правдѹ скажѹ; но єсли ты сравнїшь съ ослѹмъ, то по сравнєнїю съ нимъ—это что? Я прошѹ тебѹ послѹшать его пѣніє,—твоє ничегѹ осѹбенно прїятнаго въ себѣ не заключѹетъ. Учїться должно не перестѹвая до сѹмой смѣрти: вслѹшивайся въ пѣніє ослѹ

хорошенько, принимай это какъ свыше, и этой награды
тебѣ довольно. Лишь только услыхалъ это соловей, одурѣлъ,
сто горъ перелетѣлъ.

Осѣль увидѣлъ Соловьѣ
И говоритъ ему: „Послѣшай-ка,
дружнице!

Ты, сказываютъ, пѣть великій
мастерище:

Хотѣлъ бы очень я

Самъ посудить, твоё услышавъ
пѣнье,

Велико ль подлинно въ тебѣ
умѣнье?“

Тутъ Соловей являть своё ис-
кусство сталъ:

Защёлкалъ, засвисталъ

На тысячу ладовъ, тянулъ,
переливался;

То нѣжно онъ ослабѣвалъ

И томной вдаль свирѣлю
отдавался,

То мелкой дробью вдругъ по
рощѣ разспался.

Внимало всё тогда

Любимцу и пѣвцу Авроры:

Затихли вѣтерки, замолели
птичье хдры,

И прилегли стада.

Чуть-чуть дышавъ пастухъ имъ
любовался,

И только иногда,

Внимая Соловьѣ, пастушкѣ
улыбался.

Скончалъ пѣвецъ. Осѣль, уста-
ваясь въ землю лбомъ,

„Изрядно“, говоритъ: „сказать
не ложно,

Тебѣ безъ скуки слѣшать
можно;

А жаль, что незнакомъ

Ты съ нашимъ пѣтухомъ:

Ещё бъ ты болѣ навост-
рился,

Когда бы у него немножко по-
учился“.

Услыша судъ такой, мой бѣд-
ный Соловей

Вспорхнулъ и полетѣлъ за три-
десять полей.

Избави, Богъ и насъ отъ эта-
кихъ судей!

И. Крыловъ.

Е м ъ р е - е м ъ р е .

1. Че ъвана до уча ъасі, мінде гіорагадансі.
2. Піці вачанс, ніна вачанс, мара наулеріџ рагаданс.
3. Меурс цүміі, іціне күніі.
4. Мішушіа, мішушіа! Мішушіас—міркенчіа; міркенчіас—мішвітіа; мішвітіас—міџаџіа; міџаџіас—міндоріа; міндоріас—пароні матрбайа.
5. Арџі пішџосалі восџурē, восџурē, до дџас вама-сџуруу.
6. Цохле очіші до укохле џвала.
7. Жіріша ібадебу, арџіша џуру.
8. Дінахале орџо, гале варчхілі.
9. Арџі шараша міібшіні, атаріші сахе бзірі; еб-чоџіні џуа рдџ, до џедобдвіні, ідіа рдџ; варџі цхені рдџ, варџі чхū рдџ: гасаквірі мучо вардџ?
10. Цаша меурсі, — вості варе; џа гечансі, — хоџі варе.
11. Гале антласі, дінохле антасі.
12. Цаші шџвілі, цкаріші сагані цікіс ваџоџі џуа-џу џоџурінџ.
13. Хоџі ркінаші, куделі бамбеші.
14. Бадџді вочі нтері маџу, џобчүна ндо џобхалүна, гурі холо џелі маџу; чџімі чџуа ганаченіџ џана гүморзџелі маџу.
15. Ушүмүрі, учкүмүрі кебурс мушагванаџілі.
16. Дуніас џаавч, лагванс вamuнаанч.

З а г а д к и .

1. Бѣлое поле, чѣрныя сѣмена, хозяинъ наговариваетъ. (Письмо).

2. Рта не имѣеть, языка не имѣеть, но слѣдами вариваеть. (Перо).

3. Идѣть впередь, смѣотрить назадь. (Строка).

4. Пыхтѣлка, пыхтѣлка! Въ пыхтѣлкѣ — хрустѣлка; надь хрустѣлкою — сопѣлка; надь сопѣлкою — мигалка; надь мигалкою лугъ; надь лугомъ непроходимый лѣсъ. (Лицо).

5. Одно полотѣнце сушилъ, но никакъ не высушилъ. (Языкъ).

6. Спѣреди спина, а сзади живѣтъ. (Голень).

7. Дважды рождѣется, однажды умираеть. (Курица).

8. Внутри злото — снаружи серебрѣ. (Яйцо).

9. Я шѣлъ дордою, встрѣтилъ подобіе деревянной миски; когда я взялъ въ рѣки, то показалося камнемъ; а когда бросилъ на зѣмлю, то начало пасться; это нѣ было — ни лѣшадь, ни корѣва; какъ же не удивиться? (Черепаха).

10. Лѣзеть на дѣрево, но не человекъ; рога имѣеть, но не быкъ. (Улитка).

11. Снаружи атласъ, внутри тѣсяча. (Гранатовый плодъ).

12. Лукъ деревянный, стрѣла водяная, пустилъ въ брусъ, полетѣлъ камень. (Мельница).

13. Быкъ — желѣзный, хвостъ хлопчатобумажный. (Иголка съ ниткой).

14. Старикъ со мной враждуетъ, жжѣтъ и печѣтъ, но сѣрдце моѣ всё же въ цѣлости; моимъ умѣмъ весь мѣръ насыщѣнъ. (Корзина для кукурузы, дѣлаемая обыкновенно старикомъ).

15. Безъ питья, безъ ѣды у очага жирѣеть. (Веретено).

16. Весь свѣтъ покрываеть, но кувшина не закрѣеть. (Деньги).

Русежіші цвеші дроші амбееџі.

Цвешо, азасі цанаші квнох,
Русежі шуро варду џеџгура ді-
ді, шелебуані, џунелі до ганат-
лебулі, мучоџі асе.

Уча збваше Оџіне океаніша
до Ураліші гвалеџіше Карпа-
тіші гвалеџі до Балтіаші збва-
шах, арџо џутіаџ рду моџорі-
лі вара урџкумі угш҃лу џаро-
неџіџ до чврееџіџ, до вара
џолі—унџаџу шушелі до мін-
дореџіџ. Варду шареџі џе џа-
ронеџесу до шушелеџесу, ондо
каџа гіланчурундес вушеџіџ
џкареџес, до содеџі џкарі ме-
џурдуд҃ні, џеџі џі вушеџес гі-
наасаргалуандес џурдуд҃ маџі-
ра џкаріша.

Нарке рду џалаџеџіџі. Гв-
морџінені рдесу цвеші дроџі-
ше: Новгороді, Кіеві до холо
џір-сумі џалаџеџі, мара інеџі
ваг҃десу асеіані џалаџеџес —
сџвами џудіамі до маџалі охва-

Разказы про старое время на Руси.

Въ старинѹ, болѣе 1000
лѣтъ томѹ назадѣ, Россія бы-
ла совсѣмъ не такою великою,
мог҃ущественною, цвѣтущею и
образованною, какъ въ насто-
ящее время.

Отъ Чѣрнаго моря до Ледови-
таго океана и отъ Уралскихъ
горъ до Карпатскихъ и Балтій-
скаго моря все сплошь было по-
крыто или дрем҃учими и непро-
ходимыми лѣсами и болотами,
или необозримыми степями и
лугами. Не было дорогъ по
ѣтимъ лѣсамъ и степямъ, а лю-
ди плыли по рѣкамъ въ лодкахъ,
а гдѣ рѣка прекращалась, тамъ
перетаскивали ѣти лодки по
суху до слѣдующей рѣкѣ.

Мало было и городовъ. Из-
вѣстны были съ давнихъ вре-
менъ: Новгородъ, Кіевъ и еще
два—три города, но они не
походили на города, какіе те-

меціанецьсв. Ена орду соцьеле-
ці горткілі нарткіз, содеці іцу-
луудесі кажа нтеріше лашкуа-
ші дросі.

Ѕе ардгілсв охорандесв рв-
сеціші цвеші—славянеці. Ѕі-
нецьс ацуду маацхілацарі нот-
келеціша, муцуді тебі ецша
рдвні, до кажа нтереціша. Ѕу-
долені шумелецьсв Рвсецішіс
сцудудесв ткарі гілмал халхі,
намуці шхіраасв гіанцхцудесв
славянецьсв, цундесв до соцьун-
десв цінеціші цудецьсв до ме-
цундесв кажа тквѣцв. Ѕешені
славянеці аветендесв мунеціші
муларенс кос веміарцедвні цери
діхас: шца цуре, тебі до зга-
леці цкарішіс.

Урумі тебі ре. Веміохе аці
шареці до саротеці; кочіші
вучхі вемкончацу ес. Варе аці
сісонді до шур-бума. Угшцлв
бардо ікорткена шецереці кам-
парі, цвачвабі до цархвантіа-
ші. Діді гїла уцу це царонс
ірі ноткелс. Міша гегшалв цун-
ці міша гемкїруле бонзорамі
мела, мішахв анцхебуло гем-
восхапунс церо цурдгелі. Ваш-

пѣрь—сць красівымі домамі і
высцвмімі церквїмі. Это бїлі
селенья, окружєнныя стївною,
кудѣ прїтались лїдї во время
войны отъ враговѣ.

Часть этой земли населяли
прѣдки нынѣшнихъ русскихъ
—славяне. Не легко имъ жи-
лось. Онѣ должны бїли беречь-
ся отъ хищныхъ звѣрей, на-
полнявшихъ лѣса, и людей—
враговѣ. Въ южныхъ степяхъ
Россїи жили дїкіе кочевїе
народы, котїрые цасто напа-
дали на славянѣ, жгли и раз-
рушали ихъ дома и уводили
людей въ плѣнѣ. Потомѣ-то
славяне строили свой жилища
въ неприступныхъ мѣстахъ:
посредї болотѣ, лѣсовѣ и по-
берегамѣ рѣкѣ.

Дремучій лѣсѣ. Не вїдно
въ нѣмѣ дорцгѣ и тропїнонѣ,
кажется, человекская нога
не ступала тамѣ. Глухо и ти-
хо кругомѣ. Непроходїмою
цѣщею срослись кусты калїны
малины и бузиннї. Великое при-
волье въ этой зелени всцкѣму
звѣрю. То покажется медвѣдь,
то пробѣжитѣ пушїстая ли-
сица, то пугливо проскацетѣ

зуруна інець мізініша. Мук-мукі варе сісонді, хвале нцалеці іхумінвна цвандеціз, до чітеці гмачвізана.

Унело шоріше гёрчзінду шхвліні до кужінзу. Ткаше гоџеша гегшѣрулу нгерзу. Ізу шџурінаціло гіцінв мук-мукі до феџаадінв мтцване ондіарес. Їші наквалс хеџе бардіше геїџосхапес віџаанџхі цанелі бошізу до їші мумаџу; їнецьс мукџевндес кунта канџарі, џарџо зіџвеці до аргунеці орткаџусу, шџвіндеці хес. Бошізу горчіпу ларі, до боні џасаганџу рчвіалізу гемџішхумінв наерс до џомохваду мантебу нгерс. Мума до скуџу џегіанџхес донџхацілі ноткелс до дуучкес ткабаруа. Їнецьзу арџо гінаџунес їі саџварсі, џеші унело їнецьс џус џугшџалес хумінзу. Мума до скуџу хеџе міотѣс мунеціші саџварі до діічкес шішебуло горчїлаџа. Інецьс анџхебуло џолецьзу арџіаніша џџсџудес.

— „Їрчїлеџо?“ — кїџху мумаџу до гемџосхапу.

До барді ткаше умосо до умосо ірчїледу шхвліні. Аџа каракано гїсуму кочіші хонарџу.

сџрый зџйка. Не боїтсџ оні нікогд. Тїхо кругдмъ, лїшь дерѣвџа шумџть своїми вершінами, да птїчки переклікаџутсџ. — Но вдругъ вдалї раздџлсџ шумъ и крикъ. Изъ лџсу на поляну вїбџџалъ волеџ. Онъ испџганно осмотрџлсџ кругдмъ и помчџлсџ по зелѣной травџ. Вслџдъ за нїмъ изъ чащи вїскочїли мџльчїкъ лџтъ четїрнадцџти и егд отѣць; на нїхъ кордткїе кафтџны, шїрдкїе шаровџры и топорї у пџяса, лџки вџ рукахъ. Мџльчїкъ натїянулъ тетївџу, и мџткаџа стрџла со свїстомъ полетџла по вџздуху и попџла вџ удалџвшџго сџ волџа. Отѣць и снџнъ брџсїлїсь кџ упџвшџму звџрю и стџли снїмџть сџ негд шкџру. Онї совершѣнно углубїлїсь вџ ѣто занїтїе, какџ вдругъ до нїхъ донѣсџся глухдї шумъ. Отѣць и снџнъ срџзу оставїлї свої рџбџту и стџли тревџжно прїслџшїватьсџ. Глазџ ихъ встрџгїлїсь сџ выраџенїемъ безпџкдїства.

— Слџшїшџ? — спросїлъ отѣць и вскочїлъ нџ ноги.

А вџ чащџ лџса всѣ грџмче и яснѣе раздавалсџ шумъ.

— „За, ена зінеці рена“,
вчуаціло ізірагадў славянзү.
— „Енеці харосанеці рена.
Ѕіні зінеці ре моулані чзүні
соцеліші озарашўша. Мірчзілі,
ірулі малас зудеша. Уці арзос,
намда дус ушвелані. Дочві зю-
балі, ткебеці до мідёзуні діда
до чіцанеці тебіша, зогічзүно,
зі саротізү, намуці ма до сі
мібцоніці цумахв. Ѕеніткобізү
робус зверчхіс до мелудаз аму-
сері. Ма ведадебузү мідёбтку-
руе зінеці ганіше до егеб гін-
мотуе чзүні соцелі“.

Ѕзү мізірзү до валіші мама-
лас діцулу тка-бардіс, до бо-
шізү мідёрулу зудеша. Іс арч-
зілед укохолеше умосо до умо-
со чквчккіні до кужні. Ѕічі-
небёдү, мучоці мішес міаро ка-
звані. Мара боші цүгро агүду
чіце ткаші саротецізү, метцо-
небулі муші мумашізү, до арці
сāзїс ауцебулі до анзгеребул-
зү, гемшёрулу соцеліша. Чіче
зудеці вагшарчзүдес донос до
хіаруло гіоцінедес цашцєрі
цкарс, мерас гүшмалү ларче-
монішіс. Міаро чзүчзүвеці гі-
леелазазүдес згас. Осуреці ор-
зүдес сазварс абартцас до елв-
дес дорза мунеціші зомолеці-

Вотъ отчётливо долетѣлъ
ловѣческій възгласъ.

— Да, это онѣ,—торопли-
во заговорилъ славянинъ.

— „Это хозары. Опять онѣ
йдутъ раззорять нашу деревню.“

Слѣшай, бѣги скорѣй до-
мой. Скажи всѣмъ, чтобы спа-
сались. Спрячь хлѣбъ, мѣхъ
и уведи мать и дѣтей въ лѣсъ,
звѣешь, по той тропинкѣ, ко-
торую мы съ тобою намѣтили
прошлый разъ. Спрячьтесь въ
оврагѣ въ кустахъ и ждите меня
ночью. Я постараюсь ихъ от-
влечь въ другую сторону и, быть
можетъ, спасу нашу деревню“.

Онъ повернулся и черезъ
минуту скрылся въ чащѣ лѣса,
а мальчикъ побѣжалъ домой.
Онъ слышалъ за собой всё
яснѣе шумъ и крики. Можно
было различить, что идётъ мно-
го людей. Но мальчику хоро-
шо были знакомы ўзкія лѣс-
ныя тропинки, намѣченныя его
отцѣмъ, и черезъ часъ весъ
въ потѣ и задыхаясь, онъ при-
бѣжалъ въ деревню. Малень-
кіе дѣмьки тонѣли въ зелени и
весело смотрѣлись въ голубыя
воды рѣкки, лѣниво катившейся
въ высѣвяхъ камышахъ. Нѣ-

шіс оцінуше. Іріңелі дакане-булі рду, мудосүзі голу гавца-ребулі кужіні бошішүз:— „Харосанеці, харосанеці моула!“

Ғе кужіяңу голу цқар-пі-цеңсу, до ірі цацхеңше зо-цісу шұрнаңілі қаңаңу.

— „Дус мехваріңу, дус мехваріңу!“ — ғваранду боші:— „Харосанеці холос рена!“ До гвердісаңіс арзо цацхеңсу гі-чолу. Ғаңціумес мусхі шіале-бедесі ғобалі до доңхорес ді-хас умосі звірцасі хорагеңіні, қаңаңу інтес ткаша. До орду борці. Зіуң учішес ткобіні, ғе-ші нқарі харосанецішүз зо-цісу соңеліша. Ғінеңсу дічкес партахуа цацхеңші до уғулі зігіочвес арзо. Данчхрүңу уне-ло земіаду рғвілеңсу, зішени намузі ғінеңі арзо рдес чаші, до гінілу холоші нцалоніша. Еїбарбанчү ткаңу, хуа чітеңі-шүз хонармағалі чвіаң мідер-сіолес һаеріша. Ноткелеңсу, ғі-гүнес шішіні, зоціс міше ткаша.

Ондо ғе боші ғе дрос міру-леду дідамо до цімалеңамо. Ула нчуаңіло вешілебеду, — чү-чүвеңс вегіачішес кабетеңіша; до холо ғінеңс меуғудес занза ғобаламі.

сколько ребятішекъ игра́ло на берегу. Женщины работали у дверей, ожидая возвращенія свойхъ мужей съ охоты. Все было мирно и тихо вокрѣгъ, когда раздался отчаянный крикъ мальчика: „Хозары, хозары идѣть!“

Этотъ крикъ разнёсся по рѣкѣ и изо всѣхъ избѣшекъ показались испуганные люди.

— Спасайтесь, спасайтесь, — кричалъ мальчикъ — хозары близко! И черезъ полчаса всѣ избѣшки опустѣли. Забравъ сколько было возможно хлѣба и зарывъ болѣе цѣнное имѣщество въ землю, люди убѣжали въ лѣсъ. И была пора. Едва успѣли они скрыться, какъ толпа хозаръ ворвалась въ деревню. Они начали грабить избѣшки, потомъ подо-жгли ихъ. Огонь быстро охватилъ строенія, такъ какъ они всѣ были изъ соломы, и перешёл на ближнія деревья. Зашумѣлъ лѣсъ, стаи птицъ съ громкимъ крикомъ закружились по воздуху. Звѣри, почувявъ опасность, бросились въ глубинѣ лѣса.

Между тѣмъ мальчикъ бѣ-

Мумас аввінзуаџуду герінемо. Унемо џус џегушаву чкврчкін-
џу. Ђџу галв, џолеџу џасџу-
ду укумела ткаше. Му ре џе-
џі? Му око рдасі? Ђена рду
монка до чуаџілі кучхісі дгв-
ма. Ана—умосо до умосо ірч-
џіле џіна мідгаші рені нзгерас
ірчџіле џісџі, мучо кучхісі
іџіотврхв џецџеџі. Беџіџо џе-
на ноткелі ре. Мікіленсо џі-
навадо, ініленс робуша? Ана
укумелаші мерџџванелі џолеџу
џавідес руме ушвелелберс,
намужуџі махорџу нџалеџсі.
Ђіна мїланд џубуро. Асе ан-
караџ іџіре: џена ре џунџі.
Гурі мумашіџу дџкв џанџалі
шішіџ, іџ унемо гешасџаџу ро-
буше до ікџрткв шара џверсе-
мі џунџісі. Ђџмах ноткелџу
енџхв, унемо кочі џозірвні,
укулі арџо џеміберџџелџу до џа-
арагу џес. Мара џі џанс мар-
џіве џасагані бошішіџу џумо-
хваду нозорі џунџішісі. Гарџ-
вінџебулі ноткелџу доџџанџалџу
дус до берџџеліџ дџрџу џіс.
Іна ікочквлітвндџу чіџе џомолс,
мумас аргувіші арџі морџіаџ
вагџџџврџдџквоні дуді џунџіша.
Сумі дџа гівічквід славїані-
ші махоробаџу робусу, сџудџдџ

звџрџей. Хорошџо бџло бџ раџ-
вести костџрџ, да опџсно, џџо-
бџ егџ не примџгїли врагї.

Луна скрїлася за дерџвья-
ми, и вџ лџсџу сдџлаласџ тџма
непроглядная. Казџлось, дџже
самџ лџсџ уснџль, такџ стџ-
ло тїхо кругџмџ. Стџршіџ
мџльчїкџ, сїдџ, крџько за-
снџль. Отџць дремџль, стџя.
Но вдругџ до егџ чџткаго ўха
донџсся шумџ. Онџ встрепе-
нџлся, и глаџа егџ вшїлїсь
во тџму лџса. Чџ тамџ? Когџ
ждџть? Это бџли тяжџлые и
вмџстџ тороплївые шагї. Вотџ
блїже, блїже, онџ слџшїть
чџ-то дыџанье, слџшїть, какџ
подџ тяжџлыми шагџми тре-
щџть сџчџя. Ясно, это звџрџ.
Пройдџть онџ мїмо їли спџ-
стїтсџ вџ оврџгџ? Вотџ, при-
вџкшіе кџ темнџтџ глаџа раз-
лїчили тџмную маџсу, котџ-
рая отдџлїласџ отџ дерџвьевџ.
Она двїжетсџ прџмо. Тепџрџ
ясно вїдно: это медвџдь. Сџрд-
це отџа сџџлось отџ ўжаса,
онџ бџстро вџскочїлї изџ ов-
рџга, загорџживая дорџгу чу-
дџвїщу. Сначџла звџрџ испу-
галсџ неожїданного появлџнїя
челџвџка, потџмџ страшно за-

хілі, зобалі до зунзіші хорціз. Укулі мумазун гінчквід ішєлуко робушені, цумакунуко мохзілебуро тказун до шіткуко, мідарзєс до варі харосанєцзун. Онцуашо зїзун дїрзу до гамўц-хадун, мучозі нтерєцзун мідарзєс, мучо зїнецзун мідашака-рєс іріцєлі, мідаразєс орінці до гєгночвєс соцєлі. Вэхіолудєс славїанєцз дорзє мунєцїші мочвілі соцєліша. Гуморзєс зїнецзун до орцкєна—музуні вєгєсїладє зїнецїші цзцццєцїші, хвалє амарі-ємері цуморагуна гочвілі нцццєцї. Осурєцї інгардєс, зомолєцзун гінчквідєс мажїра дзєс дошакарєсуконі вєчє, вара сходї, до гінчквідєсукво, мучо дасццєсуконі харосанєцї мунєцїші зрарашїшєні.

ревѣль и брѣсился на него. Но въ тѣ же минутѣ мѣткая стрѣла мальчика попала въ пасть медвѣдю. Разъяренный звѣрь замоталъ головой и съ дикимъ вѣдемъ повернулъ къ немѣ. Онъ смялъ бы молодого храбреца, если бы отецъ однимъ взмахомъ топора не разсѣкъ чѣрепа медвѣдю.

Три дня провела семья славянъ въ оврагѣ, питаясь плодами, хлѣбомъ и мясомъ убитаго медвѣдя. Наконєцъ, отецъ рѣшилъ выйти изъ оврага, пройти осторожно лѣсомъ и узнать, не ушли ли хозары. Къ вѣчеру онъ вернулъся и объявилъ, что враги ушли, что они забрали всё имущество, угнали скотъ и сожгли деревню. Невѣсело было возвращаться славянамъ на своё старое пепелище. Пришли они и видятъ—ничего не осталось отъ ихъ хижинъ, только где-гдѣ торчатъ обгорѣлыя деревья. Жѣнщины плакали, а мужчины рѣшили на другой же день собрать вѣче и обсудить, какъ бы наказать хозаръ за ихъ набѣги.

Пірвелі князеці. 862
цана.

Мажіра дзас мабалі гасу
цкаріші жіле дікаџ вечеву.
Озвръзунайа рду зїна. Арзо бан-
чаландес, ідѣбудес. Болос міо-
рагадū арзі арзоші урчунуа-
шіџ:

— „Чџв ібшакаріџ зїшені,
намүзі гінобчквідазі, мучо даб-
сацазі харосанеці. Мара ма
џџва зогітоленџ, намда харо-
санеці гіманџхўдани іші чџв,
сондаро чџв вебшакарүзі арџо
до вегунуорзванзі зїнецс. Асе,
модосүзі џџва іро іцакіндебу-
зі, музуні вѣзіміне. Гоџа харо-
санецџв гіганџхес џџва, одо
жір-мараші кўнох арзі соџел-
џв зегіанџхв мажірас до, му-
чозі харосанецџвуні, дочу зу-
дееці до дочабахў засілі зва-
неці. Шіші вегугорена џџва,
вагошџуруна џџва Перуніша*
). Мара міцадіџ, іна гвгачкорү-
на џџва!“

Бадүдіџв гџџү до зүдоходү.
Мук-мукі арзо гасоревулі рдес
до готүрхес, мучо зїџв зогџү
марџаліні.

*) Зїна уџоходес ацамі славїанецс мунеціші дуді зог-
ронзіша.

Пѣрвѣе князьі. 862
годџ.

На другой денџ на высд-
комџ холмџ надџ рѣкю со-
бралось вѣче. Шүмно было онд.
Всџ кричали, спѣрили. Нако-
нецџ заговорилџ одінџ изџ
всџхъ старѣйшіи:

— Мы собралісь затѣмџ,
чтобы рѣшіть, какџ наказать
хозарџ. Но я вамџ скажү, что
хозары бүдуть на насџ напа-
дѣть до тѣхъ порџ, покүда
мы не соберѣмся всџ вмѣстџ
и не прогѣнимџ ихъ. Тепѣрь
же, когдѣ вы постоянно сод-
ритесь другџ сџ другомџ, ни-
чегѣ нельзя сдѣлать. Вчера
хозары напали на васџ, а двѣ
недѣли томү назѣдь одна де-
рѣвня набрѣсилась на другүю
и, какџ хозары, сожгла дома
и потоптала засѣянныя поля.
Нѣтъ страху вџ васџ, не бой-
тесь вы Перүна. Но подожді-
те, онџ накажетџ васџ!

Старікџ кѣнчилџ и сѣлџ.
Кругѣмџ всџ молчали, созна-
вая, что онџ сказаль правду.

Вдругџ вдали на рѣкѣ по-

Унело шоріше цкарс горч-
зінду нвшіу; зіс інохедес жу-
рі кочі. Арзоу гемтодурзес
охвенціше до дучкес ціна му-
малу нвшіс.

— „Міс марзена чу Перу-
руні? Гу, зе мешареці, шорі-
ші сумареці рена“, — рагадан-
дес кажа мук-мукі.

Нвшіу зімзодгу згас, до
зіше ішелу моўлірі зомолу
олгмури мосанткоз. Хес убуду
зіс лахварі, хасілас кардемі *),
дус коцьзі **) до очісіс са-
царі, бохча жасаганамо до жаш-
звілі. Арзоу зімеціс зіша до
дучкес міночанаца сумаро.
Мара іу зекажун бадудіс му-
ші цацхаша.

Зіна мізодгуду цсзелі нца-
лоніші орос; зена рду садка-
лі каре, кезебулі чвнше, го-
чабілі чіза діхаж. Орзвали рду
цуші до утрубе. Гонцямілі цац-
хаші каріше цурці мохорцуду,
ікоцкарілі жуалецс герзуду
данчхурі, до мэнзелі-осурі іца-
цуруду до ахазуренду садіс.

Сумару мэнзеламо мінілес
до зегедоходес сжамс, століші
холос, намусузі осурі бадуді-

казалась лодка; въ ней сидѣли
два человека. Всѣ поднялись
съ мѣста и стали смотрѣть
на приближающуюся ладью.

— Кого намъ даётъ Пе-
руръ? Видно пугники, гости
далѣкіе, говорили люди кру-
гомъ.

Лодка причалила къ берегу,
и изъ ней вышелъ стѣтный
мужчина въ вѣдскихъ доспѣ-
хахъ. Въ рукѣ у него было
копье, съ боку мечъ, на го-
ловѣ шлемъ, а за спиной щитъ,
колчанъ со стрѣлами и лукъ.
Всѣ брѣсились къ нему и ста-
ли зазывать его къ себѣ въ
гости. Но онъ пошелъ за ста-
рикѣмъ въ его избѣ.

Она стояла въ тѣни густыхъ
деревьевъ; это была жалкая
лачуга, сдѣланная изъ хворо-
ста, обмазаннаго глиной. Кры-
ша была соломенная и безъ
трубы. Изъ открытой дѣри
избѣшки дымъ валѣлъ стол-
бомъ, на сложенныхъ камняхъ
горѣлъ костеръ и хозяйка суети-
лась, приготовляя обѣдъ.

Гость съ хозїиномъ вошли
и усѣлись на лавку, вѣзлѣ

*) Цвешебурі лекурі. **) Рвінаші буді.

піў діді мардіші гаѣаѣ зігіладгү гасасурѣ. Шхвеѣгү ама-рі-емері зімкодүрѣс. Арзо мот-ваділебуро елүдес, мус ѣзуандү мешареві.

— „Соле мўрүв сі, мешаре? Му ахалі до гасаквірі ле сүані 8уре?“—кіѣхү мѣнзелгү, патіс арзендү до ѣеші.

— „Ма шоріші вореѣ“, уѣуу малүмүрүв.—„Ѕіѣана чѣмі 8інчі до ргілі ре, ікозү Балтіаші зѣаѣісү. Ма варіагі вореѣ, Русіші гамначкані. Молобрѣзі ма ѣе8уре ѣаваді чѣмі Ріурікіѣцкала, мүдосүѣзі новгородалеѣгү мічанѣс тіна оўнча-шуса мунеѣішішані. Рѣгү, ва-8оѣе рігіаноба зінеѣіцкала, рахан моларѣс зінеѣгү зѣва-ше чѣвнда до міѣіс: „Ѕіѣана чѣвні зверсемі до о8оѣурі ле, мара тесіереба ѣеѣі варе. Ѕо-морѣѣз чѣвні опатгүнүша“. Кнїазі Ріурікігү цімалеѣамо зодѣ8унес до дучкес моччанаѣа шхвасүѣзі, вѣаконо міѣінс ідасі зінеѣіцкала Новгородіші зіѣа-наша. Гурүв-ма8ү ма зѣвані зіѣанаші. Зіраѣаша, зүдїбтѣ чѣмі цівчі до зүва8уні зі-неѣс“.

— „До мунѣро сі, варіагі,

столѣ, на который женѣ ста-ривѣ съ глүбдкими покелд-нами поставила угоѣеніе. Ос-тальнїе размѣстїлись стодя. Веѣ съ любопїтствомъ ждѣли, что бўдетъ разскаѣывать пўт-никь.

— Откўда ты странникъ? что нўваго и чўднаго въ твоѣй сторонѣ?—спросїль хозяїнъ, угоѣяя егд.

— Я издалѣка,—овѣѣаль вдїнъ.—Сторонѣ моѣ сурдвая, холдная, лежїтъ вѣзлѣ мўря Балтїйскаго. Я варїгъ изъ плѣмени Русь. Пришѣль я от-тўда съ кнїземъ моїмъ Рїо-рикомъ, когда новгородцы по-звѣли егд кнїжить къ нимъ. Вїдно мѣло бїло мїра у нихъ, что пошлї онї за море къ намъ и сказѣли: „Землѣ наша велика и обїльна, а порядѣа въ ней нѣтъ. Приходите кнї-жить къ намъ“. Князь Рїо-риѣ съ брѣтьями согласїлись и стѣли звать другїхъ, не хо-чѣтъ ли кто иттї съ нїми въ новгородскую зѣмлю. Захо-тѣль я посмотрѣтъ вѣшу стд-рону, оставїль своѣ рдїнү и отправился съ нїми.

— А какъ ты, варїгъ, по-

ашалі чзуніцкѹма поріші Новгородіше?“

— „Ѣзванда ма мобрѣзі мажѣра кнѣзамо, Рѣурікіші наѣсѣмо. Рѣурікіѹ доѹру, до сѹа ѣіші, Ігорі, чічѣ ре, до ѣешгеша ѣіші гѣмаѣ іунчаш Олегі. Ма вореѣ малімурі ѣіші дружінаше; ѣіѹ мумочѣву ма тамогічхаѣѣі ѣзѣва, муда ѣзѣвані кнѣзо іѣуаѣу Олегі, до ѣіс око угаѣі асе ѣзѣва бегара“.

— „Мара чѣв ѣалаѣі Кіевіс ѣопуна кнѣзаѣі, кіні варѣагеѣі, моѣлірі Рѣурікіші дружінаше“, — голѣ хонареѣѹ шакареліше. — „Ѣінеѣс уганѣ чѣв бегарас“.

— „Гічѣудан арѣос!“ міозахѣ варѣагіѣ до гѣсхапу муші охвенѣіше. — „Гічѣудан, намуда ѣалаѣі ѣзѣвані Кіеві ечоѣілі ре, кнѣзаѣі ѣвілірі лена, до арѣо ѣзѣвані ѣіѣана екуѣнебу кнѣзі Олегіс. Ваї уѣерос, до беді ѣіс, міѣв дѣѣерсѣні! Кнѣзі гопірна рѣхілуані ѣзѣва ѣзѣвані втереѣіше, іпатіасі ѣзѣвані чілі до сѹа до ѣуде, до холо гопірна ѣіѣа ѣзѣва діді сашібелс, ѣзѣва ѣеміазінуѣу ѣіші дружінасѣда до мідѣрѣѹ ѣіцѣкала берзенеѣіші олѣмушада.

паль кѣ намѣ изѣ далѣкаго Нѣвгорода?“

— Кѣ вамѣ я пришѣлѣ сѣ другимѣ кнѣземѣ, рѣдственникомѣ Рѣорика. Рѣорикѣ ѹмерѣ, а сынѣ егѣ, Ігорѣ, малѣ и потомѹ-то вмѣсто негѣ бѹдетѣ править Олѣгѣ. Я воінѣ изѣ егѣ дружіны, онѣ послѣлѣ менѣ обѣявить вамѣ, что кнѣземѣ вашимѣ бѹдетѣ Олѣгѣ и что емѹ должні вы тепѣрь платить данѣ.

— Но у насѣ вѣ гѣродѣ Кіевѣ есть кнѣзѣѣ, тѣже варѣаги, пришѣдшіе изѣ дружіны Рѣорика, — послѣшались голосѣ изѣ толпѣ. — Имѣ платимѣ мы данѣ.

— Знѣйте же всѣ! — воскликнулѣ варѣагѣ и вскочилѣ сѣ своегѣ мѣста. — Знѣйте, что гѣродѣ вашѣ Кіевѣ взятѣ, кнѣзѣѣ убитѣ, и что вся землѣ вашѣ принадлежѣт кнѣзю Олѣгу. Гѣре непокорнымѣ и и сѣастіе тѣмѣ, кто покорітѣся! Кнѣзѣ обѣщаѣет захищѣть васѣ отѣ врагѣвѣ вашихѣ, оберегѣть ваші сѣмѣи и домѣ и ещѣ обѣщаѣет онѣ вамѣ богѣтѹю добѣчу, если вы приєднаѣтєсь кѣ егѣ дружінѣ

Зіс око ечоцасі зїнеціші за-
лазі Царєграді *) до збува дудо
зогічбуна, мучомі мдідарі ле
зїнані. Ма зїбуре, збува ака-
ша хвале вагілвна зєжі потке-
ліші ткебіші до зюцуріші гв-
мачамша“.

Арзоґ ізврзїнєс. Голу гур-
мулірі хонарецьву. Мізїнє ха-
зурїду зїгїантхуко варїагіс до
дозвілку зїнані, одо міаре
їараґамі хєзв зомнїдврзв дус.
Мара кандїорі варїагізв ва-
дошзурондв. Зомолі золі гїнї-
лї арзос до уцїу:

— „Піліз ма, до зїцкала
кнїазі Олегі гїногїгана тамас.
Іс міаре нїарі зунсу“...

Бадвдізв зєцїдїрзв зїс до
міовужїн:

— „Ена мошаре ле, ена
сумарі ле зїмі зїс. Вагвгоч-
корданв сумарїші патїцемазв!“

До арзоґ хє дїшзвєс. Ка-
зазв шурбумуо ікоцїс, одо ва-
рїагізв кандїоро гвмїлв, зєно-
доходу нвшіс до мідарзв.

Кїєвіші ечоцауа до кнїазє-
ціші звїлуаші амбєзв хєзє гї-
лв. Кїні дїказв вєчєзв.

Дїонцї, до нурсізв гїаквн
ткарс, одо озврзвнїа шака-

*) Асє зурзєзї узахуна Стамболс.

и пойдєте сь нїмь воеватє-
сь грєками. Онь хочєтє взятє
їхь городь Царь-градь, а вы
самї знаетє, вакь онь богатє.
Я дїмаю, не одїнз разз їз-
дили тудї продаватє мїхї звї-
рїнныє и медь.

Всї зашумїли. Раздїлїсь
гнївнныє крїкї. Інїє готовї
бїли брѣсїтєся на варїага и
убїтє єгѣ, и нїсколька воору-
жєнннхь рукь поднїлєсь надь
єгѣ головїй. Но гордїй варїагь
не испугалєся. Смїлымь взѣ-
ромь окїнулє онь окружїаю-
щїхь и сказїл:

— Убїйтє мєнї, и тогдї
кнїазь Олєгь отомстїтє за мєнї.
Сь нїмь большѣе вѣско.....

Старїкь заслонїлє собдї
вѣнна и воскїкнулє:

— Онь стрїннїкь, онь гостє
вь моємь дѣмї. Пѣмнїтє долгь
гостепрїїмства!

И всї рїкї опустїлїсь. Лїд-
ди, мѣлча, отступїли, а варїагь,
сь гордо пѣднїтой головїй,
мѣдленно вїшелє, сїлє вь лѣд-
ку и уїхїалє.

Вїстє о взїтїї Кїєва и убїї-
ствї кнїазєї бїстро разнеслєся.
Снѣва собралєсь вїчє.

Стамболс.

руагу холо вафіцач. Даболос, бадвдеціше урчїнуашїгу, намузі хедв ірїарцо дацізребу-лвні, гедурзу до міорагадү:

— „Тбува ткураф ізврїнвз, ткурайф токона іцінамдегазі. Вагарцїнїнена тбува кнїазїші нцарїша. Ецадіз тбуванї чїлі до сцуашї гурїшенї... Дүвазуназ, сцуалеці, до мїдабрџаф арзоф Перунїші зваракуаша. Вехвещаф зіс, тзочуванї чзв умосо бедїнереба до сізунче ахалї кнїазїші хес.

Арзоф тцкнаро мїдарзес ткаша. Тезї дїдї емїндорїас гедгудв ошїцанерї чконї. Тїшї тзудо гакїрзес дїдї данчхурї, до мужансв данчхурзв гакїрзунї, бадвдїзв зігеду зіс шхурїші хорці до зобалї. Славїанецї тцкнаро гүрдес до гурс учандес, мучо мїзєндв тїнецішї зваракїс. Цуркї манго мїдешїшє, до дїхас вегїарчүдүда, Перунї мїзєндв зісунї тїна ізуа-тзуду.

Мара наерї рдв тунчі, калканєша морчїлі борїа цашї тцвандецс узанцуандв до мечкордүдв... Азешенї данчхурїші цуркї мїшв цаша. Зваракї рдв мезалїрї. Арзоф гїзврзїнес.

Ужє вечерџло, и туманџ сталь спускаться надь рџкџй, а шумное собравїе всє не расхџдїлось. Наконєцџ, старџїшїй изь старїковџ, сїдџвшїй всє врємя вџ глүбџкой задүмчївости, всталь и заговорїлџ:

— Напрасно вы шумїте, напрасно хотїте протївиться. Не одолџть вамџ дружїны кнџз-зя. Подүмайте о жєнахъ и о дџтяхъ вџшихъ... Покорїмся, дџти, и пойдємъ всџ принестї жєртву Перүну. Бүдемъ молїть егџ, чтџбы онџ далџ намџ побџльше счџстїя и покџя при нџвомџ кнџзџ.

Всџ тїхо напрџавїлись вџ лџсџ. Тамџ на обшїрной полџнџ стоялџ столџтнїй дүбџ. Подџ нимџ разложїли большџй костєрџ и, когдџ онџ разгорџлся, старїкџ положїлџ на негџ мџсо барџна и хлџбџ. Славїане тїхо стояли кругџмъ и наблюдџли, какџ бүдетџ прїнята ихъ жєртва. Если дымџ прїямїмџ столбџмџ подїметсџ вџврху, а не бүдетџ стлџтсџ по землџ, то знџчитџ Перунџ прїнялџ еє.

Но вџздухъ былџ тихъ, лїшь їзрџдка лџгкїй вџтерџкџ про-

нѣс. Дічкес біра, схапуа ху-
ціші.

Дісерв. Цагу муріцхеціз
гічквачку. Данчхуріші алі іро
умосо ірчіолебуду, чи́за піна-
дачхурі́з го́бунду ца́ші нобе-
лецьс до сунъегарду славіане-
ціші сьзвамі пісв.

Цінеціші біра ірчзіледу
шорс-шорс зурумі ткаше, до
ошбу́ринуанду чи́че ма́ввінъа́зу
чітецьс до ноткелецьс...

Владімірі Цмінда,

„Болісінаџе“

(980 цанаше 1015—шаху).

Оші ца́назу му́клву зіші
укулі, мужансвці гічкву Рүсі-
ші зі́заназі. Ці дрос екі кнѣ-
зедес Ріу́рїкї, Олегї, Ігорї, чи́-
лі Ігорїші Олга до сьзуа зіне-
ціші Сві́атославі. Інеці гі́зіан-
џхүдесв Саберземосв, алүндесв
гохолуаші халхецьсв, іморчілен-

бѣгаль по вершінамъ деревь-
евъ и замираль....

И дымъ ко́стра высоко под-
нялся къ небу. Жертва бы-
ла принята. Всѣ зашевелились
кругомъ. Начались пѣсни, пляс-
ки, хороводы.

Наступила ночь. На небѣ
замерцали звѣзды. Пламя ко-
стра разгоралось всё ярче и
ярче, красными свергающими
языками перебѣгало по сучь-
ямъ деревьевъ и освѣщало
красивыя лица славянъ.

И раздавались ихъ пѣсни
далекò далеко по дремучему
лѣсу и пугали онѣ малень-
кихъ дремавшихъ птичекъ и
звѣрьковъ....

Владимиръ Святѡй

„Красное солнышко“.

(„Свѣтъ очей“).

(980—1015 г.).

Сто лѣтъ прошло съ тѣхъ
поръ, какъ началась Рүсская
земля. Въ это время въ ней кнѣ-
жили Рѡри́къ, Олѣгъ, Игорьъ,
женà его́ Ольга и сынъ ихъ
Святосла́въ. Онѣ ходили не
разъ на Гре́цію, бились съ
сосѣдними народами, покоряли

десу славѣанецѣші халхеѣсу до
гіѣіодвандес огаѣуреѣс. Русу-
ші зѣзана ірдѣду чѣ-чѣз. Хал-
хѣву зѣіодву Олегіс „гурзахві-
лері“, Олгас— „брзени“. Олга-
ші дрос горчѣндѣ Русеѣіс зрі-
сѣіанобаѣву: Олгаѣу міаро каѣза-
мо міѣву цм. наѣуа. Мара халхі
холо ваарцхѣду аѣамобас; іварі
сѣуа Олгаші, Свѣіатославіс, вѣ-
корду мѣнаѣуконі. Іс іро шѣдѣ-
ні-хвале лѣма до зѣсхуріші зварі,
генѣхаѣа до сахелі русуші хал-
хіші, со чодѣду ахалі рѣуліша
ѣомолі малѣмурсу.—Свѣіатосла-
віѣву шурдѣмасѣ мушіс гуурѣву
Русіші зѣзана муші сѣуалеѣсу:
унчаші, Іарополкі, ѣодаахунѣу
Кіевіс; маѣіра, Олегі, древлѣа-
неѣіші зѣзанас, ондо укулаші,
Владімірі, новгородалеѣіші зѣху-
алаѣву мѣдаачѣву Новгородіша.
972 цанас Свѣіатославіѣву до-
ѣуру, до малѣс зѣіші жірі ун-
чаші сѣуалеѣѣву цеекідес арѣі-
анс до гіѣіанѣхуудес царамо
арѣіанс. Олегіѣву інѣу лѣмаше
до мѣіруледѣні гегіванѣнѣхѣ хін-
ѣіше до ѣеѣаанѣкѣчкѣу геванѣ-
хеѣі цѣенеѣс. ѣешіітку зѣна-
ні, Владімірі, Новгородіші кнѣ-
зѣву, ѣомііѣунѣу варѣагеѣі, гі-
нуугѣво Іарополкіс Олегіші

славѣінскіа племенѣа и налага-
ли на нихъ дѣни. Русская зем-
лѣ росла мѣло по мѣлу. На-
рѣдѣ прозѣвалъ Олѣга вѣщимъ,
т. е. кудѣсникомъ, чародѣемъ;
Ольгу—мѣдрою. При Ольгѣ
появилась на Русі Христѣва
вѣбра: Ольга со мнѣгими людѣ-
мі приняла св. крещѣніе. Но
нарѣдѣ не отставѣлъ отъ язѣ-
чѣства; дѣже сынъ Ольги, Свя-
тославъ, не хотѣлъ крестіть-
ся. У неѣо тѣлько и бѣло на
умѣ, что кровѣвыя сѣчи, бо-
гатѣрскіа набѣіги да вѣінская
слѣва імени русскаѣо, не до
нѣвой вѣіры бѣло сурѣвому
вѣіну.

Святославъ ещѣ при жѣзни
своей раздѣліл Русскую зем-
лю мѣжду своими сыновѣами:
стѣршаѣо, Іаропѣлка, посадѣлъ
въ Кіевѣ; вторѣѣо, Олѣга, въ
Древлѣінской землѣ; а мѣдѣ-
шаѣо Владиміра, по прѣсѣбѣ
новгорѣдѣевъ, послѣлъ въ Нѣв-
городъ. Въ 972 годѣ Свѣіо-
славъ ўмеръ, и сѣѣро два стѣр-
шіе еѣо сѣна перессѣорились
мѣжду собѣю и пошлі другъ
на другѣ рѣтѣю. Олѣгъ бѣжалъ
сѣ бѣа, упѣлъ сѣ мостѣа въ
ровъ и былъ задѣвленъ нава-

Звілуані. Іхазвребуду цімаші
гіонзхащупані, Владімірѣв мі-
індому чіліші тхуала до ці-
мѣчу Полоцкіні князі Рогво-
лодіс маребелі ошанч ціші ці-
расѣуа Рогнедѣшіша. Ондо Рог-
неда шанілі рдѣ Іарополкіше.
Рогволодіѣв кіѣх сѣуас, ѣвго-
коніаво мідѣѣуневе Владімірсіа?
Рогнедаѣв угааму: — „Вамоко
мувонтѣке сѣуа муархешіс, мо-
ко ваѣуне Іарополкіс“. Нач-
ѣумелі маребелеѣѣв діірѣс до
ѣууціс Владімірс Рогнедапі
нарагадуеѣі. Владімірѣв ге-
еѣѣаму до цігіанѣхв полоцѣе-
леѣс, гѣчоѣу Полоцкі, довілв
Рогволоді до ціші жірі сѣуа-
леѣі, до Рогнеда нзало міде-
еѣуну до ѣекіхуну.

Гѣчоѣу Полоцкіні, Владі-
мірѣв цігіанѣхв Іарополкіс до
малас гаѣзуу саѣме улмууро.
Владімірѣв діічкѣ хвалѣ ѣелі
Рѣсѣжіші князоба. Ціѣв цігі-
ічкѣ муші галовавіші мук-мукі
ѣаконіеѣіші годѣума до ціне-
ѣіші зварако каѣаші шеціруа.

Сѣудудѣв ціцкала Кіевіс арзі
варіагі—ѣрістіане. Арзіша ве-
зіреѣѣв до бадѣдеѣѣв кенчі
ѣуурѣвес, мі око увілесѣкѣ зва-
рако ѣоронѣеѣішані, кенчіѣв

лївшімися на негѣ конїми.
Узнѣвши про ѣто, Владімірѣв,
князь Новгородскїй, привѣлв
варяговѣв, чѣтобы отомстїтї Яро-
пѣлку за смерѣть Олѣга. Собї-
раѣясь итїї на брѣата, Владі-
мірѣв вздѣмалѣв женїтїся, и по-
слѣлв кѣв пѣлоцкому князю
Рогвѣлду свѣтатѣв дочѣв егѣ
Рогнѣду. А Рогнѣда былѣв ужѣ
просвѣатана за Яропѣлка. Рог-
вѣлодѣв спросїлв у дѣчерї, хѣ-
четѣ ли онѣ итїї за Владі-
міра? Рогнѣда отвѣчалѣв: „не
хѣчѣв разувѣтѣв сїна рабїни,
хѣчѣв итїї за Яропѣлка“. По-
слѣнные свѣаты вернѣлись и
пересказалї Владіміру словѣ
Рогнѣды. Владімірѣв сїльно
разгнѣвалѣся, пошѣлв на поло-
чанѣв войнѣю, взялв Пѣлоцкѣв,
убїлв Рогвѣлда и двухѣв егѣ
сыновѣй, а Рогнѣду взялв се-
бѣв вѣв жѣны насїльно.

Овлѣдѣв Пѣлоцкомѣв, Вла-
дімірѣв пошѣлв на Яропѣлка
и скѣро окѣнчїлв дѣло безѣ
бїтвы. Владімірѣв сталѣв одїнѣв
княжїтѣв на всѣй Русї. Онѣ
прїнялѣся стѣвїтѣв вокрѣгѣв сво-
егѣ тѣрема кумїры и прїно-
сїтѣв имѣв людѣй вѣв жѣртѣву.

Жїлѣв тогѣда вѣв Кіевѣв одїнѣв

ჴმოხვადუ აზე ვარაგისი სუას. ჴომუუჩხვეს ვარაგისი კაჴა; ჴინეჴუ ჴომორჴეს დო უჴიის ჴის:— „სჴანი სუას ჴუმოხვადუ კენჩიჴუ; ჴორონჴეჴუ ინეხეს სჴანი სუა, ჴეხეხტირაჴუ ჴინა“. ვარაგისი უგამუ:— „ინეჴი ჴორონჴეჴი ვარენა, — ინა რენა: ამუდჴა ჴელი რე, ჴუმანი დოზოდუ. ჴორონჴი არჴი რე, ნამუსუჴი მარსუ ოგანი ბერჴენეჴინი; ჴიჴუ აჴეჴუ ეა დო ჴიჴანა, მურიჴეჴი, ჴუჴა, აჴა დო კოჴი; ონდო ჴჴვანი ჴორონჴეჴუ მუ აკეთეს? დუდო მუნეჴი ნაჴოლემი რენა; ვემეხა მა სუას ეშმაჴეჴს“.

ჴუმალირეჴუ ჴეეჩის ხალხის ნარაგად ვარაგისი. ინარჴუ გეჴუ დო ჴიგიოჴუ ვარაგისი ჴუდეს.— „ჴომუჩიჴუ სუა ჴორონჴეჴისი შიოჴირებელო“, ჴვარანდუ ხალხი. ვარაგისი უგამუ:— „ჴინეჴი ჴორონჴეჴი ჴორენანდა, ჴომააჴვანუ აკა ნამუჴინი მუნეჴისე, — ონდო ჴჴვა მუჴუ ეგორჴეს“? ხალხისი დიჴვრისუ დო ჴიმიადუნუ ლაჴარეჴისი მიჴოთაჴას. ჴუდეჴუ იკოჴი დო ჴეჴინჴკაჴკუ ვარაგისი დო მუჴი სუაჴი. ჴინეჴი რდეს პირველი ჴრისჴიანე ნანჴვალეხი რუსეჴის; ჴმ. ოხვამე დჴაჴუენს ჴინეჴისი გოსაჴინეჴუ სახელო ჴედორე დო ივანეჴი.

ვარაგისი—ხრისჴიანისი, უნეგი ბილჴ სისი, ნა ეჴოგი სისი ი პალჴ ჴრებიჴი. პოსლალჴი კჴ ვარაგისი ჴოდეჴი; ონი პრისჴილჴი ი სჴაჴალჴი ემუ: „ნა ჴოეგი სისი პალჴ ჴრებიჴი; ბოგი იჴვოლილი ეგი სეხჴ, პრინესემჴ ეგი ვჴ ჴეჴტუ“. ვარაგისი ოვჴჴალჴ: „ჴო ნე ბოგი, ა დერეო: სეგოდნია ჴჴლო, ა ჴავტრა სნიეტჴ. ბოგი ოდინი, კოჴდრომუ პოკლონიჴოსჴი გრეხი; ონი სოთვორილჴ ნეხო ი ჴეჴლი, ჴვჴჴჴი, ჴუნუ, სოლნეხე ი ჴელოვჴკა; ა ვაჴი ბოგი ჴო სჴჴლალჴი? სამი ონი დჴლანნი; ნე დამჴ ი მoeგი სისი ბჴსამჴ“.

პოსლანნი პერესჴაჴალჴი ნაროდუ ოვჴეტჴ ვარაგისი. ჴოლჴა ვოოჴჴილჴაჴი ი პოვალჴილჴი კჴ ეგი დომუ. „პოდავაი სისი ვჴ ჴეჴტუ ბოგამჴ“, კრისჴალჴი ნაროდჴ. ვარაგისი ოვჴჴალჴ: „ესლი ეჴო ბოგი, ჴო პუსჴ პრისჴილჴოჴი კოგი ნიბუდჴ იჴჴ სოიხჴ: ა ვი ჴეგი რასოხილჴისჴ?“ ნაროდჴ ვოპილჴ ი ბრდესილჴი რუბიჴ სჴნი; სჴნი ობვალჴილჴი ი ჴადავილი ვარაგისი სჴ სისომჴ. ეჴო ბილი პერვეხე ხრისჴიანსკიე მუჴენიკი ნა რუსი; სვ. ჴერკოვჴი პრადნუეტჴ იხჴ პამაჴი პოდჴ იმენემჴ ჴედორა ი ივანა.

Владімірі цаконецьс алінан-
 ду, мара лума іро ґошуду; гі-
 зіанґхууду мук-мукіані каґас
 до орууду до іґічоґунду ґі-
 нецьс; міґінеецс мідеуґанду ґа-
 лаґецс, міґінеецс гіґіодванду
 оґаґурсв.

ґаші мідарґу міаро борґі-
 ґу. Арґіша ґуморґесв Влади-
 міріша болгарецґу, намусґґі
 маґометґші сартцмуноба укв-
 небудесі, до уґііс: — „Сі кнґязі
 ґрзени реґу, до ваґіґу рґулі:
 давґні рґулі чґуґні до уґері
 ґоронґі чґуґсв“. — „Мучомі
 ре ґзвані рґулі?“ кіґху кнґя-
 зіґу. Болгарецґу ґууґііс ґіс,
 мучомі рдґ Маґометґші рґу-
 ліні до уґііс вґчкуме ґеґіа,
 вґшве ґвініа. Болгарецґіші уку-
 лі ґуморґесв немцезґу; інеґі
 маачґу Роміші папаґу, дуді чґко-
 йндарі латінеґіші сартцмуунґ-
 башіґу. Владімірґу мірчґілуу
 ґінеґі до ґзуу: — „Меурґу ґу-
 деша, чґуґні цвешецґі ґзвані
 рґулсв ваґебулендес“. Укулі
 ґуморґес Владіміріша уріецґу
 до дуучкес цзваґа мунецґіші
 рґулсв. — „Соре ґзвані ґіґа-
 на?“ кіґху Владімірґу. — „Іе-
 русалемс“, уґііс уріецґу, —
 „мара ґоронґу ґаачґорґу чґу-

Служа ідоламґ, Владімірґ
 не забываць однаґо дґль рат-
 ныхґ; войноґю ходіць онґ на
 окрґстные народы и побґ-
 ждаль ихґ всґхґ: у коґо отби-
 раль города, на коґо накла-
 дываль дань.

Таґь прошлґ не маґо врґ-
 мени. Однаґды пришлі кґ
 Влади́миру болгары, вґрою ма-
 гометане, и сказа́ли еґу: „Ты
 князь му́дрый, а не знаешь
 закона: вґруй вґ законґ нашґ
 и поклонись боґу нашему“. —
 „А какой вапґ законґ?“ спро-
 сіль князь. Болґары расска-
 зали еґу, како́в законґ ма-
 гомето́в, сказа́ли, что нельзґ
 йсть сви́нны, нельзґ пить ви́на.
 Послґ болґарґ пришлі кґмґцы,
 а присла́ль ихґ римскі́й папа,
 гла́вный архіерей латинской вґ-
 ры. Владімірґ вґслушаль ихґ
 и отвґчалґ: „идіте домо́й, отцґ
 наши ва́шей вґры не прини-
 мали“. Потомґ явились кґ
 Влади́миру еврей и ста́ли вы-
 хвалять еґу своё вґру. „А
 гдґ земля ва́ша?“ спросіль
 ихґ князь. — „Вґ Іерусали́мґ“,
 отвґчали еврей, „но Боґґ раз-
 гнґвался на отцѻвґ на́шихґ
 и расточіль ихґ по всґмґ

ні цвешіс до гекаарѣву ірі зі-
 занеціша подаші геша“. Влади-
 мірѣву уцуу зінецьс зеші га-
 ма: — „Боронс рѣбордітѣво зѣва
 до зѣвані рѣуліні, аші вакор-
 пачундес зѣва іна; зѣва гоко-
 нано, чѣвѣі зеші маѣолані?“
 Даболос берзенецьѣву зумуучѣвес
 мунеціші філософосі (брзені).
 Іѣу міаро ечуу Владімірс Брі-
 сѣшні рѣуліні геша до зѣзір
 зіс нахантѣ сатанцеліші: мар-
 зѣалеці рдесѣ марзгваніше до
 міішес опурезіша, до зѣулеці
 рдесѣ кварчханіше до міішес
 цоцохеціша. Владімірѣву міока-
 шѣ до зѣуу: — „Ніте зінецьс
 мізі морзгвіше геренані, до ваї
 зінецьші пода, мізі кварчхіше
 ренані“. — „Богоко рде мар-
 зѣаліда, міівааці“, уцуу філо-
 софосіѣву. Владімірс окордѣ мі-
 іцїрѣво, міісхунуко до аѣе-
 шені гуутуу філософосі, мара
 мідаачінѣ гїібцінерѣву холо ча-
 хансіа.

Мажїра цанас дошакаруу
 Владімірѣву муші везїреці до
 зѣлаціші бадѣдеці, зѣечѣ зї-
 нецьс, му зѣвііс болгарецѣву,
 уріецѣву, немецѣву до берзе-
 нецьці, до віѣхѣ зінецьс ілача-
 ма. Везїрецьѣву до бадѣдецьѣву

стрѣнамѣ за грѣхї“. Влади-
 мирѣ сказаљ имѣ на ѣто:
 „ѣсли бы Богѣ любїљ васѣ и
 закѣнѣ вашѣ, не былі бы вы
 расѣяны по всѣй земљѣ; вы
 хотїте, чѣобы и намѣ тѣже
 бїло?“ Наконецѣ грѣки при-
 слѣлі кѣ князю своего філо-
 софа. Онѣ мнѣго говорїљ
 Владіміру о хрїстіанской вѣ-
 рѣ и показљ емѣ изображѣ-
 ніе стрѣшнаго судѣ: прѣвед-
 ніки былі по прѣвую стѣрѣну
 и шлі вѣ рай, а грѣшніки
 находїлись по лѣвую рѣку и
 шлі вѣ мѣку вѣчнѣую. Влади-
 мирѣ вздохнѣљ и сказаљ: „до-
 брѣ ѣтимѣ одеснѣю и гѣре тѣмѣ
 ошѣю“. — „ѣсли хѣчешѣ бытѣ
 сѣ прѣведніками“, сказаљ фи-
 лѣсофѣ, — „то крестїсѣ“. Вла-
 дімірѣ хотѣљ пораздѣматѣ и
 поразсудїтѣ, а потѣмѣ отпѣс-
 тїљ філѣсофа, сказаљши емѣ:
 „пождѣ ещѣ немнѣго“.

На другѣй годѣ собрљљ
 Владімірѣ своихѣ боїрѣ и го-
 родскїхѣ стѣрцевѣ, расказаљ
 имѣ, чѣ говорїли болгѣры,
 еврей, нѣмцы и грѣки, и спра-
 шиваль совѣта. Боїре и стѣр-
 цы отвѣчѣли: „самѣ, князь,
 знѣешѣ, чѣ своего нїкто не

удііс:— „Дудо, кнїазі, зогічзв, мушіс мізіні вѣгорансі, до зугово зешііткве цггрода, гекаачзві каза шіотквебуша, мі мучо алінансв Ђоронсі“. Ђе рагадізв ехуцу Владімірс, до мідачзу візі гажіері каза, діо болгарецїша, укулі немецецїша до берзенецїша. Мудос генаціна болгарецї до немецецїшісв, зуморзес Цареградїшані, патріархізв зоцу геіонцкіісво тіруа, мучозі дзахусі до зїгіорінессво русецїші муначзумелі каза цггрі ардгілісі, солезї гѣгонессво до зїрессво цїроні. Русецзв гѣсоресв, оцзвессв берзенецїші рцулі, до ділі патїзв до сачузарїзв дірзес зудеша.

Владімірзв кіні дошакаруу везїрецї до бадудецї. Начзумелецзв ічііс:— „Вордізв чзв болгарецїцкала, ворцкедізв, мучо інецї охвездес Ђоронс мечетісі уортказуезї; марсв іганс, зешадоходу до гвзїцінеханга цало; інецїцкала хіарулоба варе, варі цухареба ре; інецїші рцулі варе цггрі. Вордізв чзв немецецїцкала до ворцкедізв міаро шхва до шхва нїналецс, ондо сісзваме

хуліть; колї хдчешь іспїтатъ гораздо, пошлі разузнатъ, какъ кто служитъ Бѣгу“. Рѣчь ѣта полюбилась Владиміру, и онъ послалъ дѣсять смышлѣнныхъ мужей, сначала къ болгарамъ, потѣмъ къ нѣмцамъ и къ грекамъ. Когда посланные, побывавши у болгаръ и нѣмцевъ, пришли въ Царьградъ, патріархъ велѣлъ устродитъ службу церковную по прѣздничному и поставилъ русскихъ на простѣрномъ мѣстѣ, чтѣобы все видѣли и слышали. Русскіе изумились, хвалили службу грѣческую и бѣли отпущены домої съ чѣстью и богатыми подарками.

Владимиръ снова собралъ старцевъ и бояръ. Послѣ стали разсказывать: „Ходили мы къ болгарамъ, видѣли, какъ онї молятся въ мечети стоя, безъ пояса; поглонится, сідеть и глядїть по сторонамъ, какъ безумный; у нихъ не веселье, а печаль и смрадъ; не хорѣшъ законъ ихъ. Бѣли мы у нѣмцевъ и видѣли въ храмахъ ихъ многія службы, а красотѣ не видѣли никакѣй. Наконѣцъ пришли мы къ грекамъ, и повелї

музунс ваубуду. Укулі бумо-
брїѣ чѣв берзенеѣша, до мї-
дамїзунес чѣв охвामеша, до
вамїчудесу чѣв, час вордїзо
до фїзанас; музунї фїзанас ва-
ре іцгура сісѣваме. Міѣї кочї,
арѣша фогугемуануанс намосї,
укулі вачѣуунс колос; фешї
чѣв вамокона шхва рѣулі. “
Везїреѣву уѣїс Владїмїрс:—
„Убадо фордукко берзенїші рѣу-
ліні, вемїѣанду фїзанашї уч-
кверашї сѣанї даді Олга.“—
„Сѣре чѣв ібнаѣаѣї?“ кїѣху
кнїазїѣву.— „Со сі гїсхунунї,“
уѣїс везїреѣву.

Владїмїрѣву іцїр казахалаѣ
мїѣвуко ахалї рѣуліні; іс окор-
ду озїруко берзенеѣс, намуда,
мїѣанду фїнеѣшї рѣулї, ішенї
ѣмахїанї шоро фудосѣудуду
дудїшуулї Рвсїші кнїазонї до
вешїду гїлаараѣалї берзенеѣшї
хенѣуѣѣїшїні. Фешенї фїѣву
мїдарѣву берзенїші фалаѣї Кор-
сунїша (Крвмїша) до мїаро
хандашї укулі гѣчоѣуу фїна.
Аѣауре фїѣву меучїну берзене-
ѣшї імператореѣї Васїлі до
Константїнес, намуда фїс фї-
мїатхїїсвуко мунеѣшї да Ан-
нанї, вара фїгїанѣхуу Царегра-
дїсв. Імператореѣву муучїнес,

нась въ цѣрковь, и не знали ли,
на небесахъ или на землѣ, ибо
на землѣ нѣтъ таковъ красо-
ты. Всякій человекъ, когда
ввѣситъ сладкаго, не захочетъ
ѣсть горькаго; такъ и мы не
хотимъ другой вѣры“. Боіре
сказали Владїмїру: „если бы,
не хорошѣ былъ законъ грѣ-
ческій, не приняла бы егѣ
бабка твоя, Ольга, мудрѣй-
шая изъ людей“.— „Гдѣ же мы
крещенїе примемъ?“ спросилъ
князь.— „Гдѣ тебѣ любо“, отвѣ-
чали боіре.— Владїмїръ за-
думалъ взять съ боіу новую
вѣру; онъ хотѣлъ показати
грѣкамъ, что принявши ихъ
вѣру, останется по прѣжнему
вольнымъ русскимъ княземъ и
не будетъ подручникомъ грѣ-
ческихъ царей. Для этого онъ
послѣлъ на грѣческій городъ
Кѣрсунь, въ Крымъ, и послѣ
мнѣгихъ трудовъ взялъ егѣ.
Отсюда онъ послалъ сказа-
ти грѣческимъ императорамъ,
Васїлію и Константїну, чтобы
выдали за него сестру ихъ
Анну, иначе онъ пойдѣтъ на
Царьградъ. Императоры отвѣ-
чали, что выдадутъ за него
сестру, если онъ приметъ кре-

зїмебчанзїа дас, мїназуїада, вара асамс зрїсзїенеу мїдаа-бунасі вешуубебуїа. Зїцкала Владїмїрзу меучїну, хазурї ворезу оназалова. Зїузу зїдїбу-неес Анна, моларзуко Русезїшанї. „Чзїмі езїанї уа до тквеоба—арзї ренїа“, рагадан-ду їна: „чзїмо уцгунїа зазїанї зурава“. Укулі музїрдунї деезанаху, до мудос зуморзу Корсунїшанї, Владїмїрзу хезе холо дїназу до назуас зїгїодвес сахелї Васїлі, до назуашї укулі мїдарзу Аннамо гвїр-гвїнїші гїодгмуша.

Рагадана, намуда Владїмїрзї борзїс ачуува золезу, до дїназуве хезе ешвелуа, адїдуа Ѓоронзїа до збуа:— „Асе ма зешїїбтквї бецїзї Ѓоронзї!“ Ѓозїрес зенанї, мїаро зїшї дружїнецзї мїназес.

Дїрзу Кїевїшанї, Владїмїрзу зоцї арзо цаконїєцї їко-квезесуко до данчхурсудочвесуко, ондо Перунї зумусзвесуко цхенїші куделсу до гвалаше генаасаргалесуко Дне-прїшанї. Халхїзу їнгару, мара кнїазїша мїс оцдїрїнеду. Укулі Владїмїрзу гекаарулуу каза, дїшакаруко зелї залазїу цка-

щєнїе, а за язїчнїка хрїстї-анка поїтї не мѡжеть. Тогда Владимиръ отвѣчалъ, что готѡвъ крестїться. Съ трудѡмъ уговорїли Анну ѣхать въ Русь. „Мнѣ итїи туда все равно, что въ плѣнъ“, твердїла она: „лучше бы мнѣ здѣсь умерѣть“. Наконѣцъ, она согласїлась, и когда прїѣхала въ Корсунь, Владимиръ тотчасъ крестїлся, былъ названъ во св. крещенїи Васїліємъ и послѣ крестїнъ пошелъ съ Анною къ вѣнцї.

Розказывають, что у Владимира передъ тѣмъ разболѣлись глаза, и что послѣ крещенїя онъ тотчасъ же выздоровѣлъ, прослѣвилъ Бога и сказалъ: „теперь я узналъ истиннаго Бога!“ Увидѣвши это, многїе изъ дружинны еготже крестїлись.

Вернувшись въ Кїевъ, Владимиръ приказалъ рубить и жечь все кумїры, а Перїна велѣлъ привязать къ хвостї коня и стащїть съ горы въ Днѣпръ. Народъ плакалъ, но кнїазю не перѣчилъ. Потѡмъ Владимиръ разослалъ по городу гонцѡвъ созывать весь на-

рі пісі. Мажіра дѣа очумарес ілеелу князі Владімірѣу Днепріша берзенеціші папалецашо. Халхіѣу дішакарѣ лухѣунзі; мізінѣ мішардѣ тѣкарс кісеріша, мізінѣ кудріша; чіѣавеці гілеешесѣ соде умарчхаші рдуні згасі до вара іцуухедес дідалецс до мумалецсѣ; папелі кіѣхулендес хвамецс. Владімірс охіолудѣ, мучо муѣу до муші халхіѣу зічінес Ёоронѣні до іхваму аѣаші: — „Ёоронѣ, горчѣнуу ца ко зіѣанаші, зіміоціні зѣ ахалі халхі сѣавс, до зѣацалі зінецс, Уѣалі, Сі зогічінані, чішімарті Ёоронѣні, мучоѣ очінебаѣѣ зіѣана зрісзіанецішісі; даумаргі зінецс рцулізі, сімарѣзі до мазі зуммехварі, Уѣалі, монірзе нтеріцкала, до, ішендебулс Сѣанде до Сѣані гінорінаше, морцінаѣѣ зіша“. Доваѣу кіевліанеціні, Владімірѣу дічкѣ охвамеціші шеноба зі арділецсѣ, содезі гедгудес цумах цаконіеціні; зѣалаѣецс до соѣелецс каѣас узоцундѣ мінаѣесѣкові до ірі оканеціша окіочѣвандѣ папеліс. Ірідіхас халхі арѣіледѣ, іші зоѣуаші іѣоренці мізіні вардѣ;

рѣдѣ на рѣкѣ. На другѣй денѣ, ўтромѣ, вѣшелѣ князь Владімірѣ на Днѣпрѣ сѣ царіцѣными и кѣрсунскіми свящѣниками. Нарѣду собралосѣ вѣдимо-невѣдимо; одні стоялі вѣ водѣ по шѣю, другіе по грудѣ; дѣти ходілі, гдѣ помельче у бѣрега или сидѣлі у матерѣй и отцѣвѣ на рукахѣ; свящѣнники читали молитѣвы. Владімірѣ, радѣясѣ, что самѣ онѣ и егѣ лѣоді познали Бѣга, произвѣсѣ такѣю молитѣву: „Бѣже, сотворіѣый нѣбо и зѣмлю, прізри на нѣовыя лѣоді сія, и даждѣ имѣ, Господі, увѣдѣти Тебѣ, істиннаго Бѣга, яѣо же увѣдѣша стрѣны христіанскія; утверді и вѣѣру вѣ нихѣ праву и не совратіу, и мнѣ помозі, Господі, на супротіѣвнаго врагѣ, да надѣясѣ на Тя и на Тѣвою держѣву, побѣждѣ кѣзни егѣ“. Крестіѣвѣ кіевліанѣвѣ, Владімірѣ началѣ стрѣдїтѣ цѣркѣви вѣ тѣхѣ мѣстахѣ, гдѣ стоялі прѣжде куміры; по городѣмѣ и сѣламѣ заставлялѣ лѣудѣй крестітѣсѣя и всѣюду разсылалѣ свящѣнниковѣ. Почті вездѣ народѣ слѣшалсѣя и прѣтїѣвѣ кнѣжескаго прікаѣза не шѣлѣ;

амарі-емері цвеші ацамеціші
меті. Новгородіу ібуу шхваше
умосі цініанѣу, до зїна датц-
кнарес діді хандаші зудо до
лгмаші. Владіміріші дрос, му
сакурелі ре, зелі Русеці вана-
зеле; зецгура діді саѣмешо
окорду міаро дро до ханда.
Мара муці унзалаші рдвні, га-
зеебулі рду, мара зес міаро
хе унцкуу зїѣу намуда сахѣо-
церілі гїноѣаргмілі рду славїа-
нурїшанї, зешенї намуда хал-
хіс шеулебуду Ѓоронс охвещу-
ко охвмес муші нїнаѣї. Цїн-
геці гїноѣаргмес цм. Кїрілле
до Меѣодїѣу, опї цанашї кв-
нох Владімірішахв. Владімірѣу
зоѣу гегночаресуво зї цїнге-
ціні до, раханв іцквма мїзїн-
су ваучѣвду чаруа до кїѣхірі,
зоѣу гвцзууѣунесуко діді каѣас
сѣуалесці до огууресуво ѣаѣар-
двні.

Гвало шхва кочо гїнїрѣу
зрїстіанобашї меѣалашї укулі.
Ѓїїлвндѣу, мара хвале зїшенї,
дудї іпатууконї. Ѓе дрос на-
бетано мїшхїрв Русеціс абра-
гобаѣу. Чкоїндареѣѣу уцѣес
Владімірсі, муше васаценѣїа
абрагеѣїа. „Цодаша мошѣу-
рунїа“, угамѣ Владімірѣу, до,

лишь где-гдѣ усѣрдные явля-
ники стѣли за своихъ йдо-
ловъ. Новгородъ былъ упор-
нѣе всѣхъ, и новгородцевъ
усмирїли съ великимъ тру-
домъ, послѣ большой сѣчи.
При Владимирѣ крестїлась, ра-
зумѣется, не вся Русь, на та-
кде больше дѣло надо было
много времени и хлопотъ. Но
самое трудное уже было сдѣ-
лано, и этому много помогло
то, что священныя книги бы-
ли уже переведены на славян-
скїй языкъ, значить народъ
могъ молиться въ цѣркви на
своѣмъ языкѣ. Книги перевели
святые Кїриллъ и Меодїй,
больше ста лѣтъ до Владими-
ра. Владимиръ велѣлъ пере-
писывать эти книги и такъ
какъ грамотныхъ не было тогда
на Руси почти вовсе, то при-
казалъ отбирать сыновей у
лучшихъ людей и отдавать ихъ
въ книжное ученье. — Совсѣмъ
другимъ человекомъ сталъ Вла-
димиръ съ тѣхъ поръ, какъ
прїнялъ Христову вѣру. Вой-
ны хоть и приводилось ему
вести, но только для того,
чтобы оборонять землю. Въ
это время сильно развелїсь на

33

Зінеці до бадудеціші зхуала-
шені, пічкв зінеціші саце-
ба. Зјуучзудв, мучо Зрісте-
ші рцулі зоцнсу гумоціні ко-
чішісі, іна учануандв муші
дохореша чічіеґс до зарібеґс,
до зоцнвдв меческво ошумалі,
очкумалі до царані. Мара
мучо арзэ лехеґс до ушуле-
береґс ашо вамаарзедвні зу-
учзудвні, зоцв зінецішо ішо
гілееґескво залазеґіша зобалі,
хорці чхомі, шхва до шхва
ортвінулоба. Ірі жашха до джа-
ху дзалеґс Владімірі орзудв
діарас до апецендв казас, —
діді казас до зарібеґс; одо
зарібеґсв насадісв царас хо-
ло арзевдв. Охіолудв Владі-
мірс, мудос каза діішакаруу-
ду муші дохоресі кампаніаша
до зрістіанулі джахус узвендес
до ацамурсв ічколідуандесі.
Ғешені ірі танас діарас ор-
зудв.

Ғеші укулі, му рагаді око,
гошіна Владімірішізв муда оші
цанеґіше на—соша морзуні,
до халхізв зігіодву. Русеґіші
„Ғолісінаґе.“ Асеґі ібіра зі-
ші геша міаро обірешеґс. Ғе-
на зішені ре, намуда зівв Ғе-
ші зінуудоходв гуріша халхіс,

Русі разбді. Архіерей сказа-
ли Влади́миру: „зачѣмъ не
казнѣтъ разбѣйниковъ?“ — „Бо-
юсь грѣхѣ“, отвѣчалъ Влади́-
миръ, и то́лько по прѣсѣбѣ
архіереевъ и старцевъ сталъ
казнѣтъ разбѣйниковъ. Зная,
что Христовѣ вѣра велѣтъ
подава́тъ мѣлостыню, Влади́-
миръ звалъ на свой княжій
дворъ всѣхъ нищихъ и убо́-
гихъ и велѣлъ имъ раздава́тъ
пѣщю, пѣтье и дѣньги. Но
такъ-какъ нѣмоцныя и боль-
ныя не могли дойти до дво-
ра, то Влади́миръ велѣлъ имъ
развозѣтъ по городу хлѣбѣ,
мясо, рыбу и разную ово́щъ.
По воскресѣньямъ и прѣздни-
камъ, Влади́миръ задавалъ на
своѣмъ дворѣ пѣры, созывалъ
наро́дъ и раздавалъ бѣдны́мъ
дѣньги. И радовалась душа
Влади́мира, что лю́ди сходѣлись
къ нему́ пѣрова́тъ въ прѣзд-
ники христіанскіе и забывали
свои язѣческіе. Затѣмъ-то и за-
давалъ онъ пѣры во всѣ го́ды.

Послѣ этого не мудрено,
что пѣмѣтъ о князѣ Влади́ми-
рѣ чѣрезъ мно́гія со́тни лѣтъ
дожила до на́шихъ дней, и что
наро́дъ назвалъ его́ Кра́снымъ

до мізині цвеші Русеґіші ка-
џа іс веедаребу. Їна рду нан-
дулі кнѣзи, цвеші русіші кнѣ-
зі: думаші міндорсу рісхвіа-
ні, мхіарулі діарас швіді, на-
лалі, зарібеџішо хе гоџачілі.
Їкву гаанаџу Русіші џівана;
џіші укулі гіадву іс цміндаџу,
марџумадідебелџу, до охваме
Русішіџу џіміочару џіна цмін-
данеџс до уџохона моџікулі-
ші магурі.

сѣлнышкомъ земли русской.
До сей поры поѣтся про него
мнѡгія пѣсни. Это оттого, что
крѣпко засѣлъ онъ въ пѣмя-
ти народной, и ниетѡ другѡй
изъ старинныхъ русскихъ лю-
дей ему по плечу не при-
ходился. Онъ былъ настоя-
щій князь, старинный русскій
князь: на полѣ рѣтномъ гроз-
ный, на веселомъ пирѣ при-
вѣтливый, милостивый, до нѣ-
щей брѣтіи щѣдрый. Имъ про-
свѣтілась земля русская; съ
него нѣчала она прозываетъся
святою и православною, и Цер-
ковъ русская причіслила его
къ лику своихъ святыхъ, на-
звѣвши Равноапѡстольнымъ.

1/178

